

З.Ю. Макар, Д.І. Коломієць, Ю.М. Бабчук

СЛОВНИК ДИЗАЙНЕРА-ПОЧАТКІВЦЯ

Вінниця 2020

УДК 7.03
ББК85.1
С 72

Словник дизайнера-початківця розглянуто та рекомендовано до друку засіданням вченої ради факультету математики, фізики комп'юторних наук і технологій Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (протокол №2 від 22 жовтня 2020 року)

С 72

Словник дизайнера-початківця /уклад.: Макар.З.Ю., Коломієць Д.І. Бабчук Ю.М.. – Вінниця : ВДПУ України, 2020. – 113 с.

Словник дизайнера-початківця містить понад 600 слів і словосполучень, що формують термінологію доволі складної та багатогранної сфери професійної діяльності в галузі дизайну. Словником охоплено також терміни, які вживаються фахівцями з графічного дизайну програмного забезпечення. Словник розкриває зміст мистецтвознавчих понять, особливості різних видів і жанрів мистецтва, стислу характеристику історичних епох розвитку мистецтва дизайну.

Словник дизайнера-початківця може бути корисним для широкого кола читачів, зокрема для графічних дизайнерів, здобувачів закладів вищої освіти і коледжів, котрі навчаються за відповідними напрямками підготовки, а також для науковців, докторантів, аспірантів та тих, хто досліджує проблематику дизайну.

УДК7.03

ББК 85.1

© З. Макар, Д. Коломієць, Ю. Бабчук 2022

© Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського 2022

ААЛТО АЛВАР Хенрік (Aalto) (1898-1976) - фінський архітектор і

дизайнер. Піонер сучасної архітектури у Фінляндії. Спочатку працював в інтернаціональному стилі, пізніше виробив власний стиль, для якого характерні асиметрія, криволінійні в плані стіни, застосування контрастних природних матеріалів. Розробив новий тип меблів з багатошарової гнучкої фанери (1932). Його вироби неодноразово удостоювалися міжнародних премій. Серед будівель Аалто: гуртожиток Массачусетського технологічного інституту, Кембридж, Массачусетс (1947-49); Вища технічна школа, Отаніемі (1962-65), палац "Фінляндія", Гельсінкі (1972).

АВАНГАРДИЗМ - загальне означення художніх напрямів у ХХ сторіччі, зорієнтованих на докорінне оновлення мистецтва, як за змістом, так і за формою. Авангардизм присутній в образотворчому мистецтві кожної епохи.

АВАНТЮРИНОВЕ СКЛО - декоративне скло, художній прийом декорування котрого полягає в додаванні до скломаси у процесі гарячого формування закису міді та окалини, внаслідок чого в ній утворюються червонуваті або золотаві блискітки. Назва походить від напівкоштовного каменю «авантюрин».

АВЕРС - у медальєрному мистецтві лицьовий бік медалі, монети тощо.

АВТОРСЬКА ТЕХНІКА - техніка (на відміну від загальновідомих), винайдена та застосована при виконанні будь-якого художнього твору самим автором. Авторська техніка визнається як нова техніка, або така, що побудована на основі кількох технік.

АВТОРСЬКІ ЕСКІЗИ - графічні зображення, додані автором до текстового оригіналу, як ілюстрація до літературного тексту (зазвичай стосуються друкованих творів).

АДАМ (Абат) - сім'я шотландських архітекторів і дизайнерів. Вільям (1689-1748) був провідним шотландським архітектором свого часу, а його син

Роберт (1728-1792) вважається одним з найвидатніших британських архітекторів кінця XVIII в., Трансформувавши домінантне палладіанство в неокласицизм. Був автором інтер'єрів багатьох відомих замських особняків, в їх числі Сайон-Хаус (1760-1769) і Кенвуд-Хаус (1767-1769) (обидва знаходяться в Лондоні), прославився як дизайнер меблів. Спільно з братом Джеймсом (1732-1794), також архітектором, раціонально забудував район Адельфи неподалік від Черинг-Кросс в Лондоні (зазнав значної перебудови в 1936).

АДЕЛЬФО СТИЛЬ - стиль оформлення інтер'єру часів англійського класицизму за назвою фірми, яку заснували архітектори Р. та Дж. Адами всередині XVIII ст.

АЕРОГРАФ - пристрій для розпорошування фарби за допомогою стиснутого повітря під час нанесення її на папір, тканину тощо, та утворення м'якого, поступового переходу одного тону в інший.

АЖУР, АЖУРНИЙ, АЖУРОВИЙ - наскрізний, різьблений, плетений, в'язаний, кований тощо орнамент, малюнок або скульптура, що сприймаються на провіт.

АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ - найвищий науково - творчий центр у галузі образотворчого мистецтва. Перша академія мистецтв була заснована в Італії у місті Болонья у XVI ст. як вільне об'єднання митців. В Україні 1917 р. була відкрита Українська державна академія мистецтв Згодом статус цього закладу було скасовано і лише після розпаду Радянського Союзу та здобуття Україною незалежності Київський художній інститут у 1992 р. був реорганізований в Українську національну академію мистецтв.

АКАНТ - оздоблення у вигляді стилізованого листка та стебла трав'янистої рослини на капітелях колон коринфського та композитного ордерів, а також в інших видах орнаменту.

АКВАРЕЛЬ - водяна прозора фарба; техніка малярства або твір, виконаний такими фарбами.

АКСЕСУАР - в образотворчому мистецтві річ другорядного значення,

що доповнює характеристику центрального образу та розкриває загальний задум твору в цілому.

АКСОНОМЕТРІЯ - спосіб тривимірного зображення будь-якої форми на площині, особливість якого полягає в тому, що разом із цією формою зображується вибрана система координат. Аксонометрія - один із видів перспективного зображення.

АКЦЕНТ - засіб виокремлення кольором, світлом, пластичністю або розміщенням у просторі будь-якої фігури (обличчя, предмета, елемента зображення), до котрої необхідно привернути особливу увагу глядача.

АЛА-ПРИМА (малярство по сирому) - технічний різновид олійного малярства, що потребує закінчення роботи над твором до підсихання фарб і надає змогу митцеві уникнути проміжних етапів - підмальовок, прописок, лесування; засіб виконання акварельного або олійного малярства за один прийом чи сеанс.

АЛЕБАСТР - в образотворчому мистецтві різновид гіпсу. Алебастр - м'який матеріал, який легко піддається ручній та механічній обробці (різьбленню, точінню тощо). З нього виготовляють переважно декоративні вази, дрібну пластику.

АЛЕНТУРА - тип французьких шпалер XVIII ст., на котрих малюнок виконувався у пишно орнаментованому обрамленні, що імітувало картину в рамі.

АЛЬСЕКО - настінне малярство, виконане по сухій штукатурці. Див. Фреска.

АЛЬФРЕЙНЕ МАЛЯРСТВО - один із видів настінного малярства, призначений для декорування стін архітектурних споруд. Полягає в оздоблюванні фарбованих поверхонь кольоровими фільонками; обробці під шорстку фактуру поверхонь різноманітними торцівками, гребінцями; присипанні піском, мінеральною або скляною крихтою; оздоблюванні окремих елементів інтер'єру лакуванням, бронзуванням (у деяких випадках покриттям сусальним золотом); імітації під дорогоцінні породи дерева,

каміння, мармур, граніт; розписі під ліплення по трафарету; нанесенні на поверхню стін орнаментованих або сюжетних (кольорових чи гризайлю) композицій тощо.

АЛЬ-ФРЕСКО - настінне малярство, виконане по вогкій штукатурці. Див. Афреско.

АЛЮМІНІЙ, ГЛИНЕЦЬ - сріблясто-білий метал, легкий та ковкий, корозійностійкий. За практичним використанням займає друге місце після заліза. Застосовується в декоративно-прикладному мистецтві, гравіюванні, карбуванні тощо.

АМАЛЬГАМА - давній спосіб нанесення шару дорогоцінного металу на вироби із міді, бронзи, заліза та інших металів. Цей спосіб називається також позолоченням або наведенням.

АМОРФНИЙ — безформний. У художньому творі — форма зі слабо виявленою структурою. В цьому значенні близький до поняття деструктивний, атектонічний.

АМПІР - стиль французького декоративного мистецтва, що переважав в період правління імператора Наполеона Бонапарта (1804-1814). Пізня форма неокласицизму, з мотивами, запозиченими в древніх Єгипті, Греції, Римі. Характерне застосування темних сортів деревини, драпіровок. Стиль поширився по Європі та Північній Америці.

АНАЛОГ, ПОДІБНІСТЬ - явище, предмет, що відповідає будь-яким властивостям іншого явища або поняття. Звідси - аналогія, аналогічний або аналогічний, тобто схожий. У художній творчості аналогами можуть бути схожі за ідеєю, темою, композицією твори мистецтва. Аналог слід відрізнити від точного повторення: копії або репліки.

АНДЕГРАУНД - поняття в мистецтві ХХ ст. Походить від англ., що буквально означає «підпілля» і позначає так звану «підпільну культуру», яка протиставила себе умовностям та обмеженням традиційної культури. Андеграунд полягає в демонструванні митцями свого неофіційного мистецтва не в салонах та галереях, а під відкритим небом чи в підземних переходах.

АНДО ТАДАО (р. 1941) - японський архітектор, який поєднає у своїй роботі національні матеріали та стилі з новітньою технікою. Його проект Апартаменти в Осаці, Японія (1975), один із серії проектів приватних будинків, в яких строгий, нагадуючий фортецю фасад, поєднується з ретельно деталізованим інтер'єром. Рациональне застосування дерева і бетону не порушує архітектурної традиції японського житла.

АНОДУВАННЯ - засіб покриття поверхні металевих виробів тонкою плівкою оксиду того ж металу шляхом електролізу (анодне окислювання). Застосовується для захисту металу від окислення у воді або від вологого повітря, а також з декоративною метою - для надання металевому виробу чи скульптурі необхідного кольору або блиску.

АНСАМБЛЬ - в образотворчому мистецтві єдність, злагоджена цілісність художнього твору. Термін Ансамбль застосовується до окремого художнього твору, а також до групи творів різних видів мистецтва, що взаємодіють згідно із задумом митця.

АНТИКВАРІАТ - старовинні речі, з-поміж котрих можуть бути твори мистецтва, книги, рукописи тощо. Близьке за значенням - раритет.

АНТИЧНЕ МИСТЕЦТВО - мистецтво високорозвинених рабовласницьких суспільств Середземномор'я та Передньої Азії у I тис. до н.е. (Греція та елліністичні держави, Римська республіка) і в 1-ій пол. I тис. н.е. (Римська імперія). Античне мистецтво пройшло в своєму розвитку такі основні етапи: архаїку, класику, еллінізм, римське мистецтво. Останнє, своєю чергою, розподілялось на кілька стадій, починаючи від мистецтва республіканського Риму до епохи занепаду Римської імперії. Найпліднішим періодом античного мистецтва і водночас найбільш характерним виразником його основних тенденцій вважають період грецької класики (VI—V ст. до н. е.), коли правлячою формою суспільства був демократичний рабовласницький поліс - місто-держава, керована колективом вільних громадян. Падіння Західної Римської імперії та крах рабовласницького ладу ознаменували кінець античного мистецтва, але його традиції справили надзвичайний вплив на всю

світову художню культуру. Особливо яскраво вони проявились у мистецтві Відродження.

АНТРОПОМЕТРІЯ - один із розділів антропології, що вивчає розмірні характеристики будови, основних рухів та постави людського тіла. Антропометрія встановлює середні величини для людей різної статі, віку, етнічної приналежності та географічного регіону. Дані антропометрії широко використовуються в художньому проектуванні виробів та споруд з метою забезпечення їх розмірностей з людиною.

АПЛІКАЦІЯ - спосіб створення орнаментів, візерунків, зображень шляхом нашивання або наклеювання на тканину, папір тощо різнокольорових клаптиків тканини, паперу і т. д.; твір, виконаний у такій техніці.

АППЛІКЕ - техніка накладного срібла; виріб з металу, покритий тонким шаром срібла.

АРАБЕСКА - в історії мистецтв тип орнаменту, створений у середньовічному мистецтві народів Близького Сходу. Для арабески характерне поєднання геометричних форм з дуже спрощених зображень рослинних елементів, густого перетину та переплетіння ліній, примхливої складності деталей при достатньо зрозумілій закономірності цілого (напр., архітектурна декорація мавзолеїв у Каїрі). Терміном арабеска позначають іноді гротеск - орнаментований мотив, характерний для італійського Відродження та римської античності. У ширшому значенні арабеску позначають також будь-яку орнаментику ускладненого, химерного характеру.

АР ДЕКО - стиль декоративно-прикладного мистецтва, що вплинув на архітектуру і дизайн. Виник в Європі в 1920-і і проіснував до 1930-х. Особливою популярністю користувався в США та Франції. Один з напрямків стилю модерн, спочатку називалося "джаз-модерн". Характеризується наявністю геометричних фігур в орнаменті, яскравими фарбами і використанням таких матеріалів, як емаль, хром, скло і пластмаса. Популярністю користувався у працюючого в цьому стилі графіка Ерте.

АРИТМІЯ, АРИТМІЧНИЙ - один із прийомів організації форми

художнього твору, зокрема орнаменту, започаткований ще в античному мистецтві. Полягає в навмисному порушенні ритму, що завжди пов'язано з акцентуацією (див. Акцент) будь-яких елементів композиції. У випадках побудови симетричного зображення під аритмія мають на увазі порушення, відхилення від абсолютної симетрії.

АРМАНИ (Агтапі) Джорджо (р. 1925) - італійський модельєр одягу. Його перша колекція чоловічого одягу з'явилася в 1974, а через рік він почав моделювати одяг для жінок. Його роботи відрізняють стриманість стилю, точність пошиття і високу якість тканини. Розробляв моделі для молоді під маркою "Емпоріо".

АР НУВО - стиль, що виник в образотворчому мистецтві та архітектурі к. 1890-1910, що характеризується наявністю звивистих ліній, що нагадують завитки волосся, стилізовані квіти і рослини, язички полум'я, В Англії продемонстрований в ілюстраціях Обрі Бердслі; в Іспанії - в архітектурі Антоніо Гауді; у Франції - в архітектурі Ектора Гимара, у виробках зі скла Рене Лалика, плакатах Альфонса Мухи; в Бельгії - в оформленні будинків і магазинів Віктором Орта; в США - в світильниках і виробках з металу Луїса Комфорта Тіффані; в Шотландії - у зовнішньому оформленні та інтер'єрах будівель Чарлза Ренні Макінтоша. Стиль отримав назву від магазину в Парижі. Відомий також як "Югендстиль" в Німеччині та "Стиль Ліберті" в Італії - за назвою модного універмагу в Лондоні.

АРХАЇЗМ - наслідування стародавнім формам мистецтва (див. Стилізація); використання застарілих форм, самі ці форми.

АРХАЇКА - в історії мистецтв - давньогрецьке мистецтво, що набуло розвитку в VII - VI ст. до н. є. на теренах материкової Греції, островів грецького архіпелагу, Малоазійського узбережжя та Південної Італії, Доба архаїка характерна розпадом родового устрою та становленням рабовласницького суспільства. Відповідно до цього і мистецтво архаїки має перехідний характер. Поєднане ще на початку свого зародження з передуючим йому мистецтвом «геометричного стилю», А. виробила образи та форми, що

базувалися на давньогрецькій міфології і розвинулися в добу класики.

АРХЕТИП - прообраз, історично первісний взірець (див. Образ), від котрого походять усі подальші повторення та варіації даного художнього твору. Див. Копіювання, Репліка, Стилiзація.

"АРХІГРАМ" - лондонська група англійських архітекторів (1960-1975), чий проєкти носили експериментальний і полемічний характер. Основна ідея їх полягала в тому, що архітектурні форми повинні бути технологічні (рухливі) і багаторазово застосовні. У складі групи були Пітер Кук (р. 1936), Денніс Крамптон (р. 1935), Дейвід Грін (р. 1937), Рон Херрон (р. 1930) і Майк Уебб (р. 1937). Концепція Кука складалася в "збірно- розбірній архітектурі". Наводилася як приклад міста, що швидко будується. Літаки спускаються з неба і оновлюють спляче місто. Херрон запропонував пересувне "крокуюче місто" довжиною 3 км.

АРХІТЕКТОНІКА - головний принцип побудови, система зв'язку окремих частин композиції, якість композиційності, що зорозво виявляє роботу головних конструктивних частин споруди в матеріалі за допомогою членувань та співвідношень, що чітко сприймаються. Архітектоніка виражає головну композиційну, тобто образну ідею твору мистецтва і цим різниться від тектоніки, що є лише естетичним виразом роботи конструкції в матеріалі. (Див. Образ, Естетика). Аналогічне значення мають ці поняття в малярстві, графіці, скульптурі, творах художніх ремесел.

АРХІТЕКТУРА - будівництво, мистецтво будівництва, мистецтво проєктувати та споруджувати, що підіймається до рівня художнього узагальнення ідей та виражає в художньо-образній формі уявлення людини про світ, простір, час, вічність, тривкість або мінливість та рух, радощі або смуток, самотність. Архітектура може виражати і навіть безпосередньо зображувати конкретні асоціації, пов'язані з усвідомлюванням дій людини в предметному середовищі, використанням даної будівлі у власних цілях, поводженням з предметами облаштування інтер'єру тощо. З художньо-образного боку архітектура відрізняється від простого будівництва, що має

ужиткову мету. Це відбувається завдяки діяльності художника-архітектора.

АРХІТЕКТУРНА КЕРАМІКА - вид художньої кераміки, що використовується для оздоблення екстер'єрів та інтер'єрів громадських споруд. Типологічні групи: декоративні вставки, панно, розети, медальйони, стели, настінні фонтани, решітки, декоративне облицювання тощо.

АСИМЕТРІЯ, АСИМЕТРИЧНИЙ - відсутність або порушення принципу симетрії. Асиметрія може виступати одним із засобів художнього формотворення (див. Композиція, Аритмія).

АСОРТИМЕНТ ВИРОБІВ - у галузі художнього проектування створення сукупності, визначеної чисельності виробів різних моделей однієї сфери використання, одного призначення або типу пристрою (напр., асортимент виробів для обладнання кухні або кухонного посуду тощо).

АСПЕКТИВА - спосіб дотикового розглядання будь-якого об'єкта, «обмацування» зором його зовнішньої поверхні, його матеріальності незалежно від впливу докільця. В мистецтві - термін за своїм значенням протилежний перспективі.

АФІША - один з видів реклами, оголошення про виставу, концерт, виставку тощо, котрий вивішують у людних місцях. Композиційне рішення реклами іноді має вигляд завершеного самостійного художнього твору. З розвитком поліграфії наприкінці ХІХ ст. реклама перетворилася в особливий вид графічного мистецтва. Див. Плакат.

АФРЕСКО - основний технічний різновид фрескового малярства, що виконується по свіжій вапняній штукатурці. В цьому випадку фарби закріплюються одночасно з просиханням штукатурки, тому для цієї техніки характерне прискорене завершення роботи над твором, оскільки вона потребує (особливо при значних розмірах композиції) обов'язкового виконання її частинами. Недоліки при такому виконанні з'являються тільки через декілька днів після повного просихання штукатурки — кольори фарб дуже змінюються, тому розпис Афреско майже завжди доводиться доповнювати прописками темперою, щоб виправити деталі композиції. Є два

способи малювання афреско: а) без зв'язувальної речовини - розчиненими водою порошкоподібними фарбами; б) із застосуванням активного гашеного вапна (яке одночасно слугує білилом). У першому випадку одержують легкий та прозорий фарбовий шар, що нагадує акварельне малярство, у другому - трохи розбілене, близьке за властивістю до гуаші корпусне малярство. Для розпису Афреско характерні (але не завжди обов'язкові) виконання твору поетапно, внаслідок чого залишаються сліди, т. зв. з'єднувальні шви (проміжок між частинами); продряпування в штукатурці контурів малюнка - прорисів. Цінність техніки афреско - у швидкості виконання, легкості та виразності кольорового тону, тривкості колористичних якостей за умови, що твір перебуває всередині приміщення і не зазнає впливу зовнішніх кліматичних явищ.

АХРОМАТИЧНИЙ КОЛІР - безбарвний, тобто білий, чорний та проміжні між ними відтінки сірих кольорів.

БАГАТОШАРОВЕ МАЛЯРСТВО – найважливіший технічний різновид

олійного малярства, сутністю якого є виконання кількох послідовних етапів роботи над художнім твором (підмальовок, прописок, лесування), поділених між собою перервами для остаточного просихання фарб. Для виконання великої тематичної композиції, а також при довготривалій роботі багатошарове малярство є єдиною досконалою технікою олійного малярства. До середини XIX ст. усі видатні митці застосовували цю техніку як основну. Пізніше у митців виникло зневажливе ставлення до багатошарового малярства під впливом імпресіоністів та їх послідовників, які надавали перевагу практиці роботи на пленері, ніж студійній. З вузькотехнологічної точки зору, не пов'язаної з технікою стародавніх майстрів, поняттю багатошарове малярство можуть відповідати лише прописки по просохлому фарбованому шару (без підмальовок та лесування).

БАГЕТ — дерев'яна планка (пофарбована, позолочена, оздоблена різьбленим або ліпленим рельєфом тощо), призначена для виготовлення рам для картин, портретів тощо.

БАЛДАХІН - декоративний елемент у формі невеличкого намету, що нависає над скульптурою, розміщеною в ніші. В архітектурі кам'яні балдахіни з'явилися з XII ст.

«**БАНДЕРОЛЬ**» - орнаментований мотив у вигляді стрічок та смуг, що переплітаються між собою. Див. Рольверк.

БАРВНИК, БАРВА - речовина органічного походження, що має певний колір. Після розтирання з олією (або іншими сполуками) утворює фарбу (крапак, берлінська лазур тощо).

БАРЕЛЬЄФ - різновид випуклого рельєфу, в якому скульптурне зображення або орнамент виступають над площиною поверхні не більше, ніж на половину власного об'єму. Барельєфи найбільш розповсюджені в настінних скульптурних зображеннях, медальйонах тощо.

БАРОККО - в образотворчому мистецтві, архітектурі, музиці стиль, що поширився в Європі в 1600-1750, якому притаманні виразність, пишність, динаміка. Орієнтоване на підтримку католицької церкви в її боротьбі з реформацією, мистецтво бароко прагнуло безпосередньо впливати на почуття глядачів. Спочатку виник в римських церквах, стиль скоро завойовує всю Європу, знаходячи при цьому нових рис.

БАСМА - тоненькі металеві пелюстки (найчастіше - срібні) з тисненим візерунком, які використовували в іконописі, а також тиснення на книжкових палітурках. Розрізняють бордюрну басму та басму наповнення. За допомогою бордюрної басми одержують безперервний орнаментований візерунок. Басма наповнення слугує для того, щоб площини книжкової палітурки були повністю заповнені орнаментом.

БАТИК - техніка розпису тканини за допомогою спеціального резерву, нанесеного на неї - тобто такого складника, який зберігав би її окремі частини від наступного фарбування. Ця техніка була відома ще в VI ст. н. е. на

Далекому Сході. Батик за технікою виконання поділяється на два види: холодний і гарячий.

"БАУХАУЗ"- німецька вища школа будівництва й художнього конструювання, заснована в 1919 в Веймарі архітектором Вальтером Гропіусом з метою об'єднати мистецтво, архітектуру, дизайн та ремесла. В 1925 у зв'язку з політичною обстановкою переведена в Дессау. Розташовувалася в будівлі, побудованій Гропіусом. Школа була закрита нацистами в 1933. С "Баухауз" пов'язані імена художників Клее і Кандинського та архітектора Мисан ван дер Рое. Принципи школи були втілені в навчальних програмах Європи і США, куди емігрували багато викладачів та студентів. Гропіус і Марсель Брейер співпрацювали в США в 1937-1940, і звідти поширився інтернаціональний стиль, колишній відмітною рисою "Баухауза" (1925-1926). В 1972 архів "Баухауза" розміщений в новій будівлі в Берліні.

БЕРЕНС ПЕТЕР (Behrens) (1868-1940) - німецький архітектор. Піонер промислового дизайну, автор проекту фабрики турбін фірми "АЕГ" в Берліні в 1909. У нього вчилися Ле Корбюзьє, Гропіус і Міс ван дер Рое.

БЕРЕСТИНІ ВИРОБИ - ужиткові речі, виготовлені з берести - насиченого смолою поверхневого шару молодого березового стовбура. Берестяні посуд, взуття, кошики, сумки тощо відомі з часів Київської Русі. Крім техніки плетення, використовували зшивання ликом широких смужок бересту (часто основу робили із лубу, а берестом лише обшивали). Берестині вироби оздоблювали різьбленням, тисненням, розписом (у декорі - плетінчастим орнаментом).

«БИЧАЧА КРОВ» - глазур темно-червоного кольору, що схожа на бичачу кров. Отримують внаслідок відновлювального випалювання керамічних виробів, коли оксид міді (зазвичай, зеленого кольору) під дією вуглецю, що вводиться в піч, відновлюється і дає гаму синіх, фіолетових, а потім і червоних тонів. Застосована вперше в Китаї у X-XI ст. (доба Сун). Один з ефектів глазури «бичачої крові.» називається Фламбе.

БІДЕРМЕЄР - художній напрям першої половини ХІХ ст., що набув поширення головним чином у малярстві, графіці, меблевому та декоративному мистецтві Німеччини й Австрії. Названий за йменням героя популярної у той час збірки віршів німецького поета Л.Айхродта, який відзначався обмеженими інтересами та міщанським смаком. Для стилю бідермеєр. характерне обмежене сприймання дійсності, тяжіння до інтимних, сентиментальних образів, камерність, поетизація світу речей, затишного інтер'єру, які віддзеркалюють світогляд німецького бюргера. Бідермеєр - стиль провінції, своєрідна реакція на помпезний столичний ампір.

БІЛІННЯ - у технології плетіння технологічний процес приготування соломки, що полягає у 7-12-добовому її просушуванні під Прямим сонячним промінням. Такий процес надає соломці рівномірного золотавого забарвлення.

БІСЕР - дрібненькі скляні кольорові намистяні зернятка (з наскрізними отворами) для нанизування їх на нитку. Використовувалися для виготовлення прикрас для одягу як простолюду, так і вищого духівництва, аристократії, а також предметів культу. Бісер був відомий ще у Стародавньому Єгипті, в Античному світі та Візантії. У Середні віки виготовлення виробів з бісеру найвищого розвитку набуло у Венеції, але вже наприкінці ХVІІ ст. бісер почали виготовляти і в інших містах Італії, а також у Німеччині та Франції. Різновид бісеру у вигляді різнокольорових коротких трубочок зі скла називається стеклярусом. Вироби, виготовлені з бісеру, також називаються бісером.

БІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ - якість, що визначає подвійність-призначення (використання) твору мистецтва: художнє та ужиткове (утилітарне).

БОЖНИК - кутоподібна дерев'яна поличка різноманітної конструкції для ікон. Зовні декоративно оздоблювалися профілюванням, різьбленням, інкрустацією, декоративним розписом. Зазвичай божник або ікону прикрашав вишитий-рушник. В Україні, залежно від місцевості, божник мав власну назву: наобразник, набожник, завіска, навіска, пелена.

БОРДЮР - у технології лозоплетіння один із способів завершення верхньої частини ажурного виробу (напр., кошик). Бордюр плетеного виробу має різну за висотою, шириною та розміром хвилясту форму.

БРОНЗА - кольоровий метал, отриманий шляхом сплавлення міді з оловом. Від вмісту останнього колір отриманого металу змінюється і набуває рожевого чи червоного, жовтого чи сірого відтінків. Якщо бронза покрита патиною (наліт із оксиду міді), то вона стає зеленкуватою або серпанковою. Бронзу використовують як декоративний матеріал у художньому литві та під час інкрустаційних робіт.

БУЛЬ СТИЛЬ - стиль французьких меблів ХУІІ-ХУІІІ ст., або окремі їх зразки, для яких характерна інкрустація з різних порід дерева, міді, олова, слонової кістки тощо. Назва цього стилю пішла від прізвища придворного столяра короля Людовіка ХІV Андре Шарля Буля (1642-1732). Меблі, виготовлені в майстерні Буля, стали важливою складовою стилю Людовіка ХІV, у якому поєдналися риси, притаманні класицизму та бароко. Техніка заглибленої інкрустації дерева називається інтарсією. Будь був першим, хто почав застосовувати в цій техніці найрізноманітніші матеріали. Згодом у Франції техніка інтарсії була витіснена простішою - маркетрі.

БУТАФОРІЯ - вироби, що імітують натуральні предмети, напр., реквізити для театральних вистав або магазинних вітрин; також підробка, мішура, показна розкіш. Митці використовують буфаторію у майстерні, студії в якості натури, моделі для малювання, малярства. Див. Муляж.

ВАГЕНДЕЛЬФ ВІЛЬГЕЛЬМ (Wagenfeld) (1900- 1990) -

німецький архітектор і промисловий дизайнер. Випускник школи дизайну "Баухауз" у Веймарі (Німеччина). Став одним з провідних прихильників поширення в Німеччині так званого машинного стилю "(нічим не прикрашений, строго геометричний стиль, який вважався найбільш

прийнятним для промислової продукції) у сфері виробництва товарів зі скла і металу.

ВАГНЕР ОТТО (Wagner) (1841-1918) - віденський архітектор. Спочатку працював в стилі ар нуво (вокзал, 1894-97), пізніше відмовився від багато прикрашеного орнаменталізму на користь раціоналізму, приклад: будівля поштамту і ошадної каси у Відні (1904-06). Зробив величезний вплив на творчість віденських архітекторів Йозефа Хофмана, Адольфа Лоса і Йозефа Ольбріха.

ВАН ДОРЕН ГАРОЛЬД (Van Doren) (1895-1957) - американський засновник промислового дизайну. З 1930 працював в Філадельфії. Перший замовлення надійшло від компанії "Toledo Scale", для якої був розроблений розпізнавальний знак корпорації. Ключовими продуктами його творчості з'явилися радіо із зеленого пластику, виконане у формі хмарочоса (1930- 31), і дитячий скутер обтічної форми (1936). В 1940 була опублікована наукова праця під назвою "Промисловий дизайн".

ВАПНЯК - осадова порода білого кольору з жовтуватим відтінком, м'яка, податлива для оброблювання, дрібнозерниста. Так звані оолітові вапняки придатні для виготовлення творів монументальної та меморіальної пластики, елементів архітектурного оздоблення, рідше - побутових предметів.

ВАРІАНТ - в образотворчому мистецтві означення художнього твору у зв'язку зі схожим твором того ж митця на ту ж тему.

ВАРІАЦІЯ - один із способів художнього формотворення, суть якого полягає у варіюванні - створенні нової композиції із готових, уже існуючих елементів, частин, в іншому співвідношенні та поєднанні, але на ту ж тему. Звідси вислів - «тема з варіаціями». За змістом спосіб варіація наближений до комбінаторики, але різниться від неї ширшим підходом, що охоплює зміст твору, тоді як комбінаторика є варіацією виключно формальних елементів. Див. Конструкція, Мотив.

ВЕНТУРІ РОБЕРТ (Venturi) (1925) - американський архітектор. Є засновником постмодернізму, вплив якого присутній в книгах "Складнощі та

протириччя в архітектурі" (1967, Пулітцерівська премія 1991) і "Знання з Лас-Вегаса" (1972). В 1986 отримав замовлення на створення прибудови "Сейнбері" до будівлі Національної лондонської галереї, відкриття відбулося в 1991. Широко відомий його девіз: "Мало - це нудно", вироблений майстром як би на про-ивагу гаслу архітектора Людвіга Мисан ван дер Рое: "Мало - це вже багато".

ВЕРДЮР - французька шпалера XVII ст. із зображенням краєвиду або рослинного орнаменту.

ВЕРСАЧЕ (Versace) Джанні (1946-1998) - італійський модельєр, відкрив власну справу і представив колекцію чоловічого одягу в 1978. Пізніше переключився на жіночий одяг, аксесуари, парфуми, хутра та костюми для опер, балетів і театральних постановок. Використовував прості лінії і насичені кольори для створення збудливою одягу.

ВЕРСТАТ - спеціальний прилад (пристрій), наявність якого для виконання художніх творів у певних видах образотворчого мистецтва обов'язкова.

«ВЕСЕЛКОВЕ ЗАБАРВЛЕННЯ» - багатоколірне, поліхромне забарвлення, що повторює усі головні кольори спектра. Таке забарвлення часто виникає в результаті іризації скла, воронування металу, а також на масляній поверхні внаслідок розсіювання віддзеркаленого світла.

ВЗІРЕЦЬ - див. Оригінал.

ВИБІЙКА - у народному мистецтві тканина з візерунком, надрукованим з різьбленої або набірної дошки. Один із давніх видів народного прикладного мистецтва. Вибійка набула поширення у Середні віки в країнах Сходу та Європи. Виготовлялась ручним способом технікою набивання молотком по накладеній на дошку тканині. Кількість дощок («манер», або «квіток»), зазвичай, відповідала кількості кольорів у візерунку.

ВИДОВБУВАННЯ - одна з найдавніших технік художньої обробки дерева, яка полягає у поступовому вибиранні деревини з масиву виробу, внаслідок чого утворюється заглибина, порожнина або отвір. Взагалі

видовбування застосовувалось в оздоблюванні дерев'яних споруд і при виготовленні човнів-довбанок, ночв, ступ, черпаків тощо. В художньому оброблюванні каменю видовбування це - техніка вибирання внутрішніх об'ємів, порожнин (для виготовлення кам'яного посуду).

ВИДУВАННЯ - у скловиробництві технологія виготовлення художніх порожнистих виробів методом стиснутого повітря крізь спеціальну великого розміру трубочку. Техніка видування була започаткована в Сирії наприкінці I ст. до н. є.

ВИЇМЧАСТЕ РІЗЬБЛЕННЯ - сукупність технік художньої обробки дерева, кістки тощо способом заглиблення зображення у їхню поверхню.

ВИРАЗНІСТЬ - якісний ступінь (рівень) сприйняття ідеї зображення образу. В художній творчості маємо справу з художньою виразністю., певний ступінь котрої досягається завдяки специфічним засобам вираження (динаміка, контраст, масштабність). Див. Експресія.

ВИРІБ - продукт творчої діяльності людини, отриманий у вигляді матеріального об'єкта; те, що зроблено руками митця.

ВИРІЗУВАННЯ — у художньому оброблюванні дерева один із технічних прийомів, за допомогою якого майстри вручну моделюють з дерева форму побутових предметів та декоративних виробів сокирою, тесаком, ножом тощо. Вирізування інколи поєднується з видовбуванням, переходячи в об'ємне різьблення, та профілюванням випалюванням.

ВИТИНАННЯ - техніка художньої обробки паперу, повсті, сукна, шкіри за допомогою ножиць або ножа.

ВИТОНЧЕНЕ МИСТЕЦТВО (ВИТОНЧЕНІСТЬ) - вишукане, рідкісне, коштовне, тендітне, добірне. Витонченість - ознака розвиненого естетичного смаку. В XIX ст. до «витончених» відносили тільки деякі «вищі» види мистецтва, а саме: музику, малярство, ліплення та архітектуру.

ВИТИЧУВАННЯ - техніка художнього оброблювання дерева; самостійна галузь народного художнього промислу (токарство). Завдяки обертовим рухам дерев'яну заготовку на токарному верстаті обробляють

пласкими та напівкруглими стамесками, фігурними різцями, гачками тощо. Ця своєрідна техніка дає змогу створювати нескінченну кількість округлих пластичних художніх форм. У художньому оброблюванні каменю - техніка оброблювання каменю, тотожна техніці виточування дерев'яних виробів. Проводиться у три прийоми: обдирка, остаточне виточування форми та вибирання внутрішніх порожнин. Застосовується переважно для виготовлення кам'яного посуду, ваз, свічників тощо.

ВИТЯГАННЯ - в архітектурі процес виготовлення ліплених деталей та тяг (лиштви, лінійок тощо) за допомогою спеціальних шаблонів, що відповідають певному профілю того або іншого виробу зі спеціально приготовленого вапнякового, вапняково-гіпсового, цементного або гіпсового розчинів. У тореvтиці - технологічний процес оброблювання металевих деталей під час створення з них художніх виробів (огорож, ґрат тощо) шляхом розігріву металу до пластичного стану в тому місці, де необхідно його потоншити до визначеного розміру. У скловиробництві - технологічний процес оброблювання скла, тотожний тореvтиці.

ВИШИВКА - художньо-декоративний виріб з тканини або шкіри, оздоблений одно- або багатоколірними нитками методом вишивання. Найрозповсюдженіші види вишивки виконані двома видами швів - лічильним та по вільному контуру. Лічильний (хрестиком, напівхрестиком тощо) шов виконується на основі лічби ниток тканини (або канви). Вишивання по вільному контуру виконується «гладдю» по заздалегідь нанесеному на тканині малюнку. До цих видів вишивки належать також такі різновиди декоративних швів: петельний, тамбурний, та їх різновиди — стеблова, полтавська та художня гладь, рішельє.

ВІДБЛИСК, ВИЛИСК, ВІДЛИСК - у спеціальному значенні - найсвітліше блискуче місце на поверхні предмета, котрий перебуває на освітленій частині об'ємної форми.

ВІДЛИВАННЯ — у технології скульптури процес механічного відтворення скульптурного оригіналу чи його копії, зроблених шляхом

заповнення спеціальних форм, заздалегідь знятих з цих моделей розрідженою твердіючою речовиною. Відливання виконується, зазвичай, спеціалістами цієї справи під наглядом автора скульптурного оригіналу. Див. Литво.

ВІДМИВКА, ВІДМИВАННЯ — світлотіньове моделювання креслення (ахроматичне або кольорове) за допомогою барвникових матеріалів: сухою тушшю, аквареллю, гуашшю або темперою, котрі наносять на папір рівним шаром чи з поступовим переходом від світлого до темного тонів (або навпаки), або від одного кольору до іншого.

ВІДРОДЖЕННЯ - доба розвитку культури в Італії у XIV ст. та в країнах Західної Європи XV-XVI ст.; архітектурний стиль цього періоду. Сам термін відродження означає відродження традицій античної культури. Див. Ренесанс.

«ВІД РУКИ» - в образотворчому мистецтві вислів, що застосовується до дрібної скульптурної пластики, малюнка, орнаменти, начерка, креслення, шрифтового тексту тощо; виконуються вони без допомоги інструментів або пристосувань, тільки завдяки роботі рук.

ВІДТІНОК - у галузі образотворчого мистецтва незначна, часто малопримітна відмінність у кольорі або світлотіні між двома спрощеними тонами.

ВІЗЕРУНКОВЕ СКЛО - у техніці художнього скловиробництва візерункове скло виготовляють трьох видів: мозаїчне, філігранне та мілпефіорі («тисяча квітів») шляхом зварювання заготовок з безколірного, кольорового та тонованого скла, завчасно складеного прошарками. **ВІЗЕРУНОК** - малюнок, що утворюється усвідомленим або абстрагованим поєднанням ліній, кольорів, тіней, завдяки чому зображення може бути певного, абстрактного або асоціативного змісту (напр., орнамент, візерунок на замерзлих вікнах тощо). **ВІЗУАЛЬНИЙ** - досяжний для огляду, сприйнятний «на око». Термін візерунок ширше вживається в галузі дизайну.

ВІКТОРІАНСЬКИЙ СТИЛЬ - стиль англійського мистецтва 2-ої пол. XIX ст. ретроспективного напрямку, що поєднує елементи англійської готики, Ренесансу та рококо. За часом збігається з правлінням англійської королеви

Вікторії (1837- 1901 рр.).

ВІЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ - процес гарячого виготовлення скловиробів або окремих їх частин без застосування форм і шаблонів, вручну, з використанням найнеобхідніших інструментів. Залежно від специфіки матеріалу, композиційного рішення використовують різні техніки, способи - видування, лиття, ліплення тощо. Завдяки можливості імпровізації при вільному формуванні зберігаються творча манера митця, індивідуальність виконання.

ВІЛЬНИЙ РОЗПИС - різновид художнього розпису. Виконують без попереднього нанесення на тканину резервуючої суміші. Спочатку митець готує ескіз, потім легкими штрихами м'яким олівцем наносить на тканину основні контури. Кольорова фарба наноситься різними за розміром пензлями, тампоном тощо. Вільний розпис, виконаний на сухій або вогкій тканині, часто доповнюють графічними деталями. Може виконуватись також на тканині одразу фарбами «від руки». Твір, виконаний за допомогою цієї техніки, також зветься вільний розпис. До такого художнього розпису можуть відноситись і кальовки.

ВІНЬОЛЕМ Джакомо Бароцци да (Vignola) (1507- 1573) - італійський архітектор-маньєрист, автор знаменитого трактату з архітектури "Правило п'яти ордерів архітектури" "(1562). Він вважається розробником більшої частині планування архітектурного комплексу Вілли Джулія в Римі (1551-55). Ідіосинкразическім класицизм цієї будівлі вплинув на розвиток сучасного постмодернізму. Починаючи з 1559 Виньола працював над завершенням проекту Перуцці для Вілли Капрарола, пізніше він змінив Мікеланджело в якості архітектора в будівництві собору св. Петра в Римі.

ВІОЛЕ-ЛЕ-ДЮК Ежен Еманюель (Violle-le-Duc) (1814-1849) — французький архітектор, лідер готичного відродження у Франції, історик і теоретик архітектури. Автор двотомника "Бесіди про архітектуру" (1863 і 1872). Був не згоден з раціоналістичною інтерпретацією готичного стилю і використанням у будівництві нових матеріалів, таких як сталь. Найбільш

відомими об'єктами, які він реставрував, є Сент-Шапель і Нотр-Дам у Парижі; з 1844 займався реставрацією старого міста Каркасонне.

ВІРТУОЗ - митець, який досконало володіє технікою свого мистецтва й досяг найвищого ступеня майстерності.

ВІСК - речовина тваринного або рослинного походження, що складається з ефірів, жирних кислот та інших компонентів. Має цінні властивості: пластичний, здатний розм'якшуватися та розтоплюватися при нагріванні, водонепроникний. Використовується віддавна для відливання виробів з бронзи в якості скульптурної моделі, покриття дерев'яних поверхонь (див. Вощення, Санкир), є сполучною речовиною в малярстві (див. Енкаустика).

ВІТРАЖ - різнокольорові шматочки скла, з'єднані між собою за допомогою свинцевих смужок і що утворюють мальовничу композицію вікна. Вважається, що це мистецтво зародилося на Близькому Сході. Спочатку на кожному вікні зображувалася тільки одна монументальна фігура, але до середини XII в. стали зображати сцени з життя Христа або якогось святого. Прекрасні зразки середньовічного вітража можна побачити в соборах Кентербері, Лінкольна, Шартра, Кельна і Руана. Серед більш пізніх майстрів вітража Вільям Морріс, Едвард Берн-Джонс і Марк Шагал. Починаючи з Другої світової війни відродилося використання товстого гранованого скла, з'єданого за допомогою цементу (характерно для VI ст.).

ВІТРАРІЙ - назва професії склороба, видувальника скляних виробів у Стародавньому Римі та Візантійській імперії.

ВІТРУВІЙ (Vstruvius) (Марк Вітрувій Повно) (I в. До н. Е.) - Римський архітектор. Автор десяти томної праці по римській архітектурі "De Architectura", який послужив стимулом для епохи Відродження. Вперше книга була видана в Римі в 1486. Ця праця протягом тривалого періоду мала великий вплив на сприйняття класичної архітектури в Західній Європі завдяки в основному роботам Леона Батісти Альберті, а пізніше Рафаеля і Палладіо.

«ВЛАСНА ТІНЬ» - найтемніше місце безпосередньо на поверхні

самого предмета.

«В МАТЕРІАЛІ» - термін, що стосується процес роботи над твором або завершеного твору, виконаного автором у твердому матеріалі (камені, металі, дереві тощо).

ВМІННЯ - якісна характеристика праці, що поєднує теоретичні знання та практичні навички (див. Ремесло). Найвищий рівень вміння ми називаємо мистецтвом. У поєднанні з досвідом мистецтво визначається як майстерність. Див. Геній, Талант.

ВОДЯНІ ФАРБИ - див. Фарби.

ВОЙС Френсіс Еннслі (Voysey) (1867-1941) - англійський архітектор і дизайнер. Проектував замські будинки, які характеризуються асиметричними формами масивної цегляної кладки, довгими похилими дахами і грубою обробкою стін. Розробляв також дизайн тканин і шпалер.

ВОРОНУВАННЯ - у художній обробці металу надання металевому виробу тривкого гарного коричневого кольору шляхом покриття гарячим розчином гіпосульфїту та мідного купоросу. Оброблюванню підлягають міді та латунні платівки або вироби.

ВОРСОВИЙ КИЛИМ — один із видів українського народного килима. Створюється вузликовою технікою. Висота ворсу - 5 см. Переважає геометричний та геометризовано рослинний орнамент. Для фарбування пряжі використовують натуральні барвники. Виробництво Ворсовий килим. було поширено в XVII- XVIII ст. на Харківщині, Полтавщині, у 2-ій пол. XIX ст. занепало. У наш час ворсовий килим. створюють на Гуцульщині.

ВОЩЕННЯ - процес у технології різьблення, коли готовий та відшліфований вирізьблений із дерева виріб покривається воском, з подальшим натиранням його волосяною щіткою до блиску.

ВРІВНОВАЖУВАННЯ, УРІВНОВАЖУВАННЯ - один із прийомів трансформації, що полягає в точному знаходженні рівності «зорової ваги» окремих частин композиції, котрі можуть мати різноманітну форму, розміри, об'єми, кольори тощо. Пов'язано з поняттями симетрії, відношень та

пропорцій, динаміки та статички.

ВУГІЛЬ - в образотворчому мистецтві широко розповсюджений матеріал для малювання у вигляді тонких паличок, виготовлених шляхом згорання дерева певних сортів, або сформованих із спеціального вугільного пилю, скріпленого рослинним клеєм.

В'ЯЗАННЯ - один із видів декоративно-прикладного мистецтва - виготовлення полотна або окремих виробів шляхом вигинання та зв'язування вузлами безперервної цілісної нитки у петлі, що по-різному переплітаються між собою. Див. Плетіння.

Г **АЛЕРЕЯ** - у галузі образотворчого мистецтва зібрання творів малярства графіки, скульптури тощо, значне за складом та кількістю виставленого для огляду експонатів.

ГАЛІАНО Джон (Glliano) (р. 1960) - англійський модельєр, часто звертається до історичних мотивів (одна з колекцій створена з використанням елементів одягу диккенсовської ЕПОХИ), в 1990 зробив костюми для балету Ешлі Пейджа "Коррулао" в постановці трупи "Балет Рамберт". У тому ж році вперше брав участь в показі колекції своїх моделей в Парижі.

ГАМА КОЛЬОРОВА - в образотворчому мистецтві назва зовнішніх кольористичних особливостей колориту (тепла, холодна, світла тощо гам).

ГАНЧ - середньоазіатська назва різьблення особливого гатунку по алебастру або гіпсу. Див. Різьблення.

ГАПТУВАННЯ - оздоблення тканини орнаментованими або сюжетними композиціями шляхом пришивання до неї золотавих чи сріблястих ниті

ГАРМОНІЯ — явище, що визначає співмірність окремих частин виробу з усім виробом та поміж собою, котре досягається, насамперед, єдністю пропорційних відношень.

ГАУДІ Антоніо (Gaudi) (1852-1926) - іспанський архітектор,

представник "полум'яніючого" стилю в мистецтві модерн. Гауді працював майже виключно в Барселоні, проектуючи як приватні будинки, так і промислові споруди. Серед його інновацій використання кольору, нестандартних будівельних матеріалів, а також ін. Виключно зухвалих технічних рішень. Композиція готичного собору проступає в задумі церкви Саграда, будівництво якої не було завершено за життя архітектора. Його проект житлового комплексу в Барселоні "Каса Міла" (1905-10) відзначений свободою і легкістю: хвилеподібний фасад, вертикально витягнуті ковані балкони та серія скульптурних зображень, що є деталями архітектурного декору, створюють фантастичний ефект. Характерною особливістю його "Парку Гуель" в Барселоні є сидіння, що звивається, подібно до змії, покриті мозаїкою з фрагментів черепиці та уламків ножів.

ГЕМАТІОН - непрозоре скло (див. Смальта) яскраво-червоного кольору, який отримують шляхом оксидування міді (те ж, що й у прозорому склі - мідний рубін). Із цього матеріалу в елліністичну добу (II—I ст. ст. до н.е.) виготовлялися прикраси, що імітували коштовне каміння.

ГЕОМЕТРИЗАЦІЯ - у мистецтві засіб послідовного спрощення зображальних форм шляхом виявлення та підкреслення їх геометричної структури - центру, вертикальних та горизонтальних вісей, діагоналей. Окремий випадок геометризації зображення - уподібнення формату. Геометризація завжди посилює декоративність зображення і тому найбільше проявляється в мистецтві орнаменту (див. Рапорт). Разом з іншими подібними прийомами (інверсія, ритмізація, пропорціювання, схематизація, врівноважування) геометризація входить у поняття трансформації.

ГЕОМЕТРИЧНИЙ ОРНАМЕНТ - різновид орнаменту, обмежений геометричними елементами і позбавлений, зазвичай, наочних ознак образності.

ГЕОРГІАНСЬКИЙ СТИЛЬ - стиль англійського мистецтва 1-ої пол. XVIII ст., що поєднує традиції готики, Ренесансу та бароко. Назва пов'язана з правлінням короля Георга I (1714-1727 рр.)

ГЕРАЛЬДИКА - допоміжна історична дисципліна, що вивчає герби як специфічні історичні та художні джерела.

ГЕРБ - символічний знак держави, міста, партії тощо, який зображують на прапорах, монетах, печатках тощо - містить у собі художньо-сміслову навантаженість. Вперше герби з'явилися у XII ст. на щитах лицарів-хрестоносців, відтоді щит - головний елемент герба. Герб є однією з форм емблеми.

ГІПЕРБОЛА — один із засобів художнього формотворення, що полягає у свідомому перебільшенні зображуваного явища задля більшої виразності (див. Карикатура). Один із художніх засобів гіперболи - контраст; найбільш фантастична форма - гротеск. Протилежний гіперболі засіб — літота (див. Метафора, Метонімія, Уособлення, Порівняння тощо).

ГІПС - мінеральний безбарвний матеріал, випалений та подрібнений у порошок, набуває властивості твердіти після розмішування з водою. Застосовується для ліпних та формувальних робіт, у будівництві, скульптурі тощо. У практиці художнього навчання поширені гіпсові зліпки скульптурних творів (переважно - античних), що використовуються як натурні моделі на сеансах малювання.

ГІПЮР — мереживо з шитим або плетеним візерунком, окремі фрагменти якого з'єднані тонкими нитками. Його різновид — рельєфний гіпюр з виступаючим петельним швом по контуру орнаменту. Виробництвом такого мережива у XVI-XVII ст. особливо славилася Венеція.

ГІРЛЯНДА - у прикладному мистецтві послідовно сплетені в ланцюг елементи візерунка або орнаменту, що повторюються.

ГЛЕЙ - пластична гончарна глина сизого, червоного та ін. кольорів.

ГЛИНА - геологічний продукт гірських порід. Основний матеріал для виготовлення керамічних та скульптурних виробів. За призначенням глина поділяється на п'ять видів: 1) валяльна глина — м'яка маса, що розтирається у воді, та, розпадаючись на порошок, утворює кашку, схожу на мул; 2) гончарна

глина - м'яка на дотик, утворює з водою досить тягучу масу, легко розтирається і розчиняється у воді. У природному стані дуже забарвлена і зберігає свій колір при випалюванні в печі; 3) мергель - механічна суміш глини та вуглекальцієвої солі, що містить в собі іноді ще пісок та інші домішки; у воді розпадається на порошок, утворюючи жовтувату нев'язку масу. Використовують для виготовлення слабовипалювального гончарного посуду; 4) порцелянова глина — достатньо забарвлена, дуже тягуча, надзвичайно пластична. При випалюванні набуває білого кольору й не плавиться в порцеляновій печі; 5) цегельна (звичайна) глина - суміш глини з кварцовим піском та певною кількістю вохри або вапна. В сирому вигляді має жовтий колір, а після випалювання набуває червоного кольору. Використовують для виготовлення цегли, черепиці тощо.

ГЛЯНЕЦЬ - блискуча надгладка поверхня, що утворилась шляхом полірування, лакування, глазурування. Див. Лиск.

ГОБЕЛЕН - французький тканий килим ручної роботи і високого художнього Гатунку, виготовлений у Парижі на так званій гобеленовій мануфактурі (за ім'ям винахідника Роблена) й призначений, в основному, для окраси стін у помешканні (див. Шпалера). У широкому значенні гобелен називають будь-який тканий килим або килимову тканину складного, переважно зображального мотиву та високохудожнього гатунку, не беручи до уваги характер, місце та час його виготовлення.

«ГОЛОВНА ТОЧКА СХОДЖЕННЯ» - див. «Центральна точка сходження».

ГОНЧАР - майстер, який виготовляє гончарні вироби з глини на гончарному крузі.

ГОНЧАРНІ ВИРОБИ - в ужитковому мистецтві вироби з випаленої кольорової глини, що мають пористу структуру й покриті прозорою глазур'ю або ангобом. До гончарних виробів, головним чином, належить посуд найпростішого типу, виготовлений на гончарному крузі. В широкому значенні термін гончарні вироби. може охоплювати майоліку і навіть кераміку.

ГОРЕЛЬЄФ - різновид випуклого рельєфу. Зображені у горельєфі фігури та предмети, що здіймаються над площиною фону більш ніж на половину свого об'єму, схожі на повно об'ємні. Часто вони лише торкаються тла, а в деяких випадках можуть зовсім відокремлюватися від нього в деталях.

ГОРИЗОНТ, ОБРІЙ - у красвіді уявна лінія стикання неба та землі умовно приймається за пряму, хоча на її форму впливає в невеликих межах сферичність земного простору. Положення лінії горизонту залежить від висоти точки бачення спостерігача і завжди перпендикулярне до лінії виска, яка визначається гравітаційними силами й спрямована до центру Землі. Тому в образотворчому мистецтві, особливо в малюванні з натури, лінія горизонту є важливим елементом і показує рівень точки бачення, тобто проекцію рівня очей митця на об'єкт та на зображальну площину (картину). Перспективний, або видимий, горизонт, розміщений митцем (у зв'язку з композиційним рішенням) поблизу від верхнього або нижнього краю зображення, називається, відповідно, «високим» або «низьким» горизонтом. Висоту горизонту слід відрізняти від висоти точки бачення.

ГОРНО - у технології ковальства та склоробства спеціальна піч, призначена для розігрівання металу або скломаси до ступеня пластичної в'язкості; у технології гончарства — споруда для випалювання керамічних виробів з метою їх зміцнення. Це цегляна або кам'яна куполоподібна напівземлянка, що складається з верхнього приміщення (пригребище, погребиця) та основного приміщення, де й знаходиться піч - гончарне горно.

ГОТИКА — стиль західноєвропейського мистецтва (переважно архітектури) другої половини XII-XV ст. - доби найвищого розвитку феодалізму та його занепаду. Названий за ім'ям німецьких племен - готів. Готичний стиль виник на основі народних традицій німців, досягнень романської культури, головним чином, архітектури та християнського світогляду. Проявився в будівництві кафедральних соборів та пов'язаному з ним мистецтві кам'яного та дерев'яного різьблення, скульптури, вітражів. Набув поширення в малярстві.

ГРАВЕР, РИТІВНИК - майстер із гравіювання по металу, дереву, каменю.

ГРАВЮРА - розділ графіки, що включає твори, виконані шляхом друкування з гравіюваної дошки. Гравюра називається також окремий твір відповідного розділу графіки: різцева гравюра, мецо-тинто, суха голка, офорт, м'який лак, акватинта, олівцева манера, пунктирна манера, резерваж, лавіс, сірчаний колір, ксилографія, ліногравюра тощо.

ГРАДАЦІЯ - послідовна та поступова зміна якості форми. В архітектурі та скульптурі - від одного об'єму до іншого; у малярстві та графіці — від одної сили тону (або кольору) до іншої. Див. Ньюанс, Моделювання, Пластика, Темперація.

ГРАНІТ - кристалічна або щільна гірська порода. Основні кольори граніту - білий, рожевий, червонуватий та сірий. Граніт належить до матеріалів середньої твердості й використовується в архітектурі не тільки як будівельний матеріал, але й як матеріал для декоративного облицювання споруд, для монументів, монументальних скульптур, надгробків, а також декоративно-прикладних виробів.

ГРАНТ Дункан (Grand) (1885-1978) - шотландський живописець і дизайнер, член Блумзберрійської групи. Основоположник постімпресіонізму у Великобританії. З 1914 пов'язав свою долю з художницею Ванессою Белл (1879-1961). Разом з нею розробляв художній проект майстерень "Омега". Серед його пізніх робіт "Снігова сцена" (1921), що демонструє плавність ліній, вишуканість колірної гами.

ГРАНУВАННЯ - у художній обробці скла техніка прикрашування поверхні скляних виробів шліфованими та полірованими площинами. Цей спосіб розвинувся на основі гранування коштовного каміння. Найчастіше технікою гранування декорують товстостінні вироби: вази, карафки, попільнички, а також кришталеві підвіски для люстр, ювелірні прикраси зі скла тощо.

ГРАНУЛЮВАННЯ - див. Скань.

ГРАФІКА - один із видів образотворчого мистецтва (наближений до малярства за змістом та формою, але зі своїми індивідуальними завданнями та художніми можливостями). На відміну від малярства, основним зображальним засобом графіки є однотонний малюнок (лінія, світлотінь). Роль кольору в графіці порівняно обмежена. Зазвичай, твори графіки виконують на папері. Інколи використовуються й інші матеріали (шовк, пергамент тощо).

ГРЕЙ Ейлін (Gray) (1879-1976) - ірландський архітектор і дизайнер меблів. В основу її задуму в колекції меблів ар деко покладена ідея використання трубчастого металу, порожнього скла, а так нових для меблів матеріалів, зокрема алюмінію. Після навчання основам образотворчого мистецтва в Школі мистецтв "Слейд" в Лондоні Грей працювала в Парижі в якості художника по лаку в японській традиційній манері. Відкрила свою власну майстерню і поступово сконцентрувала всю свою увагу на дизайні меблів, тканини і інтер'єру.

ГРЕЙНДЕР Кеннет (Grange) (р. 1929) - англійський промисловий дизайнер. Член групи "Пентаграма", об'єднуючою промислових дизайнерів з 1972 і базується в Лондоні. Був одним з перших британських дизайнерів, які працювали в промисловості, і в кінці 1950-х створив величезну кількість конструкторських проектів для промислових підприємств як в Англії, так і за кордоном. Серед найбільш помітних дизайнерських розробок фотоапарат корпорації Кодак "Брауні 44А" (1959), а також міксер "Шеф" для компанії "Кенвуд" (1964). Ці моделі відрізняються елегантною простотою і прагматизмом, характерними рисами британського індустріального дизайну.

ГРИЗАЙЛЬ - монохромне малярство, виконане відтінками одного кольору (зазвичай, сірого), переважно декоративного призначення. Гризайль у вигляді декоративного розпису або панно, як правило, імітує скульптурний рельєф. У станковому малярстві техніка . гризайль застосовувалась (почасти застосовується) для допоміжних робіт - при виконанні підмальовок або ескізів. У цьому випадку митці однотонне малярство будь-якого кольорового відтінку

називають гризайль.

ГУАШ - барвниковий матеріал, призначений для малярства. Використовується також у декоративно-прикладному мистецтві та в деяких видах творчості; техніка малярства цими фарбами, а також твір, виконаний у цій техніці.

ГУМІАРАБІК - природна смола, єдина з усіх смол, що розчиняється у воді. Віддавна використовувалась як клей, а також як сполучна речовина різних фарбників, особливо в акварелі та гуаші.

ГЕШТАЛЬТ - у західноєвропейській теорії художньої творчості

початку ХХ ст.: оформлювання, надання форми, збірне означення проблем формотворення; гештальтпсихологія - теорія зорового сприйняття, послідовники якої первинним і основним елементом психіки вважали цілісні утворення - гештальтформи, зовнішньо подібні до об'єктів, що сприймаються. У вужчому значенні гештальт те ж саме, що й дизайн.

ГЛАЗУР — у технології художньої кераміки тонке склоподібне покриття поверхні керамічного виробу в процесі його виготовлення. Головне призначення глазури - посилення міцності виробу та його декоративне збагачення. Глазур буває кольоровою та безбарвною, прозорою та криючою (глухою, опаковою, блискучою та матовою).

ГРУНТ - у технології малярства тонкий шар спеціальної суміші (а також сама суміш), що наноситься на основу з метою надання її поверхні необхідних кольорових або фактурних властивостей, а також щоб обмежити надмірне всмоктування сполучної речовини; у техніці заглибленої гравюри - шар кислотостійкого складу (а також і самий склад), котрим покривають металеву дошку перед початком роботи і, частково, під час травлення. Грунт називають також світле тонування поверхні перед нанесенням малюнка. Грунт може застосовуватись і в інших специфічних видах образотворчого мистецтва.

ГУМКА - спеціальний пружний матеріал, призначений для стирання

написаного чи намальованого олівцем або іншим матеріалом.

ДАДАЇЗМ - різновид модерністського напрямку в

західноєвропейському (переважно французькому та німецькому) мистецтві, що існував у 1916-1924 рр. Програмою дадаїзму. був демонстративний нігілістичний протест алогічними засобами нісенітництва проти традиційного мистецтва; з дадаїзмом органічно пов'язані сюрреалізм та експресіонізм.

ДЕЙКЕР ЙОХАНЕС (Duiker) (1890-1935) - голландський архітектор, представник авангарду 1920- 1930. Член групи "Стиль". Автор проектів будівель сміливою конструкції. В їх числі санаторій в Хілверсюне (1926-28), "Школа під відкритим небом" (1929-30) та кінотеатр документального фільму (1934). обидві будівлі в Амстердамі.

ДЕКАЛЬКОМАНІЯ - спосіб друкарського виготовлення перебивних зображень та перенесення їх на будь-які предмети (папір, скло, кераміка тощо).

ДЕКОР - система, сукупність декораційних елементів (прикрас) в архітектурі та прикладному мистецтві.

ДЕКОРАТИВНІСТЬ - художні властивості, що посилюють емоційно-виразну та художньо-організуючу роль творів пластичних мистецтв у предметному середовищі, що оточує людину. Важливу роль у створенні ефекту декоративності творів відіграють декор, в тому числі орнамент і його деталі, виразність природньої фактури матеріалів, композиційна організація лінійних ритмів, пластичність об'ємів і кольорових плям тощо.

ДЕКОРАТИВНО-АРХІТЕКТУРНЕ СКЛО - художнє скло у вигляді смальтової мозаїки, вітражу та скляних архітектурних елементів (напр., прокатне візерунчасте скло, армоване скло, склоблоки тощо).

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО - мистецтво створення ужиткових та побутових предметів, що містять у собі художньо-типові атрибути й призначені не тільки для задоволення практичних потреб,

але й для прикрашення житла, архітектурних споруд тощо. До галузі декоративно-прикладного мистецтва належать художньо виконані меблі, посуд, одяг, килими, вишивки, ювелірні вироби тощо, а також орнаментовані розписи, скульптурно-декоративне оздоблення інтер'єрів та фасадів споруд, облицювальна кераміка, вітражі тощо.

ДЕКОРАЦІЯ - художнє оформлення вистави засобами малярства, архітектори, графіки, бутафорії, скульптури, освітлення, постановочної техніки тощо.

ДЕКУШОР - французька назва техніки вирізування ажурного орнаменту з різних матеріалів для подальшої аплікації, інтарсії або маркетрі з використанням шаблонів та інверсією елементів фігури та тла; у ширшому значенні - один із засобів формотворення взагалі. Див. Трансформація.

ДЕРЕВО - один із найпоширеніших природних матеріалів, що використовується в образотворчому мистецтві (переважно в декоративно-прикладному). Дерево має достатню міцність та довговічність і порівняно легко піддається обробці різноманітними інструментами та засобами (точіння, різьблення, видовбування, випалювання, вигинання тощо). Для виконання художніх творів та виробів використовують різні породи дерева залежно від задуму митця.

ДЕТАЛІЗАЦІЯ - в образотворчому мистецтві досконале, реалістичне виконання всіх дрібниць та подробиць у зображенні будь-чого. Практика деталізації притаманна художникам раннього Відродження.

ДЕФОРМАЦІЯ - в образотворчому мистецтві зміна розмірів та форми зображуваного об'єкта або його окремих частин, що призводить до порушення цілісності образу та невідповідності його змісту. У вузькому значенні - деструкція. Деформацію необхідно відрізнити від продуктивних змін форми, де тільки посилюється, підкреслюється значення змісту образу. Див. Акцентування, Геометризація, Ритмізація, Стилізація.

ДЖОНСОН (Johnson) Філіп (1906-2005) - американський архітектор, автор терміна "інтернаціональний стиль" (1932). Спочатку працював в манері

Мисан ван дер Роє, пізніше наблизився до постмодернізму. Автор проекту гігантського будівлі компанії "АТ енд Т" в Нью-Йорку (1978), рожевого хмарочоса з верхом в стилі шафи "Чиппендейл".

ДЖУДЖАРО Джорджо (Giorgio) (р. 1938) - італійський дизайнер, в основному спеціалізувався в галузі промислового дизайну. Отримав міжнародне визнання як незалежний дизайнер в автомобілебудуванні, створивши модель автомобіля "фольксваген-гольф" у 1973, яка прийшла на зміну моделі "Бітлз" ("жучок"). Продовжував створювати яскраві, що запам'ятовуються моделі автомобілів, а також працював над дизайном багатьох видів промислової продукції, включаючи фотоапарати фірми "Нікон" наприкінці 1970-х. В 1983 Джуджаро розробив оригінальну форму макаронних виробів, названих "Маріель", знову продемонструвавши свої універсальні здібності надавати форму будь-якого предмету.

ДИЗАЙН - особлива сфера діяльності фахівця, що складається з інженерно-художньої та науково-організаційної розробки матеріального середовища людини. У специфічному значенні дизайн - художнє проектування предметів і естетичного образу промислових виробів, естетичне та функціональне упорядкування довкілля людини. Дизайн присутній у таких галузях художньої творчості, як проектування, моделювання, промислова естетика, реклама тощо.

ДИЗАЙНЕР - художник-конструктор; фахівець у галузі дизайну.
ДИЛЕТАНТ - див. Актор.

ДИЗАЙН ІНТЕР'ЄРУ - проектування, обробка і обстановка внутрішніх приміщень. Останнім часом з'явилася тенденція до відмови від великого числа прикрас і утилітаризму. Часто архітектор співпрацює з дизайнером як при реконструкції наявних інтер'єрів, напр. Миша Блек і Х'ю Кассон, так і при будівництві нових будівель, напр. будівлі Піреллі архітектором Джо напуас в Мілані, столиці Бразилії Оскар Німейєр і багатьох проектів Ле Корбюзьє, Еро Сааринена, а також Свідмор, Оуїнгс і Меррілла. Меблі інтернаціонального стилю - проста, легка, функціональна - часто розробляється архітекторами з

урахуванням особливостей сучасної архітектури.

ДИНАМІЧНІСТЬ - засіб художньої виразності, який, використовуючи зорові властивості асиметрії та ритму, створює враження руху форми, напруги, дії внутрішніх сил; в останньому значенні - те саме, що й експресія (див. Акцентування); протилежне значення - статичність.

ДИОР Крістіан (1905-1957) - французький кутюр'є. Відкрив салон в Парижі в 1947. До цього часу відноситься створення ним нового стилю - довгих суконь, сильно приталених і з пишною спідницею, що прийшли на зміну строгим лініям воєнного часу. Діор співпрацював з модельєрами Робером Піке в 1938 і Люсьєном Лелонг в 1941-46. Перша ж його колекція 1947 принесла йому популярність.

ДИСГАРМОНІЯ - неузгодженість, протиріччя між усіма або окремими властивостями форми.

ДИСОНАНС - зорова невідповідність різних частин цілого через їх протиставлення один одному, контраст, відсутність гармонії, розлад композиційного та кольористичного строю.

ДИСПРОПОРЦІЯ - невідповідність між частинами цілого, відсутність пропорційності.

ДОЛЬЧЕ І ГАББАНА (Dolce e Gabbana) (прив. Доменіко Дольче (р. 1958) і Стефано Габбана (р. 1963)) - італійські модельєри одягу, що заснували фірму в 1982. їхня перша колекція жіночого одягу побачила світ в 1982, її відрізняли сексуальність моделей : бюстгальтер як верху сукні, корсети, легінси. в 1990 ними була розроблена колекція чоловічого одягу, а в 1991 вони почали під маркою "Компліс" виготовлення одягу для міланської фірми "Джіромбеллі". Показана в 1992 колекція засвідчувала більшої зрілості стилю, носила більш універсальний характер, охоплювала більше категорій жінок.

ДОМІНАНТ - у мистецтві композиції елемент, якому надається найбільшого значення і котрий підкреслюють, виділяють композиційними засобами та прийомами. Див. Акцент.

ДОПОВНЮЮЧІ КОЛЬОРИ - кольори, котрі при зіставленні один із

одним посилюють один одного, а при змішуванні знебарвлюються.

ДОРИЧНИЙ ОРДЕР — архітектурний ордер, що відзначається відсутністю бази в колоні, спрощеною формою капітелі, а також наявністю тригліфів та метоп у фризі. Капітель Доричний ордер має найпростішу форму у вигляді чистої прямокутної квадратної плити (абака), що знаходиться на овальному крузі, котрий лежить на колоні, оздобленій канелюрами.

ДОСКОНАЛИЙ - довершений в усіх відношеннях та деталях; повний, цілісний, бездоганний. Див. Гармонія, Ідеал, Краса.

ДРАПРОВКА, ДРАПЕРІЯ - в образотворчому мистецтві термін, що визначає розміщення та загальний характер трактування зборок на одязі або тканині взагалі.

ДРЕЙФУС Генрі (Dreyfuss) (1904-1972) - американський промисловий дизайнер. Один з провідних дизайнерів в період між двома світовими війнами. До заснування своєї фірми в 1929 був театральним декоратором і оформлювачем в магазинах. Автор ескізу чорного бакелітового телефонного апарату "Белл-33" (1933). Дизайнер поїзда обтічної конструкції (1941) для ньюйоркської центральної залізниці. Займався антропометричними дослідженнями (розмірів і пропорцій людського тіла), результати яких викладені в двох його відомих книгах - "Дизайн для людини" (1955) і "Вимір людини" (1960).

ДРІБНІСТЬ (ПОДРІБНІСТЬ) - перенасиченість дріб'язковими деталями, надмірна подрібненість. У художній творчості дрібність форм призводить до порушення цілісності композиції.

ЕВРИТМІЯ - абсолютна ритмічність форми художнього твору, ідеальна рівновага, симетрія, геометрична точність. Поняття сформувалося в античній естетиці.

ЕГЛОМІЗЕ - техніка інкрустування меблів, шкатулок, табакерок розписним склом із підложкою з дзеркальної амальгами або фольги. Техніка

названа за ім'ям її винахідника, французького митця кінця XVIII ст.

ЕКЗЕМПЛЯР - окремий твір або виріб з цілого ряду подібних (напр., один екземпляр відтиску тощо).

ЕКЛЕКТИЗМ - використання мотивів і елементів різних стилів, періодів, країн. Таке з'єднання рис різних стилів характерно для вікторіанської архітектури, напр. Вестмінстерський собор (1895-1903, Лондон, архітектор Д.Ф. Бентлі).

ЕКСПЕРИМЕНТ - спроба використання незвичних засобів, прийомів, матеріалів з метою пошуку нових форм. У мистецтві експеримент - основа авангардизму, модернізму.

ЕКСПЕРТ (ЕКСПЕРТИЗА) - досвідчений, знаючий фахівець, якому довіряють перевірку (експертизу) або визначення якості, справжності, вартості твору, його атрибуцію, опис, визначення необхідності реставрування або реплікації.

ЕКСПОЗИЦІЯ - принципи та порядок розміщення художніх творів, виставлених для огляду на виставці, в музеї, галереї тощо.

ЕКСПРЕСІЯ - термін застосовується як до художнього твору, так і до самої натури. Як правило, експресія пов'язується або із силою впливу твору в цілому на глядача, або із якостями характеру окремих обличчя та фігур художніх деталей.

ЕКСПРОМТ - творчість без попередньої підготовки. Див. Імпровізація.

ЕКСТЕР'ЄР - на відміну від інтер'єру - архітектурно й художньо оформлений зовнішній вигляд будинків, вулиць, площ, предметів тощо.

ЕЛЕМЕНТ - найменша складова частина будь-якої форми, те, що вже не ділиться на менші частини, звідси - елементарний, найпростіший. З елементів складаються деталі, а з деталей - фрагменти композиції. Див. Модуль.

ЕЛЛІНІЗМ - античне мистецтво III—I тис. н. е., доби інтенсивної греко-македонської колонізації східного Середземномор'я, пов'язане з утворенням рабовласницьких колоній і поширенням у них еллінської культури. Головні

центри еллінізму - Александрія в Єгипті, Антіохія в Сирії, Пергам у Малій Азії, острів Родос, Афіни. Традиції грецького мистецтва переплітаються в еллінізмі з елементами, успадкованими від мистецтва східних деспотій. У загальному значенні термін охоплює всю історію культури (й історію в цілому) відповідних країн та періодів.

ЕМАЛЬ, СКЛІЦЯ - термін декоративно-прикладного мистецтва на означення дрібних виробів з металу (переважно з міді та золота), декорованих різнобарвними емалевими сплавами, котрими або заповнюють дрібні заглибини, що розподілені тонкими металевими перегородками, або наносять як розпис суцільним шаром.

ЕМБЛЕМА - позначення значного поняття або абстрагованої ідеї за допомогою будь-якого умовного знаку чи зображення (напр., Зірка, Хрест тощо). На відміну від символу, емблема не намагається образно втілити зміст поняття або ідеї, а лише вказує на них, обмежуючись суто умовним зв'язком. Терміни «емблема» та «символ» вживаються у паралельному значенні.

ЕПІГРАФІКА - у мистецтві написи, виконані на художніх виробах із каменю, металу, кераміки, скла тощо, (напр., написи на дзвонах, гарматах, змістом яких можуть бути девізи, заклики, ім'я автора виробу або дата його виконання тощо).

ЕПЮР - креслення, на котрому складна форма будь-якого об'єкта зображена методом ортогональних проєкцій у трьох виглядах: спереду, збоку та зверху (в плані).

ЕРГОНОМІКА - у галузі дизайну науково-теоретична та науково-експериментальна дисципліна, що досліджує психофізіологічні фактори взаємодії людини з різноманітними знаряддями та засобами її діяльності в умовах, що потребують від людини певних реакцій на обставини, що змінюються. Головні фактори, що вивчаються та ураховуються ергономіка, - реакція людини на різноманітні подразники: оптичні, звукові, температурні тощо. В цьому зв'язку ергономіка спирається на дані фізіології, психофізіології та психології людини й визначає деякі вимоги до форми об'єктів, що

функціонують у сфері її промислової діяльності, тобто до верстатів, пультів та приладів керування.

ЕСКІЗ - в образотворчому мистецтві художній твір допоміжного характеру, що є підготовчим начерком основного твору. Виконанню значної картини або скульптури, зазвичай, передує ціла серія ескізів, у яких митець шукає або опрацьовує структуру цілого, котра б його задовольнила. Будь-який повноцінний ескіз повинен давати чітке уявлення про основний ідейно-образний зміст задуманого митцем твору. Доробок ескізу може стати проектом, картиною, завершеним твором у матеріалі.

ЕСКІЗНІСТЬ - швидкість, сумарність, наближеність у виконанні художнього твору або його деталей до основного задуму. Термін походить від зовнішніх особливостей недоопрацьованого ескізу, але належить лише до творів самостійного значення. Цей термін стосується не тільки технічних властивостей та прийомів (напр., надто «широкої» манери письма), але й вираження основного задуму, якщо він недостатньо продуманий митцем.

ЕСТЕТИКА - емоційне, чуттєве ставлення людини до дійсності. У Стародавній Греції поняття «естетика» означало - робити з почуттям, із задоволенням; розділ філософії, що вивчає суть і форми прекрасного в художній творчості, природі і житті. Однією з форм, що реалізує естетичне ставлення до світу, є естетична дійсність.

ЕСТЕТИЧНА ЦІННІСТЬ - у мистецтві відповідність окремого твору (виробу) або всього предметного середовища естетичним уявленням людини.

ЕФЕКТ, ЕФЕКТИВНИЙ - якісна оцінка враження, сила впливу художнього твору; звідси ефект як певний засіб або прийом такого впливу. Близькі за значенням - акцент, домінант, контраст.

ЄВАНГЕЛЬСЬКИЙ СЮЖЕТ - в образотворчому мистецтві композиція на тему Нового Заповіту Біблії - канонічних сюжетів

християнства, викладених у чотирьох книгах: від Матвія, Марка, Луки та Івана. Зустрічаються також зображення самих євангелістів - авторів названих книг з їх символами: Матвія - з янголом (символ розуму); Марка - з левом (символ сили); Луки — з биком (символ працьовитості); Івана - з орлом (символ прозорливості).

ЖАКАРДОВА ТКАНИНА - візерунчаста тканина

найрізноманітніших малюнку та орнаменту, виконана за допомогою механічних пристосувань - перфорованого картону, введеного в основу плетіння ниток. Цей спосіб ткацтва винайшов француз Ж. М. Жаккар у 1808 р., звідси й назва.

ЖАКОБ - стиль меблів з червоного дерева, започаткований у Франції наприкінці XVIII ст. Для стилю жакоб характерне оздоблювання поверхонь червоного дерева бронзою або латунню.

ЗАБАРВЛЕНІСТЬ - штучне посилення кольору або захопленість

поєднанням певних барв.

ЗАВЕРШЕНІСТЬ - в образотворчому мистецтві стадія роботи над твором, коли досягнуто найповнішого втілення творчого задуму. У вужчому значенні завершеність - виконання певної зображальної мети.

ЗАДУМ - у галузі образотворчого мистецтва сформоване у творчій уяві митця конкретне та цілісне уявлення про загальні риси змісту та форми художнього твору до початку його практичного втілення.

ЗАМАЛЬОВКА - малюнок з натури, виконаний переважно поза майстер нею (рідко - в майстерні) з метою поповнення матеріалу для значніше

роботи або задля практичного вправлення. На відміну від відповідного з технічними засобами начерку, виконання замальовка може бути дуже деталізованим

ЗАСІБ - один із компонентів методики; форма матеріального втілення способу гармонізації та художнього формотворення (див. Зображувальні засоби). За допомогою З. вирішуються художнє завдання, тому вони посідають перехідне становище між творчим методом та технікою виконання твору.

ЗАСІЧКИ - штрихи різної форми і напрямленості, що оздоблюють основні та деякі допоміжні штрихи літер. Велике значення мають засічки в декоративній зовнішності шрифту, надаючи йому завершеності. Різняться засічки за формою (трикутні, прямокутні, волосяні тощо), за напрямленістю (горизонтальні, вертикальні, однобічні та двобічні) й за складністю (прості та декоративні). Вертикальні штрихи літер завдяки засічкам схожі на колони з основою та капітеллю.

ЗВОРОТНА ПЕРСПЕКТИВА - система зображення простору на площині, протилежна прямій центральній перспективі, тобто зворотна перспектива — це зображення не з однієї, а з кількох точок сходження, коли предмет подається одночасно з різних сторін, що є характерним для його огляду в русі або з невеликої відстані. В цій системі лінії, що відступають вдалину, не збігаються, а розходяться (звідси й назва), а масштаби збільшуються від переднього плану до дальнього. Зворотна перспектива домінувала в історії образотворчого мистецтва до епохи Ренесансу, коли канонічною (див. Канон) була одна нерухома точка зору (див. Горки іконні, Паралельна перспектива, Перспектива).

«ЗМІСТ І ФОРМА» - пов'язані та взаємозумовлені категорії, з котрих перша вказує на те, що саме відображено й виражено у творі мистецтва, а друга, як та якими засобами цього досягнуто. Формування змісту, тобто становлення художньої форми, залежить від характеру самого змісту. Митець повинен виявити максимум творчої енергії та майстерності, щоб досягти саме

тієї художньої форми, котра потребує даної змісту. В образотворчому мистецтві до категорії художньої форми належать конкретна розробка сюжету, композиції, а також типаж малюнка, кольорова побудова картини (в малярстві), пластична обробка матеріалу (в скульптурі об'єм, просторовість, світлотіньова побудова тощо (див. Колір, Моделювання, Світлотінь). Кожний із цих елементів форми є суттєвий змістовним, спрямованим на розкриття змісту найбільш адекватно, повно, виразно. Саме розуміння художньої майстерності не може зводитись до абстрагованого технічного вміння: воно означає, насамперед, вмінь поставити усі елементи художньої форми на служіння змісту.

ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД - у галузі дизайну вислів на означення зорової сприйняття форми виробу. Зовнішній вигляд - єдине джерело естетичного оцінювання виробу під час його сприйняття.

ЗОБРАЖЕННЯ - спосіб матеріалізації зорового образу дійсності, що оточує людину; сам процес такої матеріалізації, що передбачає використання певних засобів, технічних прийомів та матеріалів (див. Зображувальні засоби, Прийоми, Матеріали, Методика, Техніка), а також кінцеві наслідки цього процесу, тобто матеріальна форма видимого, а в мистецтві - художнього образу. В кожному конкретному виді мистецтва зображення як засіб, процес та наслідок художньої діяльності має свої особливості (див. Орнамент, Графіка, Ліплення, Скульптура, Архітектура, Малярство, Розпис, Малюнок). Зображення може бути більш-менш конкретним і узагальненим (див. Портрет, Алегорія, Символ, Емблема, Знак). Зображення завжди пов'язане з виразністю.

ЗОБРАЖУВАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ - один із головних компонентів техніки та технології в роботі митця, за допомогою якого втілюється його творчий задум. Від художньої ідеї, методу та виду мистецтва залежить і вибір матеріалу (папір, картон, полотно, фарба, пастель, вуглина, туш, глина, нитки, скло, метал тощо).

ЗОБРАЖУВАЛЬНИЙ ПРИЙОМ — один із основних компонентів

техніки та технології праці митця, в якому практично виражається взаємодія зображувальних засобів та матеріалів, вибраних ним для втілення своєї мети.

ЗОБРАЖУВАЛЬНІ ЗАСОБИ — основні компоненти техніки та технології у роботі митця, що поєднують його творчий метод з зображувальними матеріалами та прийомами їх використання. До зображувальних засобів належать: крапка, штрих, лінія, пляма, площина, об'єм, форма, пропорція, світло, колір, простір. Види образотворчого мистецтва (графіка, малярство, скульптура) визначають характер практичного застосування зображувальних засобів. У кожному виді мистецтва зображувальні засоби мають свою специфіку, проявляючись по різному - залежно від використовуваних матеріалів.

«ЗОЛОТИЙ ПЕРЕТИН» - точно визначене математичне співвідношення пропорцій, при якому одна з двох складових частин на стільки разів більша від іншої, на скільки сама менша від цілого. Митці та теоретики минулого часто вважали «золотий перетин» ідеальною формою пропорційності, хоча насправді естетичне значення цього «закону» обмежене й умовне через відому нерівноцінність горизонтального та вертикального напрямків. У практиці образотворчого мистецтва «золотий перетин» рідко вживається в його цілком незмінній формі.

ІДЕЙНІСТЬ - ідейна спрямованість, насиченість яскраво виявленим ідейним змістом, що правдиво відображає життя суспільства в його розвитку, в боротьбі нового, прогресивного із консервативним і старим.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ - установлення тотожності, цілковитого уподібнення двох об'єктів, явищ, подій. У мистецтвознавстві та музейній практиці - ототожнення оригінального твору мистецтва з його описом, фотокарткою або копією. Ідентифікація необхідно відрізняти від атрибуції.

ІДЕЯ - задум автора твору, в якому розкривається його громадська

позиція і об'єктивна спрямованість його мистецтва. Ідея художнього твору визначає основний його зміст: від суті та особливостей ідеї залежить трактування митцем теми та сюжету. Ідея дієва в тому випадку, якщо вона невід'ємна від засобів художнього образу — сама собою ідея задуму ще не забезпечує створення значного твору. Художня ідея включає не тільки політичну та етичну, але й емоційну та естетичну оцінку зображуваного. Окрім головної ідеї, твір може мати й кілька побічних ідей.

ІЄРАРХІЧНИЙ - розміщений за певним правилом або традицією. В композиції ієрархічний означає взаємозв'язок її окремих частин відповідно до їх внутрішнього змісту або головної ідеї, на відміну від формальної гармонізації.

ІЗОМОРФНИЙ - (однаковий, подібний за формою) - термін на означення схожих за своїм зовнішнім виглядом форм, але різних за характером зовнішньої поверхні: забарвленням, фактурою, текстурою (див. Скеоморфія).

ІЛЮМІНУВАННЯ - розфарбовування, підфарбовування відтиснутих гравюр або графічних малюнків «від руки», переважно локальним кольором без тонової градації. У давніх (переважно середньовічних) рукописах термін позначав увесь процес виконання кольорових мініатюр та орнаментики, незалежно від характеру та техніки.

ІМІТАЦІЯ - в образотворчому мистецтві та дизайні підробка, наслідування, повторення якого-небудь зображення, предмета, фактури, матеріалу тощо (напр., у театрі - бутафорська ваза, у графіці дизайну - графічна передача фактури дерева, шкіри тощо).

ІМПРОВІЗАЦІЯ - творчий метод виконання композиції без попередньої підготовки на очах у глядачів. Перевага імпровізації полягає в силі натхнення та безпосереднього вияву художнього чуття автора. Недолік імпровізації - незавершеність композиції та можлива слабкість форми (див. Експромт).

ІМС (Еймс) (Eames) Чарлз (1907-1978) і Рей (1916- 1988) - американські дизайнери, чоловік і дружина, які працювали разом в Каліфорнії

в 1941-78. Розробили найбільш видатні зразки меблів ХХ в.: стілець з гнутих фанери (1945-46); шезлонг, обтягнутий чорною шкірою (1956), і крісло зі скловолокна (1950-53).

ІНВЕНЦІЯ - ідея, задум художнього твору; іноді - ескіз, начерк, за яким твір виконує інший митець.

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ - один із засобів художнього мислення, особливість котрого полягає у виявленні, підкресленні неповторних, специфічних властивостей об'єкта. Індивідуалізація за своїм змістом протилежна типізації та ідеалізації - вона може домінувати в мистецтві того чи іншого художнього стилю, напрямку, в творчості конкретного майстра або жанрі (напр., у портреті). В інших жанрах називається конкретизацією.

ІНКРУСТАЦІЯ — техніка декоративного оздоблення меблів. В ХVІІ в. замінена маркетри. Малюнок підбирається з різно забарвлених сортів дерева або з шматочків ріг, слонової кістки, інкрустуючих в поверхню предмета меблів.

ІНСТАЛЯЦІЯ - одна з форм мистецтва ХХ ст. Просторова композиція, створена митцем з різноманітних речей, промислових виробів та матеріалів, природних об'єктів, текстової та візуальної інформації. Засновниками інсталяції були дадаїст М. Дюшан та сюрреалісти. Естетичний зміст інсталяції полягає у грі змістових значень, котрі змінюються залежно від того, де перебуває предмет, - у звичному побутовому середовищі чи у виставковій залі.

ІНТАРСІЯ — різновид інкрустації: техніка виконання декоративної композиції із різнокольорових пластинок дерева (шпона) - іноді з додаванням кістки, перламутру тощо, котрі врізаються у декоровану поверхню виробу; схоже за зовнішністю декорування наклеєними на поверхню предмета пластинок з різнокольорового дерева (або інших матеріалів). Інтарсія застосовується для прикрашування меблів.

ІНТЕРВАЛ - у композиції зображення орнаменту, шрифту тощо відстані між сусідніми елементами.

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИЙ СТИЛЬ в сучасній архітектурі, виник у

Західній Європі в 1920-і і досяг свого повного вираження в 1930-их, насамперед у США. Для стилю характерне переважання геометричних, як правило, прямолінійних форм, асиметрія композицій, великі засклені простори, вибілені стіни. Будівлі, зараховують до "класики" стилю: "Баухауз" Вальтера Гропіуса, Дессау, Німеччина (1925-26), Вілла "Савойя" Ле Корбюзьє в Пуассі, Франція (1927-31), бібліотека в Выборзі Алвара Аалто, Фінляндія (нині на території Росії) (1927-35), і павільйон в Барселоні Мисан ван дер Рое. Термін "інтернаціональний стиль" був вперше застосований Філіпом Джонсоном і Алфред Берром в 1932 відносно робіт Ле Корбюзьє, Гропіуса, Мисан ван дер Рое і ін. За минуле десятиліття.

ІНТЕР'ЄР - функціонально та естетично облаштоване внутрішнє приміщення будівлі, котре організовується завдяки оздобленню стін, стелі, підлоги, наявністю меблів, освітлювальної фурнітури, устаткування та кольорового вирішення; окремий твір малярства або графіки, метою якого є лише відображення внутрішнього вигляду приміщення. Належить до жанру інтер'єру і має ту ж назву.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ - творче трактування будь-якого художнього твору, яке визначається ідейно-художнім задумом та індивідуальними особливостями автора.

ІРЖІЧНА (Jiriicna) Ева (р. 1939) - чеський архітектор, працювала з 1968 у Великобританії. Автор проектів магазинів, барів, кафе для фірми "Джозеф" у витонченому модерністському стилі.

ІСОДЗАКІ АРАТА (р. 1931) - японський архітектор. Один з групи Кендзо Танге в 1954-63. Намагався з'єднати європейський постмодернізм з елементами традиційної японської архітектури Автор проекту реконструкції площі Оханоміцу в Токіо, Музею сучасного мистецтва в Лос-Анджесі (розпочато в 1984) та Олімпійського комплексу в Барселоні (1992).

КАЛАТРАВА Сантьяго (Саіаїгахта) (р. 1951) - іспанський

архітектор та інженер, відомий виразними і елегантними конструктивними рішеннями. У числі його робіт міст в Меріда в Іспанії (розпочато в 1988) через р. Гвадіана з 195- метровою аркою; залізничний вокзал в Ліоні (розпочато в 1989) з підвісною дахом, за формою нагадує крила птаха; і міст у Східному Лондоні (1990) довжиною 630 м з центральною аркою, що перекидає проліт 450 м. В 1992 побудував два оригінальних підвісних моста в Севільї.

КАМЕРА-ОБСКУРА - пристосування для точної побудови перспективного зображення. Має вигляд закритого дерев'яного ящика з маленьким отвором в передній стінці та склом-екраном у задній. Промені світла, проходячи крізь отвір, дають точну центральну проекцію на екрані або за допомогою системи дзеркал на горизонтально розкладеному аркуші паперу. Камера-обскура була поширеною серед митців XVII- XVIII ст. ст. для створення точних ведут, перспектив, карт місцевості.

КАМЕРНИЙ СТИЛЬ (КАМЕРНЕ МИСТЕЦТВО) - мистецтво, зорієнтоване на вузьке коло глядачів, цінувальників. Інтимне, ідилічне за настроєм мистецтво дрібних форм для інтер'єру, що найповніше проявилось в стилі рококо. Див. Масове мистецтво, Елітарне мистецтво.

КАН Луїс (Kahn) (1901-1974) - американський архітектор і дизайнер, родом з Естонії. Послідовник Мисан ван дер Рое, дотримувався романтичного напрямку, напр., Укладав сходові клітки і повітроводи в споруди на зразок веж. Винахідливо використовував бетон і цегла. їм побудовані медичний дослідний інститут Ричарда Пенсільванського університету (1958-60) і Центр британського мистецтва Єльського університету (1969- 77).

КАРИКАТУРА - зображення, що навмисно підкреслює та комічно перебільшує негативні особливості об'єкта з метою його осміяння та викриття. Карикатура - одна із розповсюджених форм сатири в образотворчому мистецтві.

КАРТОН - у спеціальному значенні допоміжний малюнок, що точно відображує задуману композицію або її фрагмент і виконаний у масштабі майбутнього твору. Картон завершується підготовча робота митця над настінним розписом (рідше - картиною). Картон також може виконуватись для роботи над інтарсією, інкрустацією, сграфіто, мозаїкою, вітражем, різьбленням тощо.

КАСТІЛЬОНЕ Акілле (Castiglione) (р.1918-2002) - італійський промисловий дизайнер, брат Лівіо (1911-1979) і П'єра Джакомо (1913-1968), з якими пропрацював до кінця їхнього життя. Один з провідних представників покоління італійських дизайнерів, які отримали до 1939 архітектурну освіту і які прийшли в промисловий дизайн після 1945. Творець одного з найбільш новаторських і яскравих напрямків італійського дизайну. Працював у багатьох фірмах як в Італії, так і в ін. Країнах. Розробляв освітлювальні прилади для "Флос" - серед них модель "Тараксакум" (1950) і меблі для "ЗАНОТТІ", в тому числі і табурет "Мессандро", в основі якого сидінні трактора, що демонструє його здатність використовувати для дизайну "готові форми" .

КВАЛІФІКАЦІЯ - ступінь, рівень майстерності, підготовленості до будь-якого виду діяльності.

КЕРАМІКА - всі різновиди художніх виробів з випаленої глини спеціального складу та приготування (насамперед порцеляна, фаянс, майоліка, теракота, гончарні вироби).

КИА (Королівський інститут архітекторів) — інститут, об'єктом діяльності якого є прогресивний розвиток архітектури та заохочення набуття знань в галузі мистецтв і науки, з'єднаних воедино ". Золота медаль КІА (RIBA) - найпрестижніша нагорода в галузі архітектури. Статут інституту був прийнятий в 1837; він зберігається в будівлі Британської архітектурної бібліотеки і зборів малюнків - найбільшу колекцію серед архітектурних малюнків в світі, що вміщає в своїх сховищах чверть млн. малюнків з часів Ренесансу до наших днів.

КИЛИМАРСТВО - виготовлення килимів, Гобеленів та паласів з

відповідної пряжі на спеціальному верстаті або рамі. Килимарство відоме з прадавніх часів. Було поширене у Стародавньому Римі та країнах Сходу.

КІНЕТИЧНЕ МИСТЕЦТВО - напрям у сучасному мистецтві, пов'язаний з використанням рухомих конструкцій та інших елементів. Кінетизм як самостійний напрям сформувався у 2-ій пол. 50 рр. ХХ ст. Йому передували спроби утворення динамічної пластики в конструктивізмі та дадаїзмі. У кінетичному мистецтві одні твори приводяться в рух безпосередньо самим глядачем, інші - коливанням повітря або за допомогою електромагніту тощо. У творах кінетичного мистецтва можливе використання найрізноманітніших матеріалів - від традиційних до надсучасних технічних засобів, включаючи комп'ютери і лазери. Ілюзія руху у кінетичному мистецтві часто утворюється освітленням, що періодично змінюється, - тут кінетизм зближається з опартом. Прийоми кінетичного мистецтва широко застосовуються під час організації виставок, ярмарок, дискотек, в оформлюванні майданів, парків, громадських інтер'єрів.

КІЧ, КІТЧ - поганий смак, халтура, псевдохудожні вироби, розраховані на низький художній смак та нерозвинений естетичний попит. Для кітчу характерні крикливість барв, еклектизм, надмірність декору, підробка під дорогоцінні матеріали. Прояви кітчу можливі в усіх видах пластичних мистецтв, але найчастіше вони зустрічаються в масових художніх творах - індустрії сувенірів, масовій друкованій графіці та в деяких видах художніх промислів.

КЛАСИЦИЗМ - в образотворчому мистецтві, музиці, літературі стиль, заснований на дотриманні принципів античного грецького і римського мистецтва: раціоналізму, симетрії, цілеспрямованості, стриманості і суворій відповідності змісту твору його формі. Термін "класицизм" (або неокласицизм) часто використовується стосовно до культури Європи ХVІІІ в. на відміну від романтизму ХІХ в.

КЛЕЙН Кальвін (Річард) (Klein) (р. 1942) - американський модельєр одягу. Фасони його відрізняють простір і стриманість. Використовує тканини

з натуральних волокон - мохеру, вовни, а також замшу м'яких забарвлень. Фірма існує з 1968, спеціалізується на пошитті пальто і костюмів, а з середини 1970-х - спортивного одягу. Джинси з його етикеткою вважалися в той час престижним родом одягу.

КНИЖКОВА ГРАФІКА - вид графіки, основне призначення якої - оформлювання книжок. Ще у стародавніх рукописних книгах малюнки виконували та розфарбовували вручну (див. Мініатюра). Книжкова графіка - самостійний вид образотворчого мистецтва, що полягає в оформлюванні палітурок, суперобкладинок, фронтиспісів, титульних листів та сторінок книги ілюстраціями. До окремої галузі книжкової графіки належить мистецтво шрифту. Найчастіше оформлювання книги виконується в техніці ксилографії.

КОВАЛЬСТВО (КУВАННЯ) — стародавня техніка виготовлення виробів, зокрема художніх, з металу - шляхом нагрівання та розм'якшування заготовленої деталі з подальшим наданням їй відповідної форми та фактури. Основні прийоми ковальства відомі зі стародавніх часів й дійшли до наших днів майже без змін: осаджування, витягування, рубання, пробивання отворів, згинання, закручування, звивання, вигладжування, насікання візерунків тощо.

КОЛАЖ — технічний прийом в образотворчому мистецтві - наклеювання на будь-яку основу відмінного від неї кольором та фактурою зображення з іншого матеріалу у вигляді абстрагованої, асоціативної, орнаментованої або сюжетної композиції; твір, виконаний цим прийомом.

КОЛЕКЦІЯ - систематизоване зібрання будь-яких предметів, творів мистецтва тощо, які можуть мати науковий, художній, історичний інтерес.

КОЛІР - один із засобів образотворчого мистецтва, завдяки якому відображуються матеріальні властивості (у поєднанні зі світлотінню) предметного світу; якість окремого кольорового тону в ансамблі художнього твору або мотиву. Зміни локального кольору в природі точно відповідають змінам освітлення, форми, матеріалу, відстані й, отже, передають у тісному зв'язку зі світлотінню усі ці властивості об'єктивного світу. Тому в мистецтві колір насамперед слугує точному відображенню реальних предметів у

реальному середовищі, і є одним із засобів об'ємного та просторового моделювання.

КОЛОМБО Джо (Colombo) (1930-1971) - італійський промисловий дизайнер, представник післявоєнного покоління дизайнерів, які створили витончений скульптурний стиль для звичайних промислових товарів. Відомий моделями пластикових стільців для фірми "Картель", особливо моделлю 4860 (1965), що поклала початок якісно новому підходу до матеріалу. До того як прийти в дизайн, в 1955 Коломбо був маловідомим художником. Працював в Мілані. Розробив багато ін. Моделей меблів і предметів ужитку в характерному для нього строгому елегантному стилі. Серед них картковий столик "Покер" (1968) і кондиціонер повітря "Кенді" (1970).

КОЛОРИМЕТРИЯ - один із розділів науки про колір - колористики, в якому досліджуються методи виміру якісних характеристик кольору: насиченість, світлота, яскравість.

КОЛОРИСТИКА - наука про кольори, що вивчає закономірності зорового сприйняття й використання кольору та кольорових поєднань у різних галузях людської діяльності.

КОМБІНАТОРИКА - один із засобів формотворення художнього твору, що полягає в переставляннях, різних поєднаннях, варіаціях одних і тих самих елементів (графічних, об'ємних, кольорових).

КОМПАКТНІСТЬ - у галузі дизайну максимальна економність розміщення елементів форми. Від ступеня компактності залежить зручність користування виробом, а також його економічність у виробництві.

КОМПІЛЯЦІЯ - один із засобів формотворення художнього твору шляхом збирання вже існуючих готових форм та поєднання їх в одне ціле. Термін часто вживається в негативному значенні, оскільки наслідком компілятивного засобу є композиція, в котрій відсутні новизна та оригінальність авторського задуму. В окремих випадках компіляція може бути близькою до відвертого запозичення. Див. Плагіат, Комбінаторика, Копіювання, Стилізація, Еклектика.

КОМПЛЕКС ВИРОБІВ - у галузі дизайну вислів на означення сукупності виробів різного функціонального призначення, які утворюють просторову цілісну систему засобів будь-якого визначеного процесу людської діяльності. Однією з умов утворення комплексу виробів є комплексне проектування.

КОМПЛЕКСНЕ ПРОЕКТУВАННЯ - у галузі дизайну проектування низки виробів, що всебічно забезпечують потребу обумовленого процесу людської діяльності (напр., облаштування кухні, помешкання, меблів для шкіл, робочого місця на підприємстві тощо). Мета комплексного проектування - забезпечити найкомфортніші умови для побуту, відпочинку, праці людини та гармонійність, художню досконалість довілля.

КОМПОЗИТНИЙ ОРДЕР — архітектурний ордер, розроблений у Стародавньому Римі на додаток до вже існуючого грецького ордеру. Його пропорції у всьому збігаються з коринфським ордером, однак капітель коринфського стилю може бути доповнена чотирма іонічними волютами. Іноді вводяться рельєфні деталі, скульптурні зображення. У більш поширеному значенні композитними називають будь-які змішані ордери.

КОМПОЗИЦІЯ - структура, взаємозв'язок важливих елементів художнього твору, від яких залежить весь його сенс та будова. Зазвичай, композиція будується на підпорядкуванні головному сюжетно-тематичному центру всіх малозначущих композиційних елементів; назва окремо взятого художнього твору, значного за змістом, добре продуманого та досконало виконаного. У малярстві цей термін наближений до поняття картини (див. Тематична картина).

КОМПОЗИЦІЯ - розташування на площині зображення відносно її сторін; у галузі дизайну процес пошуку найкращого взаєморозташування різних елементів виробу (деталей, частин, вузлів).

КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА - сучасний вид графіки, коли митець на екрані дисплею виконує композиції з різноманітних пересічних ліній, об'ємних елементів, візерунків, кольорових плям, крапок тощо.

КОМФОРТ - у галузі дизайну сукупність благ та зручностей, які отримує людина від користування будь-яким виробом або сукупністю виробів. Вироби, що повністю забезпечують необхідну від них зручність, оцінюються як комфортабельні. Відсутність таких зручностей означає дискомфортність умов у певному виді діяльності людини. Уява про комфорт з розвитком суспільної економіки, техніки, будівництва, соціальних норм побуту історично змінюється. Одним з ефективних шляхів забезпечення комфорту є комплексне проектування виробів або архітектурних комплексів.

КОНКРЕТИЗАЦІЯ - один із засобів художнього мислення, суть якого у виявленні змісту в конкретній, тобто цілком визначеній, предметній, речовій формі, що властива окремо взятому явищу. Протилежний засіб - узагальнення.

КОНРАМА Теренс (Conran) (р. 1931) - британський дизайнер і торговець меблями, одягом та побутовими товарами. Заснував компанію "Сторхаус", що включає "Хабітат і Конрад дизайн " з мережею магазинів у Великобританії, США та ін. Країнах. В 1964 відкрив фірму "Хабітат "з торгівлі побутовими товарами, потім фірму" Мазеркер "з виробництва та торгівлі товарами для дітей і вагітних жінок. В 1986 "Сторхаус" заволоділа "Брітїш хоум стору" - мережею магазинів товарів для дому.

КОНСТРУКЦІЯ - у галузі дизайну взаємозв'язок, з'єднання елементів (деталей, вузлів, частин тощо) виробу. Особливість конструкції визначається, головним чином, типом з'єднання елементів виробу та їх взаєморозміщенням. Конструкція виробу жорстко обумовлена особливостями його устрою та призначенням, а також матеріалами, що використовуються для виготовлення та поєднання його елементів. В образотворчому мистецтві побудова, засіб зв'язків його окремих частин, елементів твору залежно від його функції (призначення) — руху, опори, рівноваги. В архітектурі будівельна конструкція забезпечує міцність та правильне використання споруд.

КОНТРАСТ - протиставляння та взаємне посилення властивостей, що співвідносяться між собою. Від вправного застосування контрасту залежить художня взаємодія багатьох композиційних засобів та прийомів.

КОНТУР - зовнішні обриси й обрис фігури або предмета (а також групи фігур або предметів) як один із засобів художнього вираження: в цьому значенні термін «контур» відноситься до галузі малюнка в широкому розумінні слова, що охоплює усі різновиди образотворчого мистецтва та всі технічні прийоми. Поняття «контур» може бути застосоване й до відповідних сторін самої природи (див. Силует). У малюнку як різновиді графіки й у техніці малювання контур - це сукупність ліній, що позначають найважливіші (переважно зовнішні) обриси зображення (див. Абрис).

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО (концептуалізм) - стиль виник в 1960-ті в США, який прагнув виразити в першу чергу ідею, а не створити видимий образ. Як матеріали використовують фотографії, письмову інформацію, графіки, звук і відеострічки. Продовжує традиції дадаїзму і антимистецтва. Представники його задаються метою дослідити природу мистецтва, часто у формі підкреслено несерйозних дискусій. Теоретик напрямки Сол Ле-Вітт (р. 1928), в числі його практичних послідовників Джозеф Косут (р. 1945), Аллан Капроу (р. 1927) і Брюс Номан (р. 1941). Концептуальне мистецтво межує з перформансом, в якому людське тіло є засобом вираження; деякі художники, зокрема Йозеф Бойс, належать до обох напрямків.

КОНЦЕПЦІЯ - єдиний, визначальний задум; провідна думка будь-якого твору, загальна система поглядів, уявлень з будь-якої проблеми, що визначає методи та засоби її вирішення. Художня концепція - система художніх ідей, переконань, поглядів автора твору.

КОПІЮВАННЯ - один із засобів формотворення, суть котрого полягає у точному повторенні вже існуючої композиції або такої, що існувала в минулому (див. Реконструкція). Копіювання може бути підготовчим етапом оригінального авторського творчого процесу; у більш вузькому значенні - засіб повторювання, розмножування, тиражування чого-небудь; Копіювання може бути також засобом виховання та навчання. Не плутати з близькими за змістом поняттями реплікації та репродукції.

КОПІЯ - повторення оригіналу (першотвору) з метою якомога точнішого його відтворення. Повноцінна копія повинна відповідати оригіналу як за розміром і технічними засобами, так і за якістю виконання. Копія, виконана автором оригіналу (першотвору), часто має спеціальну назву - дублет, репліка, повторення.

КОРИСНИЙ ЕФЕКТ - у галузі дизайну вираз на означення безпосереднього результату використання виробу за прямим призначенням. Напр.: Корисний ефект друкарської машинки є набраний текст. Величина корисного ефекту використання виробу залежить від кількох умов: ступеня технічної досконалості виробу; відповідності його конструкції та форми умовам експлуатації; відповідності антропометричним показникам; дотримання споживачем умов експлуатації виробу тощо. Таким чином, величина корисного ефекту є одним з важливих показників якості виробу.

КОРИСНІСТЬ ВИРОБУ - у галузі дизайну вираз на означення міри необхідності у виробництві та споживанні виробу з точки зору інтересів суспільства і людини. Тим, наскільки виріб відповідає цим інтересам, а також об'єктивним тенденціям розвитку суспільних потреб, визначається міра його корисності. Виразом «корисність виробу» визначається також те, чи сприяє він і наскільки сприяє найефективнішому задоволенню будь-якої потреби, у розвитку якої суспільство зацікавлене. Однією з умов корисності виробу є його естетична досконалість.

КРАПКА - найпростіший зображальний засіб. Теоретично не має розмірів (див. Лінія, Пляма), практично - пляма щонайменшого розміру та різних форм. Сукупність крапок може утворювати лінію або риску, штрих, пляму різноманітних тональностей та фактур, орнаментальний ряд, раппорт тощо.

КРЕСЛЕННЯ - у проектуванні досконале зображення конструкції - ортогональ, план, розріз, іноді - перспективне креслення.

КУЛЬТУРА - фактор, що обумовлює взаємозв'язок людини, суспільства та природи. Культура - система досягнень (надбань) суспільства,

об'єднаних часом та місцем, належністю до певних національних та соціальних цінностей. Вона віддзеркалює рівень інтегрованих матеріальних та духовних цінностей, що створюються, зберігаються, примножуються та використовуються людиною в конкретних хронологічних, географічних, етнічних та соціальних межах. Культура як сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених суспільством, характеризує певний рівень його розвитку. Розрізняють матеріальну та духовну культуру. У більш вузькому розумінні термін «культура» відносять до сфери духовного життя людини.

КУПОЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА - зображення, побудоване на внутрішній поверхні сфери й еліпсоїді. Нею користуються під час розписування куполів храмів, соборів, церков, палаців, круглих громадських будов тощо.

КУТОВА ПЕРСПЕКТИВА - вигляд з-за рогу будівлі, вулиці тощо, засіб зображення архітектурного простору, на відміну від фронтальної перспективи, не з одною, а з двома точками сходження (див. Точка зору), коли усі видимі фасади скорочені.

ЛАГЕРФЕЯД Карл (Lagerfeld) (Отто) (р. 1933) — модельєр

німецького походження, займав провідне становище в моді 70-х. Очолював напрямок високої моди і готового сукні в фірмі "Шанель" з 1983, сприяв оновленню стилю цієї фірми. Створив першу колекцію під своїм власним фірмовим знаком в 1984. На початку 60-х працював в "Chloe", де розробляв фасони суконь. Після 1967 співпрацював з "Фенді" над новими фасонами жакетів і пальто.

ЛАКОНІЧНИЙ - стислий, простий за формою, але виразний та змістовний образ. Назва походить від Лаконії - області Стародавньої Греції, мешканці якої, за легендою, славились вмінням стисло висловлювати свої

думки.

ЛАКРУА Крістіан (Lacroix) (р. 1951) - французький модельєр жіночого одягу. Розвиває з 1987 напрямок високої моди і готового сукні. В 1981-87 працював з Жаном Пату. Ввів в моду короткі пишні спідниці, орнамент з троянд, низьке декольте.

ЛАЛИК Рене (Lalique) (1860-1945) - французький дизайнер і виробник скла, коштовностей, домашнього начиння в стилі - ар нуво. Фабрика його продовжує функціонувати в Венжен-сюр-Модер в Ельзасі під початком його сина Марка і внучки Марі-Клод.

ЛАНДШАФТНА АРХІТЕКТУРА - створення штучних ландшафтів, які поєднують в собі природні та штучні елементи. Одним з перших представників напряму вважається Фредерік Ло Олмстед, архітектор Центрального парку в Нью-Йорку (1857). В наші дні робота архітектора ландшафту часто зводиться до створення національних парків, оздоровленню промислових міст, а у Великобританії до будівництва "нових міст". Після Другої світової війни ландшафтна архітектура зіграла значну роль в реконструкції багатьох європейських міст.

ЛАТУНЬ - кольоровий метал, сплав цинку з міддю. Колір латуні залежить від вмісту цинку в сплаві. Латунь набагато твердіший матеріал, ніж червона мідь. Легко піддається різноманітному оброблюванню, може використовуватися як інкрустаційна вставка у вигляді тонких прожилок чи прикрас різної конфігурації, або як матеріал у карбувальних роботах. Зовнішня схожість із золотом стала наслідком використання її в ювелірному мистецтві.

ЛЕЖЕ Фернан (Leger) (1881-1955) - французький живописець і дизайнер, представник кубізму. Близько 1909 виробив характерний стиль спрощених форм, чітких контурів і яскравих фарб. Повторювана тема картин - деталі механізмів - зустрічається в ескізах для шведського балету (1921-22), в його монументальних фресках і в абстрактному фільмі "Механічний балет" (1924).

ЛЕ КОРБЮЗЬЄ (Le Corbusier) (прив. Шарль Едуард Жаннере) (1887-1965) - французький архітектор, за походженням швейцарець. Основоположник модернізму в архітектурі ХХ в. Його яскраво виражений функціональний підхід позначився в проектах міських планувань початку 1920-х. Запропонував ідею "багатоповерхового міста-саду" як способу вирішення проблем перенаселення і скупченості міст. Деякі з його проектів були здійснені в 1940-ті, напр. житловий будинок в Марселі (1947-52, нині знесений). Використовував систему математично розрахованих типових модулів на основі розмірів людського тіла. Білі оштукатурені вілли в кубістських стилі 1920-х з оптимальним використанням простору і світла, стовпчастих опор для підтримки будівлі, садами на дахах називалися архітектором "машинами для житла". Пізніше перейшов до більшої експресії форм, поклавши початок бруталізму - конструюючи будівлі без зовнішньої обробки (Міністерство освіти в Ріо-де-Жанейро (1936-45). В цьому проекті брали участь також Лусіу Коста (р. 1902) і Оскар Німейєр. В післявоєнний період широку популярність здобула його теорія урбанізації, підтримана Міжнародним союзом архітекторів СІАМ і реалізована в плануванні індійського міста Чандигарха (1951-56). Ле Корбюзьє розробив до найдрібніших деталей проект капели Нотр-Дамдю-О в Роншане, що представляє вище досягнення естетики функціоналізму. Спочатку був художником і графіком, потім звернувся до проблем сучасного індустріалізованого суспільства. Його книги "До нової архітектури" (1923) і "Модюлор" (1948) мають світове значення для містобудування та архітектури.

ЛЕСУВАННЯ - один із прийомів малярської техніки, що виконується шляхом нанесення дуже тонких прошарків прозорих та напівпрозорих фарб на висохлий щільний шар фарб. При лесуванні по білому тлу верхній фарбовий шар світлішає; при лесуванні по кольоровому - змінюється тон кольору. Загальне призначення лесування - досягти особливої легкості та дзвінкості тону, внести тонку кольорову корективу в деталі малярства, що стає можливим завдяки законам оптичного зміщення.

ЛІБЕРТІ СТИЛЬ - «Ліберті» - назва відомого меблевого магазину в Лондоні (за ім'ям його власника), продукція якого відіграла важливу роль у загальноєвропейському стилі модерн наприкінці ХІХ - поч. ХХ ст.

ЛІНІЙНА ПЕРСПЕКТИВА - див. Перспектива.

ЛІНІЯ - в образотворчому мистецтві один із головних зображувальних засобів; у геометричному розумінні лінія одномірна - це слід крапки (точки), що рухається. В практиці митця лінія утворюється від руху олівця або іншого матеріалу по зображальній поверхні і тому завжди має товщину, контрастність стосовно тла (тональність, колір) та фактури. На відміну від креслярської та абстрактної (математичної) лінії, вона - матеріальна й не одномірна. В образотворчому мистецтві лінія завжди сприймається як межа будь-якої поверхні, тому однією своєю стороною вона належить цій поверхні, а іншою - довкіллю. В зображенні об'ємних форм лінія - це поверхня, що видима у профіль (контур, штрих, пляма, крапка).

ЛІНІЯ ГОРИЗОНТУ - у перспективі умовна пряма, що відповідає видимому горизонту на рівній відкритій місцевості і слугує основою для правильної побудови перспективи.

ЛОГОТИП - у прикладній графіці композиція з шрифту, визначена послідовність, зоровий зв'язок слів, літер та інших елементів графічної композиції; у ширшому значенні - розвиток теми, образу, побудованих на одному й тому ж графічному знаку, символі.

ЛОКАЛЬНИЙ КОЛІР - означення кольору, характерного для забарвлення самого предмета. Вміння точно передати локальний колір через закономірні зміни предметного зображення - важлива вимога в практиці реалістичного малярства. Локальний колір митці називають також передачею предметного забарвлення майже однорідною кольоровою плямою, котра варіюється за світлосилою, але позбавлена найважливіших кольорових відтінків, що відповідають реальним умовам освітлення.

МАДЖІСТРЕТТИ Віко (Magistretti) (1920-2006) - італійський

архітектор і дизайнер меблів, що почав свою діяльність в Мілані з 1945. Один з творців повоєнного стилю дизайну, що поширився з Італії по всьому світу. Був тісно пов'язаний з компаніями "Арфлекс" і "Кассина", що випускали сучасні меблі.

МАЙСТЕРНІСТЬ - вміння митця ефективно застосовувати усі засоби та можливості свого мистецтва для створення змістовних та вражаючих художніх образів. Майстерність у широкому розумінні слова поєднує у собі всю сукупність якостей повноцінної художньої практики: вона проявляється в позитивній якості художнього задуму, в умілій та винахідливій розробці сюжету, у виразності композиції та у повноті пластичних і колористичних засобів вираження, а також у бездоганному володінні технікою даного виду мистецтва.

МАКЕТ - імітація. Зовнішня подібність об'єкту, на відміну від його діючої моделі. У галузі дизайну: об'ємно-просторова модель певного промислового виробу (в деяких випадках діюча), що дає повну уяву про його відповідність естетичним, ергономічним та конструктивним вимогам.

МАКІНТОШ Чарлз Рені (Mackintosh) (1868- 1928) - шотландський архітектор, дизайнер і живописець, який розпочинав працювати в стилі Фарнуво, але потім виробив свій власний художній почерк, раціональний і експресивний. Серед найбільш відомих робіт Школа мистецтв в Глазго (1896), кілька чайних в Глазго (1897 1911) і Хілл-хаус в Геленсбурге (1902- 1903). Перебуваючи під впливом руху "Мистецтва і ремесла", розробляв моделі меблів, домашнього начиння, посуду, світильників. Надавши дуже великий вплив на австрійських архітекторів І.М. Ольбріха і Йозефа Хофмана, у себе на батьківщині не отримав великої популярності і лише останнім часом визнаний як один з родоначальників стилю "модерн".

МАКМЕРДО Артур (Mackmurdo) (1851-1942) - англійський дизайнер

і архітектор, що заснував в 1882р. групу архітекторів, живописців і Дизайнеру, яка намагалася реалізувати ідеї Вільяма Моріса і Рескина. Його малюнки для тканин з'явилися попередниками стилю ар нуво.

МАЛЬОВНИЧІСТЬ - у мистецтві декотрі спеціальні особливості художнього виконання, що відображають об'єктивні якості предметного світу і характерні насамперед для станкового малярства. Мальовничість і в житті, і в мистецтві називають усе, що сприймається як динаміка гнучких (рухомих) кольорових та світлових відношень, багатство контрастів, м'якість переходів тощо. У практиці характер та «міра» мальовничості зумовлені вимогами правдивості. Усюди, де. мальовничість стає самоціллю, вона неодмінно зводиться до зовнішнього прийому, до манери, вироджуючись у формалістичну манірність. Термін мальовничість застосовується також і до графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва - відповідно до характеру завдань та зображувальних можливостей кожного з цих видів мистецтва.

МАЛЯРСТВО — один із головних видів образотворчого мистецтва; у вузькому значенні - художнє відображення предметного світу на площині за допомогою кольорових матеріалів

МАНЕРА - характер або спосіб виконання як суто технічна особливість (напр., «широка» манера). В історії мистецтва терміном манера позначаються іноді загальні властивості виконання, характерні для митця або художньої школи в певний період творчого розвитку; давньоруська назва спеціальної дошки, виготовленої у трьох рівнях із різних порід дерева для різьблення візерунка або зображення (гравюри) і подальшого виготовлення набійки.

МАНІРНІСТЬ - особливості підходу та виконання, позбавлені простоти та натуральності, що призводить до примхливих, надуманих або умовних результатів. Найчастіше манірність називають пристрасть до будь-якої зовнішньо ефектно завченої манери та усякого роду упереджених художніх прийомів, тяжіння до стилізованості.

МАРМУР - кристалічна гірська порода, що утворилася в результаті

метаморфізму вапняків і доломіту, яка широко застосовується в будівництві та скульптурі. Чистий мармур - білого кольору (т.зв. каррарський мармур в Італії), домішки створюють забарвлення інших квітів.

МАСТИХІН - спеціальний інструмент із спеціальної сталі у вигляді ножа специфічної форми, що використовується у малярстві для чищення палітри від просохлих фарб та для зняття ще невисохлого фарбового шару з окремих ділянок полотна.

МАСШТАБ - співвідношення дійсних розмірів певного об'єкта та його зображення у зменшеному, рідше - у збільшеному вигляді. Визначається відношенням чисел, напр., 1:2 або 4:1, або відношенням лінійних відрізків.

МАСШТАБНІСТЬ - термін на означення відношення розмірів твору - архітектурної споруди, скульптури, картини або їх частин до зросту людини. В цих співвідношеннях фігура людини або її частини (розмір голови, кисть руки) умовно беруться за постійну величину і виконують роль модуля.

МАТЕРІАЛ - те, з чого виконується сам твір. Можуть бути усі без винятку матеріали: мінерали (глина, камінь), метали, дерево, тканина, фарби, поверхня каменю, дошки, полотна або паперу (див. Зображальна поверхня), а також людське тіло, голос, рух, звук.

МЕБЛІ - предмети домашнього вжитку, напр. столи, стільці, ліжка, призначені для забезпечення зручності житла і роботи, можуть виготовлятися з різних матеріалів, в тому числі дерева, каменю, металів, пластику, пап'є-маше, скла, очерету й тканин. Стиль меблів може мінятися від простого утилітарного до декоративного, з багатими прикрасами у вигляді різьби, інкрустації, шпону, забарвлення, позолоти, оббивки. Відображає розвиток технології та моду, часто є ознакою добробуту. На Заході, особливо в останні 300 років, різноманітність і зручність меблів значно зросла.

"МЕМФІС" - неформальне об'єднання італійських дизайнерів, утворене в 1981, очолює його Еttore Соттсфсс. У нього входять Мікеле де Лукки (р. 1951), Джордж Соуден і Наталі дю Паскье, знаходиться в Мілані. Спільно провели серію виставок в 1981-87, кинувши виклик усталеним

концепціям дизайну.

МЕТОДИКА - система конкретних методів, прийомів, правил виконання будь-якої роботи. Методика є практичним вираженням теоретичного методу, образом дії. Вона визначає техніку - систему прийомів, інструментів та матеріалів праці.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО - наука про мистецтво, що об'єднує теорію та історію мистецтва, а також художню критику. Найчастіше термін «мистецтвознавство» застосовується до науки про образотворче мистецтво.

МИТЕЦЬ, МИСТЕЦЬ - узагальнена назва особи, основним фаховим заняттям котрої є один із видів мистецтва: малярство, скульптура, музика, танок тощо.

МІДЬ — кольоровий метал, достатньо м'який, легко піддається куванню, оранжево-червоного забарвлення. Обробляється мідь дуже легко, але при цьому треба пам'ятати про її велику в'язкість. Мідь дуже добре паяти оловом та твердим припоєм. Вона має велику електро- та теплопровідність.

МІНІМАЛІЗМ — напрямок абстрактного мистецтва (головним чином скульптури і музики), що прагне до крайнього спрощення композиції. Мінімалізм розвинувся в США в 1950-ті як реакція на абстрактний експресіонізм з його емоційним підходом. Акцентує безликість, примітивність форми, зводить її в основному до геометричних фігур. Найбільш повно виразився в роботах Карла Андре, котрий використовує модульні будівельні матеріали. У музиці, починаючи з 1960-х, проявився в великомасштабних творах, заснованих на повторенні з незначними змінами одних і тих же ритмічних фігур, в числі композиторів- мінімалістів Стів Рейх і Філіп Гласс.

МІС ВАН ДЕР РОЕ (Mies van der Rohe) Людвіг (1886-1969) - німецький архітектор, провідний представник інтернаціонального стилю. З 1937 працював в США. Після Вальтера Гропіуса став директором "Баухауза" (1929-33). Автор проекту Сі-грам-білдінг зі скла та бронзи в Нью-Йорку (1956-59) і великого числа багатоквартирних житлових будинків. В 1938-58 викладав у Технічному інституті в Іллінойсі, де проектував з 1941 новий студмістечко з

яскраво вираженою функціональною спрямованістю будівель. У Берліні їм побудована Національна галерея (1963-68).

МНЕМОСХЕМА - у галузі дизайну умовне зображення об'єкта (машини, процесу, системи), яким керують за допомогою символів та індикаторів, що розміщуються на панелях (щитах) і візуально передають стан (розташування) об'єкта чи дію виробничого процесу.

МОДА - явище у споживанні промислових виробів та інших речей, обумовлений потяг людей купувати ті з них, які відповідають сучасному смаку. Прийняте частиною суспільства за естетичний ідеал в конкретний історичний період. Мода як конкретно-історичне вираження краси проявляється у вищому ступені тих видів мистецтва, котрі міцно пов'язані зі сферою матеріального виробництва: в художньому оформленні інтер'єру, меблів, посуду, одязі тощо. Поява та зникнення конкретної моди зумовлена соціальними причинами. Найважливіші з них: зміна естетичних уявлень, смаків; технічний та технологічний розвиток виробу; потяг людей до зміни довкілля та побуту, в удосконаленні виробів, що є своєрідним регулятором цього процесу.

МОДЕЛЬ — у практиці образотворчого мистецтва людина, яка позує митцю під час виконання ним будь-якого твору (включаючи етюд та начерк); у переносному значенні слова модель називають іноді будь-які істоти чи предмети, що слугують митцю за натуру. Модель є й копія скульптури (гіпсовий або восковий зліпок з оригіналу), а також сам оригінал (переважно з глини та воску), призначений для переведення у твердий матеріал для подальшого відливання або збільшення. Модель пам'ятника є максимально точне відображення його у зменшеному масштабі згідно з розробленим задумом.

МОДЕЛЮВАННЯ - передача об'ємно-пластичних та просторових властивостей предметного світу за допомогою світлотіньових градацій (малярство, графіка) або відповідною пластикою тримірної форми (скульптура, зокрема у рельєфі). Моделювання переважно виконується при

сприяттє перспективи в малярствї.

МОДЕРН - стиль у європейському мистецтвї кїнця ХІХ - поч. ХХ ст., що з'явився насамперед у художнїй промисловостї та архїтектурї, а надалї помїтно позначився також у малярствї, графїцї та скульптурї. Стиль започаткований в Англії у 70-х рр. ХІХ ст. Пізніше поширився на континент. Модерн - штучне прагнення створити підкреслено новий «сучасний» художнїй стиль. Для модерну характернї лаконїчнїсть форм, підкреслення структурних елементїв, створення незвичайних декоративних ефектїв.

МОДЕРНІЗМ - провіднїй напрямок в архїтектурї ХХ в., Що виникло на основї технїчних досягнень ХІХ в., Промислової архїтектури, що призвела до формування їнтернацїонального стилю 1920-х-1930-х та рїзних течїй в окремо взятих країнах, напр. обруталїзма. "Вїрнїсть матерїалу", "пїдпорядкування форми функцїї" - ось два основних принципи цього стилю, якї, втїм, не вичерпують усїх запитїв до "якостї сучасних будївель, зокрема, їх зручностї для людини. Поряд з такими течїями, як хай-тек, розвивається постмодернїзм. Напрямом почав набирати силу пїсля Другої свїтової вїйни, коли його принципи, поширюванї СІАМ, набули актуальностї в плануваннї та реконструкцїї європейських мїст. Роботи Ле Корбюзьє, можливо, найбільш яскраво демонструють принципи спрямування; в числї їн. основоположникїв напряму Адольф Лос, Петер Беренс, Вальтер Гропїус і Міс ван дер Рое. Критики модернїзму звинувачують його в жорстокостї і негуманностї, як реакцїя на модернїзм виник постмодернїзм, конкуруючий з рїзними течїями модернїзму, зокрема з хай-теком в архїтектурї.

МОДУЛЬ - у художньому формотвореннї величина (найменшїй розмїр) або будь-який з елементїв форми, що умовно береться за одиницю і повторюється цїле (кратне) число разїв в їнших її вимїрах. Модуль використовують як засїб гармонїзацїї пропорцїй художнього твору.

МОЗАЇКА - зображення або вїзерунок, зазвичай на пїдлозї або на стїнї, що викладаються з невеликих шматочкїв мармуру, скла, їн. матерїалїв. Римляни часто прикрашали мозаїкою лазнї і вїлли (напр., Вїлла Адріана в

Тіволі). У Візантії використовувалася для прикраси церков. В XIII ст. італійці відродили прийоми мозаїки для оздоблення церков (напр., Сан-Вітале в Равенні). Пізніші зразки мозаїки можна побачити в будівлі Британського парламенту і у Вестмінстерському соборі (Лондон).

МОНОХРОМНИЙ - в образотворчому мистецтві твір, виконаний відтінками одного кольору. У загальному значенні - однобарвний (без усяких відтінків).

МОНУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО - мистецтво, що розраховане на масове сприйняття і, на відміну від станкового мистецтва, набуває закінченої образної завершеності у відповідному ансамблі - архітектурному або природному. До галузі монументального мистецтва належать належать скульптурні монументи, пам'ятники на честь історичних подій та осіб, панно, мозаїки, фрески тощо. Також їх називають творами мистецтва, оскільки вони слугують одночасно як цілям ідейно-художньої пропаганди, так і цілям підсилення естетичної виразності даного ансамблю в цілому.

МОНУМЕНТАЛЬНІСТЬ - глибоке художнє узагальнення — велич ідейного змісту, вираженого у відповідних формах. Монументальність твору зумовлена суспільною значимістю тематики, її героїчним пафосом, глибиною та силою втілених ідей і відповідною художньою мовою: простою, суворою, величною та експресивною. У цьому випадку поняття «монументальність» стосується не тільки монументального, але й творів станкового мистецтва.

МОРИЛКА - їдкий розчин, котрим просочують дерев'яну поверхню виробу перед її лакуванням, для надання їй іншого кольорового тону.

МОРРИС (Morris) Вільям (1834-1896) - англійський дизайнер, засновник напрямку "Мистецтва і ремесла", соціаліст і письменник. В 1861 створив фірму, що випускала меблі, килими і шпалери, багато з яких продовжують випускати і по сей день. В 1890 заснував видавництво "Келмскотт прес", що випускало подарункові видання книг. Зробив вплив на розвиток друкарства та оформлення книг. Автор романтичних повістей "Мрія Джона Болла" (1888) і "Вести нізвідки" (1891), що відбили його соціалістичні

погляди. Читав лекції про соціалізм. Морріс народився в Лондоні, здобув освіту в Оксфорді, де почалася його довга дружба з художником-прерафаелітів Едуардом Берн-Джонсом, там же зазнав впливу художнього критика Джона Раскіна і живописця і поета Дайте Габріела Россеті.

МОСКІНО Франко (Moschino) (1950-1994) - італійський модельєр, що привернув до себе увагу тим, що прикрашав костюми класичного зразка гаслами, символами боротьби за мир, анархістськими значками та ін. Тому подібними аксесуарами, зокрема гудзиками-сердечками. Відкрив свою фірму в 1983.

НАБИТА РУКА, «**НАБИТИ РУКУ**» - вживаний серед митців

вислів, що передає ступінь досконалості та віртуозності виконання художнього твору. Завдяки копіткій навчальній практиці в художньому студіюванні майбутні митці набувають певної чіткості та точності виконання «від руки» малюнка, етюда, начерка, тощо.

НАБІРНА МОЗАЙКА — мозаїка, яку виконують із завчасно заготовлених дрібних шматочків твердого матеріалу (напр., шпона). Див. Маркетрі, Паркетрі.

НАПІВТІНЬ - один із основних елементів світлотіні (як на самій натурі, так і в її зображенні), котрий охоплює світлотіньові градації середньої сили, що відповідають переходу від освітлених ділянок предмета до тіньових. Як у деталях зображення, так і в його ансамблі вірність напівтіні залежить від правдивості її відношень до світла та тіні.

НАПІВТОН - у галузі образотворчого мистецтва світлотіньовий або кольоровий тон, що характеризується як проміжний, перехідний щодо двох інших, близько розміщених та менш контрастних тонів. Цілковита світлосила та сила кольору такого напівтону (як на натурі, так і в її зображенні) може бути

дуже різною. Напівтон називають також основний кольоровий тон предмета, відповідний переходу від освітлених до тінювих частин об'ємної форми.

НАПРЯМ, ТЕЧІЯ - естетична категорія, що визначає принципову спільність художніх явищ упродовж певного часу. Напря́м - ширша категорія, що охоплює єдність світогляду, естетичних поглядів, шляхів відображення життя і пов'язана з певним творчим методом та художнім стилем (напр., класицизм, натуралізм, критичний реалізм, символізм тощо). Течія - вужче угруповання в межах певного напрямку. Напівтон і течія. в мистецтві не виключають глибокої відмінності творчих індивідуальностей.

НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО — образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, створене народом й поширене між ним, яке віддзеркалює його смаки та інтереси. Народне мистецтво має яскраво виражений національний характер. За своєю специфікою воно є прикладним у найширшому значенні цього слова: охоплює всі сторони матеріальної культури - від зодчества до ювелірних виробів. На ранніх стадіях історії людства все мистецтво було народним.

НАСИЧЕНІСТЬ - сила густоти чи концентрація тону, кольору, фарби; аналогічна фізичному поняттю - «світлосила». Стосовно ахроматичного тону те саме, що й світлота. Протилежне значення - розбіленість.

НАТУРАЛІЗМ - напрям у мистецтві останньої третини ХІХ ст., що сформувався у Франції у 2-й пол. ХІХ ст. Його теоретичною основою стала філософія позитивізму. Натуралізм навмисно не відрізняє випадкове від необхідного; зовнішнє, поверхове від внутрішнього та суттєвого. Мистецтву натуралізму не притаманне узагальнення, ідейність, цілеспрямованість, а властиве бездумне, суто зовнішнє копіювання усього, що перебуває у полі зору митця.

НАТХНЕННЯ — стан творчості, відвертості, душевного підйому, внутрішнього осяяння, етап формування художньої ідеї.

НАЧЕРК — малюнок, малярство або скульптура невеликих розмірів, виконані митцем нашвидкуруч. Головне призначення начерку - стисла

фіксація окремих спостережень. Начерк можна виконувати і без натури - по пам'яті. Начерк композиційного характеру, хоча і сумарний, називається ескізом.

НЕО — приставка, що означає відродження або розвиток будь-якого напрямку, напр. неокласицизм.

НЕОКЛАСИЦИЗМ - напрям в Європі і в Північній Америці, приблизно в 1750-1850, що характеризується відродженням античного грецького і римського стилів. Прийшов на зміну рококо. Його появі передували розкопки в Помпеї і Геркуланум (що викликали інтерес до Стародавнього Риму) і теоретичні дослідження в галузі культури німецького історика мистецтва І.І. Винкельмана (Пробудити інтерес до Стародавньої Греції). Має на увазі поєднання бароко та класичних форм (сонати, фуґи тощо) з сучасної гармонією, напр. "класична" "Симфонія № 1" (1916-1917) Прокоф'єва, балет Стравінського " Аполлон" (1927-28) і опера Бузони "Доктор Фауст" (1916-24).

НЕОРАЦІОНАЛІЗМ - напрям, який виник в Італії в 1960-ті, що заперечував функціоналізм і модернізм з його орієнтацією на високі технології. Вихідна передумова - відповідність форми призначенню споруди. Відмінні риси: простота форм і відсутність декору. Має прихильників як в Європі, так і в США.

НІЦЦОЛІ Марчелло (Nizzoli) (1887-1969) - італійський промисловий дизайнер, автор прославлених моделей конторської техніки з Оліветти. Представник покоління дизайнерів періоду, що передував Другій світовій війні. Займався живописом і графікою, перш ніж був запрошений Адріано, сином засновника фірми "Оліветті", до роботи над дизайном пишучих машин. Автор моделі пишучої машини "Лексікон- 80" (1948), Нойеса (Noyes) Еліот (1910-1977), американський архітектор і промисловий дизайнер, консультант фірми ГВМ з 1947 по 1977. Крім моделей друкарських машинок розробив проект автозаправочної станції для фірми "Мобіль" (1964). Був першим директором розділу дизайну Нью-Йоркського музею сучасного мистецтва (1940-42).

НОВАТОРСТВО - втілення митцем у своїх творах нових ідей та образів, що утверджують прогресивні явища в суспільному житті. Новий зміст, зазвичай, вимагає і нових засобів художнього вираження, призводячи до зміни стилів, жанрів, прийомів, майстерності тощо.

НЮАНС, НЮАНСУВАННЯ - тонка, ледь помітна відмінність у якості форми, розміру, тону, кольору, фактури. Протилежна нюансу категорія - контраст. Нюанс - один із прийомів формотворення, що полягає у виявленні якісних нюансів.

ОБ'ЄМ - на відміну від лінії, штриха, плями, - тривимірний зображувальний засіб. Безпосередньо використовується митцем у скульптурі, ліпленні та архітектурі, але може зображуватись і на площині (див. Зображальна поверхня) в малюнку, графіці, малярстві.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО - мистецтво, пов'язане із зоровим сприйняттям, яке відображає навколишній світ на зображальній площині й у просторі. Це: малярство, графіка, скульптура. Часто до видів образотворчого мистецтва зараховують також архітектуру та все декоративно-прикладне мистецтво, оскільки їх твори просторові й сприймаються зором.

ОБРИС - лінійний контурний малюнок допоміжного призначення, виконаний за допомогою калькування (напр. під час роботи гравера над літографією).

ОБТІЧНА ФАРМА - популярний в 1930-тих стиль дизайну, який спочатку використовувався при конструюванні автомобілів, кораблів і літаків, потім був застосований при оформленні побутових приладів, таких як холодильники і праски. Цибулеподібні обтічні форми, призначені спочатку для зменшення опору повітря, американські промислові дизайнери перетворили на візуальний символ модернізму.

ОДНОМАНІТНИЙ - однаковий, подібний у всіх своїх частинах. Художній прийом, що застосовується проти одноманітності форми, -

акцентування (див. Акцент).

ОЗДОБЛЕННЯ - загальна назва декоративних, орнаментованих форм у різноманітних видах мистецтва та художній обробці матеріалів (напр., в архітектурі, меблях, тканинах, кераміці тощо); предмети ювелірного мистецтва.

ОЛІВЕЦЬ - у технології малюнка матеріал (і одночасно інструмент) для малювання у вигляді тонкої палички із спеціальних барвникових речовин, зазвичай оправлених у дерев'яну оболонку. Сучасні графітові олівці різних ступенів міцності (винайдені на межі ХУІІІ-ХІХ ст.) складаються з мінералу графіту з домішками спеціальних сортів глини. Італійські олівці (відомі з ХV ст.) виготовляють і у наш час, переважно із порошку паленої кістки, скріпленого рослинним клеєм.

ОЛОВО - кольоровий метал, що має декоративні якості, м'який, сріблясто-білого кольору. Входить до складу різних бронз. Олово використовують для лудіння посуду, декоративної обробки металевих поверхонь. Олово та його сплави є найпридатнішим матеріалом для інкрустування.

ОП-АРТ - напрям в абстрактному мистецтві кінця 1950-х - 1960-х. За допомогою кольору і малюнка створюється оптичний ефект, напр. ілюзія руху.

ОРИГАМІ - оригінальний образно-просторовий метод складання із цілого аркуша паперу різноманітних об'ємних форм - тварин, птахів, геометричних фігур тощо.

ОРИГІНАЛ - у галузі образотворчого мистецтва, на відміну від підробки, копії або репродукції, справжній авторський художній твір. Художній твір, котрий є взірцем для копіювання. Наближені за значенням - зразок, примірник. У цьому випадку оригінал може бути і не первинним авторським твором. Див. Першотвір.

ОРНАМЕНТ - прикраса, візерунок, побудований на ритмічному чергуванні елементів, котрі композиційно можуть утворювати орнаментований ряд або раппорт. Залежно від характеру цих елементів

(ступеня їх схематизації і ді геометризації) Орнамент поділяють на геометричний та зображувальний, а за тематикою — на рослинний або зооморфний.

ОРТОГОНАЛЬ (ОРТОГОНАЛЬНА ПРОЕКЦІЯ) - в проєкті, кресленні або в натурі: вигляд під прямим кутом зору, тобто точно спереду або точно збоку. Те саме, що й фасад - передній, задній, бічний. Окремий різновид ортогональної проєкції: вигляд зверху - план, знизу - плафон.

ОСНОВНІ КОЛЬОРИ - кольори спектра, які неможливо утворити шляхом змішування будь-яких інших кольорів. До основних кольорів належать жовтий, червоний та синій. Шляхом послідовного їх змішування між собою в різних пропорціях утворюються інші кольори (система). Напр.: змішуючи жовтий із синім, утворюємо зелений; зелений із червоним - коричневий, червоний із синім - фіолетовий і т. д.

ОФОРМЛЕННЯ - різновид творчої праці, що включає виконання декоративного завдання, зорієнтованого на вже існуючий матеріальний об'єкт (напр., територія виставки). Термін стосується як процесу роботи, так і її результату.

ПАДАЮЧА ТІНЬ - тінь, що утворюється від освітленого предмета

на площинах інших предметів, розміщених поряд.

ПАЙПЕР Джон (Piper) (1903-1992) - англійський живописець, гравер і дизайнер. Його роботи відображають традиційні романтичні погляди на пейзаж і архітектуру. Створив вікна з кольоровими скельцями для собору в Ковентрі і для католицького собору в Ліверпулі. Писав також театральні декорації.

ПАНЕЛЬ — в оформленні інтер'єру дерев'яне покриття стіни (див. Фільонка), декороване різьбленням або розписом.

ПАННО - живописний твір декоративного призначення, вставлений у стіну інтер'єру. У сучасному вигляді воно може бути виконане різними

засобами (напр., фото або поліграфічними засобами); частина стінної поверхні, виділена певним обрамленням (інколи іншими засобами) й заповнена мальовничим або скульптурним рельєфом або мозаїкою.

ПАНОРАМА — особливий (нарівні з діорамою) різновид образотворчого мистецтва, у якому малярство доповнюється іншими художніми засобами.

ПАНОРАМНА ПЕРСПЕКТИВА - зображення, побудоване на внутрішній циліндричній поверхні. При створенні панорами точку зору розміщують по осі циліндра, а лінію горизонту - по колу, що знаходиться на рівні очей глядача. Тому під час огляду панорами глядач повинен перебувати у центрі круглого приміщення, де розміщений оглядовий майданчик. Перспективні зображення на панорамі з'єднуються з переднім предметним (матеріальним) планом, тобто з розміщеними перед нею реальними предметами.

ПАНТОГРАФ - простий прилад для копіювання малюнків (креслень), заснований на геометричних властивостях схожості. Використовується або для механічного копіювання контурних ліній (переважно у зміненому масштабі), або для перевірки пропорцій у копії, що виконується «від руки».

ПАП'Є-МАСШЕ - паперова маса, змішана з клеєм, крейдою, гіпсом тощо. Використовується для виготовлення муляжів, театральної бутафорії, іграшок тощо; вироби з цієї маси також називаються пап'є-маше.

ПАРАЛЕЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА - система зображення простору на площині, у котрій бічні лінії предметів паралельні й не збігаються в одній точці на горизонті, як в центральній проекції (прямій лінійній перспективі). Цей спосіб зображення виник, можливо, внаслідок поєднання прямої та зворотної перспективи. Паралельна перспектива найпоширеніша у мистецтві середньовічного Сходу - Китаю, Японії, тому вона ще називається «китайською перспективою».

ПАСТЕЛЬ - барвниковий матеріал у вигляді обгорнутих папером коротких різнокольорових паличок (т. зв. олівців), що складаються із сухого

кольорового порошку з домішками скріплювальної розбілювальної речовини. Найбільший недолік цієї техніки - слабе зчеплення поверхневих часток пастелі, що легко струшуються. Їх закріплення до зображальної поверхні неодмінно призводить до часткової зміни основних позитивних якостей пастелі. Для пастелі характерна матово-оксамитова поверхня барвникового шару, дзвінкий та чистий колір. Пастель можна виконувати пензлем - технікою мокрого соусу. Цей прийом сприяє тривкості барвникового шару на поверхні основи, але вживається рідко, тому що помітно збіднює можливості пастельного малярства.

ПЕРО - інструмент для малювання та письма рідкою фарбовою речовиною (головним чином тушшю), виготовлений з металу, очерету або пташиного пера. Очеретяне перо відоме також під назвою «калам» (вживалось у народів Сходу). Майже до самої середини XIX ст. широко розповсюдженим було гусяче перо, перо - це також і позначення техніки малюнка, виконаного пером. Характерною особливістю такого малюнка є штрихова манера виконання. Металеве перо (відоме з XIX ст.) надає штриху найбільш тонкої та чистої рівної лінії. Техніка очеретяного пера відрізняється енергійнішим штрихом і різноманітним характером.

ПЕРСПЕКТИВА - допоміжна наукова дисципліна, що вивчає закономірності зображення предметного світу відповідно до його зорового (оптичного) сприйняття. Лінійна перспектива уможливорює правильну побудову абрисів предмета при будь-якому з положень. Зміни в кольорі та чіткості абрису, переважно на значних відстанях, досліджує повітряна перспектива. Із загальних термінів перспективи особливо важливі в художній практиці горизонт, точка зору, центральна точка зору, кут зору. Головні наукові закономірності перспективи встановили італійські митці XV ст. - П. Учелло, П. делла Франческо та інші. Перспектива — це також поодинокий конкретний прояв перспективних закономірностей як у самій природі, так і в творах мистецтва. У цьому значенні термін супроводжують вказівкою на відповідний предмет або мотив (напр., перспектива вулиці, перспектива зали).

Чисто практичний метод передачі перспективного ефекту «на око» без корегування на основі теорії називається спостережною перспективою. До останньої належить, зокрема, майже вся галузь повітряної перспективи. Термін «зворотна перспектива.» не належить до закономірностей дійсної, наукової перспективи. і охоплює перші, умовні та недосконалі прийоми передачі реального простору на площині. У практиці формалістів «зворотна перспектива» є вже свідомим засобом викривлення дійсності.

ПЕРСПЕКТИВА «З ВИСОТИ ПТАШИНОГО ПОЛЬЙТУ» - зображення предметного світу на площині за умови, що центр проєкції розміщений набагато вище від лінії горизонту.

ПЕРФОРМАНС - форма сучасного мистецтва, один із різновидів акціонізму, що входить у концептуалізм 60-х рр. ХХ ст. П. - коротка вистава, що виконується одним або кількома учасниками перед відвідувачами художньої галереї чи музею. Акції перформансу плануються завчасно і проходять за визначеною програмою. Організація та проведення таких акцій можливі й під відкритим небом - пейзажний перформанс.

ПІДМАЛЬОВОК - підготовча стадія роботи над картиною, що виконується у техніці олійного багатошарового малярства. Термін підмальовок застосовується і в інших видах малярної техніки, особливо тоді, коли роботу починають виконувати тонким шаром рідкої фарби («у протирку»). Може бути однотонним або багатоколірним.

ПЛАНШЕТ - у художній практиці дошка, або твердий картон (необхідного розміру) з наклеєним папером, що призначається для нанесення на нього текстів, креслень, художніх зображень, архітектурних проєктів тощо.

ПЛАСТИЛІН - пластична маса спеціального складу, що застосовується в скульптурному ліпленні. Складається з очищеного, ретельно подрібненого та перетертого порошку глини з домішками воску й барвникових речовин. Пластилін часто вживається в якості допоміжного матеріалу (напр., при виконанні ескізів).

ПЛАСТИЧНА АНАТОМІЯ - спеціальна галузь анатомії людини, що

вивчає пластичні властивості людського тіла (залежно від його внутрішнього устрою) й заснована на аналізі будови м'язів та скелета. Пластична анатомія є важливою допоміжною дисципліною спеціальної художньої освіти.

ПЛАТИНА - дорогоцінний метал білого або світло-жовтого кольору; зустрічається в природі у поєднанні із золотом або іншими рідкісними металами. Має відносно низьку температуру плавлення (1760 °C), високу пластичність, ковкість, добре полірується. Використовується в ювелірному мистецтві.

ПЛЕТЕНІ ВИРОБИ, МЕБЛІ - вироби, зроблені з гнучких прутів, зазвичай вербових. Спочатку цим способом плели кошики.

ПЛЯМА - поряд з крапкою (точкою), лінією, штрихом (рискою) та об'ємом один із основних зображальних засобів, що характеризується двомірністю (площинністю), тональністю та фактурою.

ПОЛІГРАФІЯ - сукупність технічних засобів для одержання кількісно однакових копій певного зображення (літер, знаків, малюнків) та способи друкованого тиражування текстів, ілюстрацій тощо у вигляді книг, журналів, плакатів, часописів, репродукцій, оригінальних графічних творів тощо.

ПОЛІХРОМІЯ - використання багатьох кольорів у творах малярства, декоративно-ужиткового мистецтва, скульптури та архітектури; у скульптурі - багатоколірна розмальовка (або різнобарвність матеріалу), що використовується як художній засіб. Термін вживається переважно щодо мистецтва Античності та Середньовіччя. Поліхромія - також і різнобарвність взагалі. У цьому випадку термін «поліхромія» маловживаний.

ПОМПЕЗНІСТЬ - у прикладному та декоративному мистецтві означення загального виду виробу, виконаного з ознаками надмірної пишноти, розкоші, ефектної урочистості.

ПОНТІ Джо (Ponti) (1891-1979), італійський дизайнер і архітектор, який стояв біля витоків сучасної архітектури в Італії. Його шедевр - хмарочос Піреллі в Мілані, спроектований разом з П'єром Луїджі Нерви (1957-60), висотою 126 м. Будівля примітно своєю шестикутної формою з загостреними

кінцями. Понті був засновником і протягом багатьох років редактором впливового журналу з архітектури "Оотих".

ПОП-АРТ (англ. Pop-art, скор. Від popular-art - "загальнодоступне мистецтво") - течія, що виникла в середині 1950-х і 1960-х у Великобританії і Америці як реакція на елітарність абстрактного мистецтва; поп-арт бере свої образи з реклами, коміксів, теле- і кінофільмів. Еклектизм поп-арту, його іронічність і грайливість відкрили шлях постмодернізму в 1970-і і 1980-і. Назва "поп-арт" придумав англійський критик Лоуренс Еллоуей (р. 1926). В 1957 Річард Гамільтон описав поп-арт як "загальнодоступний, минуций, споживчий, дешевий, масовий, молодий, дотепний, сексуальний, оманливий, блискучий і великий бізнес". В поп-арті художники часто використовують образи і сюжети з робіт ін. художників.

ПОП-ДИЗАЙН - течія в дизайні, що виникло у Великобританії та Італії в 1960-х, для якого було характерне використання яскравих кольорів, експресивних форм, синтетичних матеріалів і втратили свою цінність предметів.

ПОРІВНЯННЯ - один із способів художнього формотворення, що полягає у зіставленні змісту одного поняття з іншим, у реальній дійсності не пов'язаних між собою. Художнє порівняння, на відміну від інших способів (метафора, метонімія, уособлення, гіпербола, літота, синекдоха, епітет), відбувається за принципом: ціле з цілим.

ПОСТМОДЕРНІЗМ - течія, що виникла наприкінці ХХ ст., яка відкидає прагнення модернізму зберігати чистоту форм і методів. Постмодерністи використовують сплав різних стилів минулого, напр. класичного і бароко, і застосовують його на вільних просторах класичних форм, часто з іронічним ефектом. Його кілька навмисна фамільярність виграє порівняно з канонами ортодоксального модернізму.

ПРЕДМЕТНА ПЛОЩИНА - площина, на якій знаходяться зображувані предмети. Обмежується точкою спостереження та картиною. Напр., якщо зображується інтер'єр, предметна площина є підлога; якщо

екстер'єр або пейзаж - предметна площина є поверхня землі.

ПРЕДМЕТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ - у галузі дизайну вираз на означення упорядкованої певним чином єдності виробів, котрі виробляються суспільством з метою забезпечення діяльності людини у побуті та на підприємстві. Разом з архітектурними будинками та спорудами Предметне середовище утворює так зване штучне середовище життєдіяльності людини.

ПРЕКРАСНЕ - одна з основних категорій естетики, що характеризує явища і предмети, яким притаманна висока естетична цінність. Створення прекрасного, тобто творення за законами краси, є особливістю людської діяльності.

ПРЕСТИЖНЕ СПОЖИВАННЯ - у галузі дизайну вислів на означення такого споживання речей, в основі котрого лежить демонстрація споживачем (через речі) свого благоустрою, культури, приналежності до категорії людей, «найкращих», «вищих», «обраних». Престижне споживання пов'язане з модою, що використовує модні вироби як об'єкти зовнішньої демонстрації благоустрою тощо, тим самим мовби паразитуючи на явищах моди. Але у престижному споживанні часто фігурують і речі, що суперечать моді - «антимодні». Це такі вироби, споживання котрих стабільно притаманне лише певним соціальним групам (напр., верхівка заможних, культурна еліта тощо).

ПРИЙОМ — один із компонентів техніки мистецтва, суть котрого розкривається у поєднанні конкретного матеріалу і засобів (інструментів) його обробки.

ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО, УЖИТКІВЕ МИСТЕЦТВО - мистецтво виготовлення ужиткових речей, що мають утилітарне призначення і водночас різняться естетичними художніми якостями (див. Декоративно-прикладне мистецтво). Види прикладного мистецтва різняться як функціонально (напр., меблі, посуд, одяг тощо), так і за матеріалом, із якого виготовляються (художня кераміка, текстиль, вироби з металу, дерева тощо). Спеціалізація митців-прикладників залежить від способу обробки цих матеріалів: різьблення й розпис по дереву, карбування по металу, вишивання

тощо. Прикладне мистецтво займає проміжну ланку між суто художньою діяльністю та матеріальним виробництвом, котре може мати естетичний характер. Поняття «прикладне мистецтво» необхідно також відрізнити від мистецтва декоративного (див. Художнє ремісництво, Народне мистецтво, Витончене мистецтво, Пластичні мистецтва).

ПРИМІТИВІЗМ - одна із багатьох формалістичних течій у сучасному мистецтві, що найбільше розкривається в малярстві та скульптурі. Примітивізм характеризується цілковитою відмовою від усіх найкращих досягнень минулого задля спотвореної імітації спрощених форм мистецтва так званих «примітивних» епох і творів первісних племен та народів.

ПРОЕКТ - технічне рішення (або документ) у вигляді креслень, розрахунків, макетів будівель, споруд, машин, приладів тощо, що передують здійсненню їх у природі; будь-який план або задум.

ПРОЕКЦІЯ - засіб зображення будь-якого об'єкта на площині, коли створюється не цілісний зоровий образ, як у художньому зображенні, а більш конкретне, однобічне уявлення (напр., ортогональна проекція - вигляд збоку; план - вигляд зверху; плафон - вигляд знизу; ізометрична проекція - вигляд під кутом у 45°; фронтальна проекція - вигляд спереду; розріз, центральна проекція - перспективне зображення з точкою сходження в центрі зображальної площини). На відміну від художнього зображення, проектування на площину підпорядковується строгим правилам. Тому художньо-зображальну діяльність (малярство, графіку) можна вважати ширшим (синтезуючим) методом проектування.

ПРОМИСЛОВА ГРАФІКА (промграфіка) - різновид графіки, зорієнтований на обслуговування потреб виробництва (підприємств та установ), в який входить оформлювання поліграфічних видань (таких як проспекти, листівки, плакати, етикетки, упаковка, обгортки цукерок, товарні знаки, мнемосхеми, візуальна інформатика тощо), розробка логотипів та фірмових знаків, емблем тощо.

ПРОМИСЛОВИЙ ДИЗАЙН - вид творчої діяльності, пов'язаний з

необхідністю моделювати вироби заводського виготовлення. Виник в результаті науково-технічної революції XVIII ст. Мета промислового дизайну: забезпечення відповідності виробу вимогам моди, стилю, його призначення, матеріалу і рентабельності. Промисловий дизайн виділився в самостійну галузь на початку XX в. завдяки досягненням американських художників-конструкторів, розробників моделей товарів масового споживання на фірмах "Істман Кодак", Тештетнер ", " Дженерал Електрик "та ін. Після 1945 в Європі також з'явилися професіонали в галузі дизайну, особливий вклад належить тут Німеччині та Італії. До 1980-тих у всіх розвинених промислових країнах з'явилися свої фахівці з дизайну і які готують їхні навчальні заклади, що фінансуються з держбюджету або приватними особами.

ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК, ПРОМИСЛОВИЙ ВЗІРЕЦЬ - у галузі дизайну вислів на означення нового художньо-конструкторського рішення виробу у плані його зовнішнього вигляду, відповідності сучасним вимогам технічної естетки, придатності до виконання промисловим способом і позитивного ефекту. Новим художньо-конструкторським рішенням Промисловий зразок вважається тільки той зразок, сукупність суттєвих прикмет котрого відмінна від аналогічних рішень, відомих як в Україні, так і за кордоном.

ПРОПОРЦІЯ - термін художньої практики, котрим визначається взаємовідношення форм (частин) предмета з їх розмірністю, відповідною певному образу, цілісності. Поняття пропорції стосується як зображення, так і самої природи. Практичне значення правильних пропорцій дуже велике, оскільки вони становлять основу правдивого та виразного малюнка. Див. Відношення.

ПРОСТІР — загальна властивість матеріального світу; зображальний засіб, дія котрого ґрунтується на зоровому взаємозв'язку кількох об'єктів. Простір використовується митцем у скульптурі та архітектурі. Він може зображуватись і на площині - у малюнку, графіці, малярстві (див. Зображальна поверхня).

ПРОТОТИП - у галузі дизайну виріб, що слугує автору під час роботи над новим художньо-конструкторським вирішенням. Прототип є прообразом, попередником, зразком для створення нового промислового виробу.

ПСЕВДОСТИЛЬ - узагальнена назва різних стилізаторських (див. Еклектика, Стилізація) течій у мистецтві; інакше - неостиль, історизм.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОМФОРТ - у галузі дизайну термін, в основі котрого покладені закономірності психофізіологічної та психологічної реакції людини на навколишнє середовище. Психологічний комфорт (інтер'єр, робоче місце тощо) забезпечується, якщо стимулює у людини позитивну емоційну реакцію під час її діяльності. Цьому слугує визначений підбір та розміщення речей, кольорова гама середовища, характер використаних матеріалів.

РАКУРС - перспективне зменшення форми предмета, що призводить до зміни його звичних абрисів. Ракурс, зазвичай, називають чітко виявлені зменшення, що виникають під час споглядання предмета зверху або знизу, особливо зблизька.

РАПОРТ - елемент орнаменту, що багаторазово повторюється як вздовж, так і впоперек тканини, утворюючи суцільне декоративне рішення. Термін «рапорт» вживають іноді і в інших галузях прикладного мистецтва, де використовуються подібні принципи побудови орнаменту.

РАРИТЕТ - рідкісна річ, що має значну історичну або художню вартість. Близьке за поняттям - антикваріат.

РАСТР - у прикладній графіці зображення або орнамент, що утворюється за допомогою крапок та рисок різної щільності. Растр виник як технічний прийом поліграфії, але згодом почав використовуватися митцями - оформлювачами книг, плакатів тощо.

РАЦІОНАЛЬНИЙ - точно розрахований, економний. У композиції означає перевагу геометричних, конструктивних основ. Протилежний за

змістом термін - емоційний.

РЕГЕНСТВО СТИЛЬ - стиль в архітектурі і внутрішньому оздобленні, був широко поширений в Англії наприкінці XVIII - XIX ст. Характеризується стриманою простотою і імітацією стародавніх, класичних елементів, найчастіше - грецьких.

РЕКЛАМА - твір з інформацією про товари, різноманітні послуги, театральні вистави тощо. Реклама, зазвичай, має тимчасовий характер і може виконуватись у будь-якій художній техніці та різними технічними засобами. Реклама може бути виконана у вигляді плаката, листівки, етикетки, проспекту тощо.

РЕКОНСТРУКЦІЯ - відтворення твору, що зберігся лише у фрагментах (або у видозміненому стані), шляхом поновлення втрачених деталей та відокремлення від виробу привнесених. Термін переважно стосується творів античних пам'яток і може позначати не тільки поновлення скульптурними засобами, але й проект такого поновлення у вигляді малюнка, креслення, макета тощо.

РЕНЕСАНС (Відродження) - період, а також інтелектуальний рух в історії європейської культури, яке традиційно представляється як кінець середньовіччя і початок сучасності. Ренесанс витік в XIV ст. в Італії, найбільшого розквіту досяг у Західній Європі до початку XVII ст. Метою Ренесансу були: виховання різнобічно розвиненої особистості - людини Відродження, - обізнаних у гуманітарних і математичних науках (а також в їх застосуванні і у військовій справі), в мистецтвах і ремеслах, в спорті і атлетики; розширення меж пізнання і знання географічних понять; розвиток скептичного світосприйняття та вільнодумства; вивчення та наслідування грецької і латинської літератури та мистецтва. Загальне відродження інтересу до класичної культури Риму та Греції надихало художників, архітекторів і письменників; серед вчених і дослідників з'являлися все нові й нові імена. Термін "Ренесанс" для позначення певного історичного періоду був введений в XVIII ст.

РЕПРОДУКЦІЯ - масове відтворення художнього оригіналу переважно у зменшеному масштабі засобами фотографії або поліграфії з метою тиражування та популяризації. Репродукція близька до копіювання, але останнє завжди виконується у тому ж або аналогічному матеріалі; поодинокий відтиск, що відтворює художній оригінал і виконаний поліграфічними засобами. Такі відтиски можуть бути як самостійним виданням, так і частиною будь-якої книжки, альбому. Див. Вклейка.

РЕСТАВРАЦІЯ - точне поновлення пошкоджених або старіючих художніх виробів за допомогою наукових засобів для надання їм більшої тривкості. Іноді Р. називають і реконструкцію частково збережених творів.

РЕТРОСПЕКЦІЯ - тенденція, спрямованість художнього мислення у минуле, орієнтування на вже відомі раніше стилі та образи.

РЕТРОСТИЛЬ - результат творчої діяльності митця, використання або наслідування ним напрямів та стилів мистецтв минулих епох. Тому ретростиль найчастіше пов'язаний не з елітарною, а з масовою естетичною свідомістю і є вираженням моди.

РЕФЛЕКС - в образотворчому мистецтві один із важливих елементів передачі світлопису, пов'язаний з ефектом освітлення предмета відбитим світлом. Одиничний ефект відбитого світла, що падає на поверхню предмета або будь-яку його ділянку (переважно затінену) від сусідніх з ним освітлених предметів, від неба тощо, також називається рефлекс. Термін стосується як самої натури, так і її зображення. У малярстві він охоплює також й тісно пов'язані зі світлотінню кольорові особливості (див. Тон). При підкреслюванні однієї зі сторін явища взагалі мають на увазі кольорові рефлeksi. У практиці вживання терміну «рефлекс» його майже завжди пов'язують із тіншовими ділянками зображення або предмета, хоча цей термін стосується й освітлених предметів.

РИТМ — термін на означення деяких структурних особливостей художнього твору за загальною та приблизною аналогією з музичним ритмом. Поняттю ритму відповідає, насамперед, повторюваність,

чергування тих або інших композиційних елементів твору (при строгому їх підпорядкуванні). У ширшому значенні ритм вказує на особливу розмірність частин, що ведуть до гармонійної, закономірної злагожденості цілого.

РИТМІЗАЦІЯ - у мистецтві один із засобів трансформації, що полягає в організації періодичного чергування різних елементів, просторових або часових відрізків, членувань, що створює відчуття акцентів та пауз. Ритмізацію треба відрізнити від простої рівномірної послідовності одних і тих же елементів, яка називається метричною. Ритмізація - також засіб гармонізації форми поряд із пропорціюванням та врівноважуванням, один із прийомів побудови орнаменту, що створює «зоровий рух» форми (див. Мотив).

РІВНОВАГА - один із засобів гармонізації форми разом з акцентуванням та пропорціюванням. Полягає у порівнянні зорової ваги маси, розміру різних елементів - залежно від зайнятого ними місця в загальній композиції художнього твору. Зорова рівновага не є геометричною рівністю, вона завжди динамічна, тому що пов'язана із асиметрією зображуваного простору та ритмом.

РІЗЬБЛЕННЯ – спосіб художньої обробки дерева, кістки, каменю та ін. матеріалів, коли з цілого куска матеріалу спеціальними ріжучими інструментами виконують скульптурні фігури, або на рівній плоскій поверхні вирізують будь-яке зображення, орнамент тощо.

РІЧЧІ (Ricci) Ніна (1883-1970) - французька модельєр-дизайнер; народилася в Італії. До 1905 займалася розробкою одягу. а в 1932 заснувала модний магазинчик ("бутик"), що спеціалізується на продажу суконь для зрілих елегантних жінок. Її фірмові духи "L'air du Temps" продавалися у флаконах Лалика. З 1945 справу очолив син. Роберт Річчі.

РОЗГОРТКА СТІН - у проектній практиці ортогональні проекції стін приміщення, виконані у масштабі з кольоровим рішенням (рідше - однотонні). Окремі частини Ріс. можуть бути розроблені у вигляді фрагментів. В

особливих випадках на розгорнутих площинах відображають супутні елементи інтер'єру. котрі примикають до них і суттєво впливають на естетичну організацію інтер'єру.

«РОЗМИТА ТУШ», РОЗМИВАННЯ - маловживаний різновид літографської техніки, що дозволяє відтворювати малюнок, виконаний по каменю (спеціальною літографською тушшю і прийомами акварельного малярства, тобто за допомогою води та пензля. Вперше спосіб «розмита туш» з'явився у середині ХІХ ст. і мав спеціальну назву «літотінто».

РОЗМІРНІСТЬ - складний комплекс оптимальних співвідношень архітектурної форми з навколишнім середовищем. людиною, а також взаємовідповідність частин самої форми одна з одною й цілого з частиною.

РОЗПИС - термін, що охоплює усі пов'язані із архітектурою твори малярства, за винятком мозаїки та панно. Розпис називають сюжетно-тематичні, часто й декоративні, орнаментовані рівномірної послідовності одних і тих же елементів, яка називається метричною. Розпис- також засіб гармонізації форми поряд із пропорціюванням та врівноважуванням, один із прийомів побудови орнаменту, що створює «зоровий рух» форми (див. Мотив).

РОЗЧИННИКИ, РОЗРІДЖУВАЧІ у техніці та технології малярства рідкі речовини та сполуки, котрі митець під час роботи над твором додає до фарб, щоб надати необхідної властивості фарбовому шару. В акварельному малярстві для цього використовують воду, у темперному - розчинену водою емульсію; в олійному - олію, лак, скипидар, гас тощо. Залежно від розчинників олійне малярство на нормальному ґрунті може бути матовим або блискучим, прозорим або щільним, швидко або повільно висихати тощо.

РОКОКО - напрям в європейському мистецтві та архітектурі ХVІІІ в характеризується тенденцією до легкості, граціозності, вишуканості і примхливому орнаментальному ритму Термін "рококо" відбувся від фр. рокайль (букв, "діамант" і "прикраса з раковин"): стиль прикраси інтер'єру, що ґрунтується на 8-образних вигинах і спіралеподібних формах. Живопис Ватто

і севрський фарфор також відносяться до рококо. В 1730-ті цей напрямок одержав широке поширення в Європі, особливо в церквах і палацах Південній Німеччині і Австрії. Меблі в стилі Чиппендейл - англійська приклад французького стилю рококо. З інших відмінних особливостей рококо найбільш примітними є використання фантастичного орнаменту і витончених натуралістичних деталей. Стиль архітектури та інтер'єру павільйону Амалієнбург в Німфенбург під Мюнхеном, Німеччина, а також готель де Субізі в Парижі є типові зразки цього напрямку. Художники Буше і Фрагонар створювали панно для паризьких особняків в типовому вишукано-декоративному стилі рококо.

РОМАНСЬКИЙ СТИЛЬ - стиль західноєвропейської архітектури Х-ХІІ ст., Відзначений напівкруглими арками, масивними об'ємами і підкресленими вертикальними елементами. В Англії цей стиль відомий під назвою Нормандській архітектури.

САДОВО-ПАРКОВА КЕРАМІКА - вид художньої кераміки,

вироби якої виготовляються переважно із шамоту, кам'яної маси для художньої організації середовища у парках та садах. Основні типологічні групи садово-паркової кераміки: декоративна пластика, вази, фонтани, декоративні решітки тощо. Цей вид художньої кераміки належить не до декоративно-ужиткового, а переважно до монументально-декоративного мистецтва.

САДОВО-ПАРКОВЕ МИСТЕЦТВО - мистецтво створення садів, скверів, парків та озеленених територій. Включає планування територій, вибір рослин, їх групування та розміщення, будівництво форм і декоративних елементів - сходів, каскадів, фонтанів, огорож тощо.

САНГВІН, САНГІНА - матеріал для малювання, виготовлений переважно у вигляді паличок, т. зв. олівців червонувато-коричневого кольору. Починаючи з Відродження, у Європі вживався природний сангвін.

мінерального походження («червона крейда»).

СВИНЕЦЬ - кольоровий (синювато-сірий) метал, м'який, дуже пластичний. Придатний для ливарних робіт. Найбільше використовується для виготовлення дрібної пластики. Через шкідливий вплив на людське здоров'я останнім часом використовується рідко.

СВІТЛО - у спеціальному значенні один із основних елементів світлотіні у художньому творі. Термін часто вживається у множині й позначає характерні особливості найосвітленіших частин стосовно їх тіней та напівтіней. У малярстві зміст терміна охоплює й тісно пов'язані зі світлотінню кольорові особливості (див. Тон). У ширшому значенні термін «світло» вказує на характер освітленості як на винятково і багатогранний спосіб художнього відображення та вираження.

СВІТЛОКОЛЬОРОВИЙ КЛІМАТ - в архітектурі та дизайні поєднання освітлення й оптимального кольорового вирішення в інтер'єрі житлових, громадських та виробничих будівель, що створює найкращі умови для праці, побуту та відпочинку людей. Точне вирішення світлокольорового клімату благотворно впливає на людину та сприяє підвищенню продуктивності праці.

СВІТЛОСИЛА - у спеціальному значенні ступінь відносної світлості поодинокого тону, що відповідає будь-якій деталі художнього твору або мотиву. Світлосила тону сприймається через співвідношення з іншими (переважно сусідніми) тонами як елемент світлотіні.

СВІТЛОТІНЬ - чітко розмежовані градації світлого й темного, завдяки котрим у художньому творі можна передати об'ємні властивості предметів та явищ дійсності. Світлотінь - один із основних засобів образотворчого мистецтва. У малярстві світлотінь залежить від взаємозв'язку світла, тіні, напівтіні, рефлексу на основі тонових відношень, а також від фізичної структури предмета, що частково поглинає світло.

СЕМІОТИКА - наука про функціонування знаків, їх систем, мов та символів. Семіотика включає: синтактику (вивчає структуру поєднання

знаків, структуру природних і формалізованих мов та правила їх утворення); семантику (що вивчає відношення знаку до вираженого ним смислу); прагматику (відношення знаку до суб'єкта, який сприймає цей знак).

СЕПІЯ - фарба для малювання сіро-брунатного кольору, пізніше - фарби акварельного тону. Природна сепія використовувалася у Європі із середини XVIII ст. Сучасна сепія виготовляється штучним способом. Терміном «Сепія» позначається й техніка малюнка, виконаного відповідним матеріалом. Малюнок сепією виконують аналогічно до акварелі - м'яким пензлем із використанням води. Природна сепія вирізняється сірувато-коричневим тоном неповної насиченості, штучна сепія буває різноманітною за кольоровими відтінками.

СИМВОЛ - у мистецтві художній образ, який утілює певну ідею. Використання символу доречне тоді, коли необхідно у лаконічній стислій формі виразити (означити) широке, ємнісне поняття. У загальноживаному значенні термін «Символ» наближений до алегорії та емблеми.

СИМВОЛІЗМ - течія у мистецтві, що виникла у Франції в XIX ст. і досягла найвищого розквіту на межі XIX-XX ст. у літературі та образотворчому мистецтві Німеччини. Символізм виник на основі ідеалістичного, містичного вчення про два світи: реальний світ зовнішніх сприйнять і незбагненний, недосяжний світ потаємних сутностей. За теорією символізму, цей другий, ірраціональний світ, хоч і не досягається розумом, але може відчуватись і розпізнаватись шляхом потаємних натяків, «ознаменувань», котрі подає світ зовнішній. Мистецтво символістів претендувало на роль тлумачених містичних «символів».

СИМЕТРИЯ - розмірність, повна дзеркальна відповідність у розташуванні частин цілого відносно середньої лінії, центру. Симетрія може виникнути щодо центру (променева або радіальна симетрія) чи осі (середньої лінії - для площинних фігур, площини - для об'ємних). Така Симетрія називається дзеркальною. Симетрія разом із ритмом та пропорціями у мистецтві є одним із головних засобів гармонізації форми.

СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ, СИНТЕТИЧНІ МИСТЕЦТВА - органічна єдність, взаємозв'язок видів мистецтва у межах єдиного художнього твору (напр., театральна вистава) або ансамблю з відносно самостійних творів (напр., поєднання монументального малярства та скульптури з архітектурою тощо). Справжній синтез мистецтва досягається тоді, коли елементи різних мистецтв гармонійно узгоджені спільністю ідейного задуму, що створює передумови й для стилістичної єдності. Деякі види мистецтва самі собою є синтетичними, напр. театральне мистецтво, у котрому поєднані мистецтва драматурга, артиста, митця-декоратора, іноді композитора.

СИТЕЦЬ МЕБЛЕВИЙ - набивна тканина, часто вощена, використовувалася для оббивки меблів. В Англії наприкінці XVI і в XVII ст. ситець ввозили з Індії, пізніше стали виробляти ситці в Європі. В Індії виробництво ситцю існувало з давніх часів. В Англії в XVIII в. ситець став настільки популярний, що уряд заборонив його ввезення і виготовлення, що приносять шкоду вітчизняному виробництву шовку та вовни. Закон проти ситцю був скасований у 1744. В середині XIX в. ситець був витіснений більш міцної тканиною - кретоном, але знову став популярним в якості м'якої оббивки для меблів.

СКОТТ Дуглас (Scott) (1913-1990) - англійський промисловий дизайнер, який зробив ряд класичних розробок, напр. лондонський маршрутний автобус "Рутмастер" (цей червоний двоповерховий автобус працює з 1968); раковину "Рома" для ванної кімнати, яку все ще встановлюють в житлових будинках і готелях багатьох країн, і скороварку "Реберн". Створив в Англії перші курси для професійних дизайнерів і першу школу дизайнерів в Мексиці.

СКУЛЬПТУРА - вид образотворчого мистецтва (див. Мистецтво, Образотворче мистецтво), що надає матеріальним предметам об'ємно-просторового зображення. У порівнянні з малярством та графікою скульптура охоплює доволі обмежене коло явищ, але може опрацьовувати його з більшою глибиною.

СЛАНЕЦЬ - різновид гірської породи, що складається з нашарувань пластинок, котрі розколюються на тонкі плиточки. Віддавна в Україні використовують поклади рожевого сланцю для виготовлення рельєфних пластинок, дрібної пластики, ужиткових предметів, прикрашених різьбленим орнаментом.

СЛОНОВА КІСТКА - узагальнений термін, що позначає як оброблені бивні слона й викопного мамонта, так і ікла вепра та бегемота. Слонова кістка завжди цінувалась надзвичайно високо як матеріал, що однаково добре піддається різьбленню та поліруванню. Слонова кістка злегка просвічується, має теплий жовтуватого-білий тон.

СМАК (естетичний) - здатність людини до сприйняття та оцінки краси. В основі естетичного смаку - природні, емоційні реакції, що пов'язані з почуттям задоволення, втіхи. Смак можна розвивати й удосконалювати шляхом накопичення знань, досвіду, навчання та спілкування з прекрасним, і навіть спеціальними вправами, що надають змогу в кінцевому результаті казати про «гарний» та «поганий» смак і про естетичне виховання взагалі. Поняття естетичного смаку у практичній діяльності людини також пов'язується з витонченістю та красою.

СМАЛЬТА - кольорове непрозоре скло у формі кубиків або пластинок, призначене для мозаїчних творів (див. Мозаїка) в якості основного художнього матеріалу.

СМІТСОНІТ (Smithson) Елісон (1928-1993) і Пітер (1923-2003) - англійські архітектори, подружжя. Викладачі та теоретики, здобули популярність в 1950-х і 60-х завдяки розробленому ними стилю під назвою бруталізм, Ханстентонська школа в Норфолку (1954) побудована в цьому стилі. Серед ін. Проектів здобули популярність "Економіст-білдінг" в Лондоні (1964) і "Робін-Гуд-гарденіс" (також в Лондоні) (1968-72).

СОУС - у технології малюнка малювальний матеріал, що складається з дуже дрібного та м'якого чорного порошку з незначною домішкою клейкої речовини. Соус наноситься на папір за допомогою ганчірки або розтушки

(рідко пензлем). Деталі іноді опрацьовуються італійським олівцем. Техніка мокрого соусу полягає у виконанні малюнка розчином Соус у воді за допомогою пензля - цей спосіб не потребує подальшого закріплення малюнка. Дає глибокий, матовий чорний тон (іноді сірий або сірувато-коричневий); техніка малюнка, виконаного цим матеріалом.

СОЦ-АРТ — один із багатьох відомих напрямів радянського мистецтва 70-80-х рр. ХХ ст., що склався у рамках т. зв. альтернативної культури, котра протистояла тогочасній державній ідеології. СОЦ-АРТ став своєрідною естетичною реакцією на засилля офіційної пропаганди в культурі тих років. Використовуючи відомі символи, гасла та знаки соціалістичної пропаганди (серп та молот, зірку, піонерський салют, прапороносців, портрети вождів тощо), СОЦ-АРТ розвінчував в ігровій формі їх справжню сутність, розкріпаючи тим самим сприйняття глядача від ідеологічних стереотипів.

СОЦРЕАЛІЗМ (СОЦІАЛІСТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ) - напрям у мистецтві радянського періоду (серед. 1930-х - поч. 1980-х рр.) як офіційний теоретичний принцип. Його метою було утвердити соціалістичні ідеали, образи «нових людей» та «нових» суспільних стосунків у загальнодоступній реалістичній формі. Поступово склалася жорстка програма соцреалізму, побудована на уславленні, оспівуванні революційної боротьби народу та його керманів, радянського устрою життя, соціалістичного будівництва та трудового ентузіазму.

СПЕКТР, СПЕКТРАЛЬНІ КОЛЬОРИ - повний набір кольорів, розміщених у певній послідовності, на котрі розкладається білий колір: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий. Кольоровий С. можна спостерігати у природі - це веселка (див. «Веселкове забарвлення»). Усі кольори є допоміжними й можуть утворювати кольорове коло, на котрому вивчаються їхні властивості.

СПРИЙНЯТТЯ - процес відображення мозком предметів і явищ об'єктивного світу, що діють у даний момент на органи чуття. На основі сприйняття у свідомості людини виникають уявлення та образи.

СРІБЛО - кольоровий метал, що належить до дорогоцінних металів; колір - сріблясто-білий. В декоративних цілях використовують у вигляді сплавів з міддю, оскільки чисте срібло дуже м'яке і незручне під час оброблювання. Срібло широко використовується майже в усіх декоративних виробках з металу, особливо у ювелірному виробництві.

СТАЙЛІНГ - у галузі художнього конструювання напрям у художньому проектуванні, який відзначається самоцінною виразністю зовнішнього вигляду, яскравістю оформлення. Стайлінг зорієнтований на приваблювання споживача до виробів з метою забезпечення їхнього збуту. Це дало підставу називати стайлінг «комерційним дизайном». В оформленні виробів для стайлінгу характерне довільне використання стилів минулих епох - Відродження, бароко, класицизму тощо.

СТАНКОВЕ МИСТЕЦТВО - розділ образотворчого мистецтва, що об'єднує твори самостійного значення, не пов'язані із будь-яким художнім ансамблем, а також твори із суто ужитковим призначенням (див. Синтез мистецтв, Монументальне мистецтво, Декоративно-прикладне мистецтво).

СТАРК Філіп (Starks) (р. 1949) - французький дизайнер, розробник меблів, інтер'єру та окремих виробів. Його роботи в 1980-ті привернули увагу міжнародної громадськості до французької школі дизайну. Їх відрізняє новизна і елегантність, такий, зокрема, інтер'єр кімнати в Єлисейському палаці (1982) і кафе "Кост" (1984). Розроблені для кафе дерев'яні стільці, оброблені металом, отримали міжнародне визнання.

СТАТИКА - у мистецтві стан спокою, рівноваги. У багатьох випадках відповідає симетричній формі та її метричному поділу. Протилежні значення: динаміка, асиметрія, ритм.

СТИЛІЗАЦІЯ - в образотворчому мистецтві наслідування будь-якого стилю минулого, будь-яке використання умовних, упереджених «стилістичних» прийомів, що змінюють дійсність. Стилзація за своєю суттю є різновидом формалізму. У більш вузькому значенні слова стилзацію називають підпорядкування декоративного зображення загальному стилю

композиції виробу прикладного мистецтва, архітектурного інтер'єру тощо. Така стилізація в крайньому вираженні наближається до орнаменту (див. Орнамент, Геометризація, Декоративність).

СТИЛЬ - у мистецтві історично сформована та соціально зумовлена спільність ідейно-художніх принципів, що об'єднує у дану епоху твори майстрів, які працювали в різних видах та жанрах мистецтва. В основі усякого стилю лежить, насамперед, ідея та методологічна спільність, характерна для домінуючої соціальної групи в даних історичних умовах. Ця спільність породжує порівняно сталу одноманітну систему художніх форм, іноді детально опрацьовану та регламентовану. Зазвичай, така одноманітність форм як найнаочніше проявляється в архітектурі та прикладному мистецтві. Якщо суспільний розвиток носить застійний, уповільнений характер, то система художніх форм, звичайно, костеніє, стає особливо канонічною, стабільною. Так, у давньоєгипетському мистецтві приблизно одні й ті ж стилістичні особливості зберігалися протягом тисячоліть. Однак і у межах сталої стилістичної спільності безперервно іде процес живого розвитку мистецтва і боротьби в ньому різних напрямів, котрий все ж призводить до корінної зміни існуючого стилю й становлення нового (див. Бароко, Класицизм, Рококо тощо); у більш вузькому значенні стиль - це сукупність ідейно-художніх особливостей певної творчої групи, школи (тут поняття «стиль» близьке до поняття художнього напрямку) або творчості окремого митця, який вирізняється яскравими індивідуальними рисами.

СТИЛЬ ДЕКАДАНС — стиль, притаманний орнаментам, які складаються з витягнутих у довжину млявих кривих ліній або з довгих прямих ліній, що плавно переходять у вигнутість такого ж млявого характеру. Усі натуралістичні форми обов'язково стилізовані, зображені умовно. Переважають різкі контрасти білого та чорного без плавних переходів та тушовок. Для стилю декаданс. характерне порушення симетрії.

СТРУКТУРА - взаємне розміщення, спосіб зв'язку частин будь-якої форми. Структура визначається єдиним характером зв'язків її складових

елементів, способом формотворення. Характер цих зв'язків визначає конкретний тип структури (напр., конструкція як функціональна структура; композиція як змістова цілісність; текстура як будова поверхні).

СУСАЛЬ, СУСАЛЬНЕ ЗОЛОТО - облицювальний матеріал у вигляді тонких металевих платівок, фольги золота. Розрізняють кілька видів сусального золота: т. зв. «двійник» - скуті разом найтонші платівки золота та срібла; сплав міді, цинку та інших матеріалів; сплав срібла та алюмінію, забарвлений прозорим лаком золотавого кольору; чиста золота фольга (див. Поталь).

«СУХИЙ ПЕНЗЕЛЬ» - у малярстві та графіці допоміжний технічний прийом, що виконується жорстким пензлем при мінімумі фарби.

ТАЛАНТ - людина, наділена видатними природними здібностями.

ТАМПОН, ТАМПУВАННЯ - шматок м'якого пористого матеріалу (марля, вата, губка, поролон тощо), що легко всмоктує фарбу, лак, глазур тощо. Використовується для покриття будь-якої поверхні, коли необхідно нанести на неї рівномірний і тонкий фарбовий шар або отримати плавні тональні переходи, т. зв. розтяжки. Іноді використовують резерваж і трафарети. Така техніка називається тампуванням, до неї наближені такі прийоми, як припорошування та розпилення.

ТВОРЧИСТЬ - рід людської діяльності, сутність та прикметна риса котрої полягає у створенні нового, що немає аналогів у світі та у самій цій діяльності. Звідси — художня творчість як метод створення образів, що різняться принциповою новизною та «новим» поглядом на світ.

ТВОРЧИЙ ПРОЦЕС — сукупність етапів праці митця, що сприяє втіленню ідейно-образного задуму у завершенні твору мистецтва. Умовно творчий процес можна поділити на два основних етапи: формування образного задуму в уяві митця (вибір теми, опрацювання сюжету, типажу, виконання ескізів, починаючи з попередніх сумарних начерків і

закінчуючи опрацьованими композиційними варіантами, що визначають основне групування та розміщення образів в картині) та її кольорове вирішення. Творчий процес — це і багатоетапна праця зі збирання етюдного матеріалу (див. Етюд), виконання картонів для монументальних творів; створення самої картини, статуї або малюнка на основі подальшого збагачення та розвитку ескізного задуму шляхом копіткої праці над усіма елементами змісту та форми, над усіма засобами художнього узагальнення до повного розкриття певного ідейного змісту явища дійсності. Для кожного майстра творчий процес - явище індивідуальне.

ТЕАТРАЛЬНО-ДЕКОРАЦІЙНЕ МИСТЕЦТВО - сукупність видів та засобів мистецтва (малярство, скульптура, архітектура, декорації, костюми, освітлення, сценічна техніка тощо), що допомагають створювати зоровий образ вистави, розкрити її зміст, виразити, посилити емоційний вплив на глядача.

ТЕКСТУРА - це візерунок поверхні будь-якого природного або штучного матеріалу (дерева, каменю, пластмаси тощо). Наявність красивої текстури має велике значення у виготовленні художніх та декоративних виробів.

ТЕКТОНІКА - художнє вираження конструкції у членуванні та співвідношенні всіх її частин. Тому тек-тонічність - якість, що визначає міру відображення на поверхні форми її конструктивної основи (див. Структура) та властивостей матеріалу.

ТЕМА - поняття, що стосується загального змісту художнього твору. Воно пояснює, якому колу явищ присвячує митець свій твір, що намагається в ньому осмислити, на що бажає звернути увагу глядача. Тема пов'язана з ідеєю. Тема та ідея утворюють єдину ідейно-тематичну основу твору. Своєю чергою, тема стає змістом нової форми - сюжету, якщо він необхідний, або мотиву, що будується на підборі визначених об'єктів.

ТЕМАТИЧНА КОМПОЗИЦІЯ - композиція на певну тему. Поняття тематичної композиції об'єднує твори соціально-побутового та історичного

жанрів, що розкривають дійсність або події певного часу, певної епохи.

ТЕМПЕРА - барвниковий матеріал для малярства. Головна його особливість — емульсійний склад сполучної речовини, переважно у вигляді суміші олії або олійного лаку з водяним клейовим розчином.

ТЕМПЕРАЦІЯ - упорядкування елементів форми, встановлення розмірних співвідношень величин, мас, тонів. У вужчому значенні — рівномірний поділ; те саме, що й метр, такт. Темперація лежить в основі варіації та комбінаторики, споріднена з поняттям «модельовання» (модуляція).

ТЕНДЕНЦІЯ - напрям розвитку будь-якої ідеї, задуму, принципу. В мистецтві та архітектурі - відображення ідейно-емоційного змісту твору, авторське творче тлумачення художньої ідеї певними елементами, деталями тощо.

ТИП- у мистецтві узагальнений образ.

ТИПІЗАЦІЯ - художнє узагальнення, при котрому образ створюється за рахунок поєднання в одній формі якостей та властивостей, притаманних великій кількості окремих об'єктів, фактів, процесів. Інші способи узагальнення - абстрагування, ідеалізація; протилежні - конкретизація, індивідуалізація.

ТИПОЛОГІЯ - систематизація предметів або явищ за спільними ознаками (напр., типологія композиційних форм). До типології належить також класифікація за видами, різновидами, родами, жанрами.

ТІНЬ - у спеціальному значенні один із головних елементів світлотіні у художньому зображенні або в самій натурі. Термін позначає світлотіньові якості та особливості найменш освітлених частин відносно світла та напівтіні. Поняття «тінь» найбільше пов'язується з модельованням об'ємної форми, але включає і падаючу тінь. від предмета. У ширшому значенні тінь охоплює й тісно пов'язані зі світлотінню кольорові особливості. Див. Тон.

ТКАНИНИ ХУДОЖНІ — текстильні ткани художньо-орнаментовані вироби, що мають декоративне призначення.

ТКАЦТВО - у декоративно-прикладному мистецтві ручне або машинне виготовлення тканини на ткацькому верстаті.

ТОВАРНИЙ ЗНАК — позначка, що розміщується на товарі (або упаковці), а також позначка, що використовується виробником з метою індивідуалізації товару чи його виробника (продавця), фірми, що надає послуги тощо.

ТОН — початковий найпростіший колористичний елемент, властивість кольорового відтінку, що відповідає будь-якій деталі зображення або натури, мотиву. У малярстві кольоровий тон, як і світлотіньовий, будується на основі відношень з іншими тонами.

ТОНАЛЬНІСТЬ — в образотворчому мистецтві термін на означення особливостей колориту або світлотіні у творах малярства та графіки. Стосовно кольору він найуживаніший і за загальним значенням збігається з терміном «кольорова гама». Щодо світлотіні тональність найчастіше вживається стосовно творів графіки, вказуючи на їхні особливості, що пов'язані з діапазоном тонового регістру (див. Тон) або з багатством та м'якістю переходів.

ТОНУВАННЯ - у технології образотворчого мистецтва свідоме підфарбовування поверхні художнього твору (або матеріалів). У скульптурі найчастіше тонують гіпсові виліпки - задля імітації іншого матеріалу. Тонування бронзової відливки під старовинну бронзу хімічними засобами називається патинуванням (див. Імприматура). У малярстві та графіці тонування це покриття зображальної поверхні будь-яким кольоровим тоном.

ТОТОЖНІСТЬ - цілковита схожість чого-небудь, подібність один до одного за своєю суттю та зовнішніми ознаками і виявом.

ТОЧКА ЗОРУ, ТОЧКА СХОДЖЕННЯ - у спеціальному значенні найважливіший термін перспективи, що позначає місце, де перебуває спостерігач відносно видимих або зображуваних предметів. Перспективний ефект наднизької точки зору, що розміщена майже біля самої поверхні землі, називають іноді «жаб'ячою перспективою».

ТРАКТУВАННЯ - образ та спосіб дії стосовно конкретного матеріалу та прийомів його оброблення. У трактуванні поєднуються елементи методики та техніки творчого процесу. Один і той же спосіб, залежно від матеріалу, можна трактувати порізному.

ТРАНСФОРМАЦІЯ - у мистецтві збірна назва різноманітних прийомів формотворення, художнього перевтілення форми (інверсія, геометризація, декупюр, пропорціювання, ритмізація, стилізація, врівноважування).

ТРАФАРЕТ - найпростіше технологічне пристосування для розмножування простих малюнків, орнаментів або текстів. На тонкому щільному матеріалі (картон, папір, фотоплівка тощо) роблять прорізи (з перемичками), що точно відповідають малюнку або кольоровим площинам (плямам) оригіналу за місцем та абрисом.

ТУШУВАННЯ — технічний прийом графічного мистецтва (графіка, малюнок), що полягає у розтиранні (втиранні) м'яких малювальних матеріалів у папір (штрихування). За допомогою тушування утворюються м'які, плавні тональні градації (див. Тон, Градація). Інша назва тушування - розтушовка (див. Ретуш); у цій техніці іноді використовується спеціальний інструмент - естомп.

У **ЕСТВУД (Westwood) Вів'єн (р. 1941)** - англійський дизайнер-

модельєр; знайшла популярність в середині 1970- х як співвласниця магазину рок-музики - спільно з антрепренером Малколмом Маклареном (р. 1946). Магазин цей являвся свого роду центром руху панків в Лондоні. На початку 1980-х її моделі "Пірат" і "Нові романтики" принесли їй міжнародне визнання.

УЗАГАЛЬНЕННЯ - один із засобів художнього мислення, суть котрого, на відміну від конкретизації, полягає у вираженні змісту в більш загальній формі, властивій не одному, а кільком явищам. Узагальнення - основа створення художнього образу. Різновиди узагальнення: абстрагування,

ідеалізація, типізація.

УНІКАЛЬНИЙ - особливо цінний, оригінальний, що не має аналогів. Надзвичайно рідкісний твір мистецтва, що існує в єдиному екземплярі.

УТИЛІТАРНИЙ, УТИЛІТАРНА ФУНКЦІЯ - матеріально-практична цінність мистецького твору; якість, що показує можливість його використання для задоволення побутових, нехудожніх цілей (напр., кубок для пиття, стілець для сидіння, таріль для фруктів тощо). Поряд з утилітарною функцією, котра притаманна не всім, а лише деяким творам мистецтва, що об'єднуються поняттям «прикладні», існують й інші функції: естетичні, пізнавальні, комунікативні. Див. Функція.

УЯВЛЕННЯ - уявний образ, що узагальнює окремі відчуття й сприйняття зовнішнього світу. У практичній діяльності митця матеріалізується у зображуваних образах за допомогою відповідних засобів, прийомів та матеріалів (ідея, уява, пам'ять, фантазія).

Ф **АБЕРЖЕ** — вироби славнозвісної ювелірної фірми Карла

Фаберже в Петербурзі у 1842 р. Фірма прославилась високою якістю художнього оброблювання матеріалів: різьбленням по твердому каменю, технікою гільйоше, гравіюванням по золоту та сріблу, а також виготовленням з дорогоцінних матеріалів пасхальних яєць для імператорської сім'ї.

ФАЙФ Данкан (Phufe) (11768-1854) - американський мебляр (рід. В Шотландії). Організував майстерні в Нью-Йорку в 1792 і завоював визнання у всій країні. І хоча за зразок Файф взяв давньоанглійські та греко-римські роботи, його стиль характеризувався простотою ліній і використанням складних прикрас та різьблення. В 1837 реорганізував свою фірму і назвав її "Данкан Файф і сини".

ФАКТУРА - сукупність різних технічних прийомів оброблювання поверхонь, що використовуються як засоби художньої виразності: почерк лінії та мазка, рух пензля, пера або олівця, удари різця. Особливості оброблювання

або будова поверхні будь-якого матеріалу; у малярстві та скульптурі - матеріальні, відчутні на дотик властивості поверхні художнього твору, що використовуються як засіб точного відображення дійсності.

ФАНТАЗІЯ - творча здібність до створення вищої форми уявлення - уявних образів, що не мають аналогів у дійсності; komponування реальних форм у нових, незвичних і не властивих природі поєднаннях. У мистецтві ХІХ ст. романтики надавали фантазію надзвичайно великої уваги. Див. Романтизм.

ФАРБИ - у технології образотворчого мистецтва спеціально приготовлені рідкі, тістоподібні або тверді речовини та сполуки, що мають підвищену кольорову якість, гарну забарвлюючу спроможність та достатню тривкість. Кольорова основа (пігмент) будь-якого барвникового матеріалу у малярстві - порошкоподібні сухі фарб. Від особливостей доданої до них сполучної речовини залежать усі прикметні особливості фарби в окремих видах техніки малярства (див. Олійне малярство, Акварель, Темпера, Гуаш, Клейове малярство, Пастель, Енкаустика тощо).

ФАС, У ФАС - в образотворчому мистецтві під час зображення людини фронтальне положення голови (або фігури в цілому), при котрому модель сприймається спереду без перспективних скорочень.

ФАССЕТ Кефф (Fasset) (р. 1937) - американський дизайнер трикотажних і текстильних виробів. З 1964 працює у Великобританії. Є співвласником фірми з виробництва трикотажних виробів, розробляє тканини для напрямів високої моди у всьому світі. Займався розробкою трикотажних виробів, відвідавши прядильну фабрику в Шетланд, Шотландія, нині створює моделі для "Missoni", "Bill Gibb" і ін.

ФІЛЬОНКА — внутрішній простір, зазвичай, площа прямокутної форми дверей, стіни або пілястри, що обмежена декоративною рамкою.

ФЛОРИСТИКА - у прикладному мистецтві техніка та технологія викладання зображуваної композиції за допомогою квітів, трав, рослин та кори дерев.

ФЛЮОРЕСЦЕНТНІ ФАРБИ - фарби, до складу котрих уведено

мінерал флюорит, що має властивість за певних умов світитися. Використовуються переважно при оформлювальних роботах.

ФОРМА - у галузі дизайну просторова будова виробу як система матеріальних відношень точок, рисок, ліній, граней, кутів, поверхонь, фігур, об'ємів тощо, котрі мають визначений розмір. Загальна вимога до форми промислового виробу узгодженість усіх її елементів на основі композиційних закономірностей.

ФОРМАЛІЗМ - напрям у мистецтві та естетиці початку ХХ ст. Елементи формалізму були вже у декадентських та імпресіоністських течіях кінця ХІХ ст. Поняття формалізм вживається як загальне позначення діяльності багатьох шкіл та «напрямів», що мало різняться за суттю - таких, як кубізм, футуризм, конструктивізм, сюрреалізм, супрематизм, пуризм, дадаїзм тощо.

ФОРМОТВОРЕННЯ - спосіб та процес створення форми. Той або інший спосіб формотворення визначає конкретний тип структури - конструкцію або композицію. У мистецтві конструювання процес організації функціональних зв'язків є естетичним формотворенням. Художнє формотворення називається композицією. Процес конструювання та композиції включає в себе одні й ті ж стадії: початкова (пошукова), ескізування (див. Ескіз), проектування та виконання у матеріалі (див. Трансформація).

ФОТОГРАФІКА - різновид графіки, у котрій використовуються засоби фотомонтажу, елементи або прийоми фотомистецтва.

ФРАГМЕНТ - в образотворчому мистецтві частина будь-якого художнього твору (переважно використовується у поліграфії); залишок будь-якого твору мистецтва, що зберігся до нашого часу.

ФРЕСКА — найважливіший різновид монументального малярства. у котрому як основна сполучна речовина використовується вапно. До фрески у поширеному значенні належать розписи технікою а фреско та асекко. а також казеїново-вапнякове малярство по свіжій штукатурці.

ФРИЗ - зображувальна або орнаментована композиція у вигляді горизонтальної смуги, що розміщується на верхній частині стіни всередині або ззовні приміщення.

ФРОНТАЛЬНІСТЬ. ФРОНТАЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА - зображення або розміщення будь-якої фігури, форми, об'єму перпендикулярно до головного променя зору: те саме, що й у фас (див. Фасад). В архітектурі фронтальною називається перспектива, у котрій головний фасад споруди відображається фронтально, без перспективних скорочень, а лінії бічних спрямовуються у точку сходження. Фронтальна перспектива дає змогу «зберегти» зображену площину, цілісність переднього плану, зорову сталість композиції, тому її широко використовували митці Ренесансу та класицизму.

ФУНКЦІЯ. ФУНКЦІОНАЛІЗМ - конкретне призначення. роль того або іншого елемента чи твору в цілому, спосіб його впливу на людину. В окремих видах мистецтва зміст та кількість таких функцій різна.

ФУНКЦІОНАЛІЗМ - в архітектурі і дизайні прагнення до відмови від усього, що не відповідає безпосередньому практичному призначенню. В естетиці ХХ в. поряд з модернізмом займає провідне становище. Виник як реакція на імітаторство колишнім стилям, які існували до ХІХ в. Зіграв роль у розвитку промислової архітектури та оформленні адміністративних приміщень. Ідеї функціоналізму пропагували в Німеччині представники о "Баухауза", в Голландії - групи "Стиль", а також багато дизайнерів зі скандинавських країн. В архітектурі принципи функціоналізму проводили Ле Корбюзьє і Вальтер Гропіус.

ФУРНІТУРА - комплект допоміжних деталей (напр., у дерев'яних меблях металеві елементи), що мають як конструктивне, так і декоративне значення: замки, петлі, ручки тощо.

ФУТУРИЗМ - напрямок у літературі та образотворчому мистецтві (1909-14), що виникло в Парижі. Італійський поет Марінетті опублікував "Футуристичний маніфест" (1909) із закликом до італійським художникам

підтримати футуризм. Представники напряду зображували сучасний світ "торжеством швидкості та енергії". Поєднуючи принципи кубізму і імпресіонізму, намагалися передати рух автомобіля або поїзда. Як напрям футуризм припинив своє існування під час Першої світової війни, але в закликах футуристів до війни і насильства вгадувалося наступ ідеології фашизму. Джіно Северіні зобразив на своїй картині "Прибуття приміського поїзда в Париж" (1915, Галерея Тейт, Лондон) безладний ландшафт, як би видимий з вікна рухомого поїзда. Джакомо Балла намагався зобразити швидкість в картині "Прискорення автомобіля" (1919, Галерея Тейт, Лондон). Скульптор Умберто Боччони представляв свої фігури на кшталт кадрів з фільму. Схожими з футуризмом у Великобританії (1912-25), який прославляє сучасну техніку, енергію і насильство.

ХАДІД Заха (Hadsd) (р. 1950) — англійський архітектор.

представник Одеконструкціонізма. придбала популярність в основному завдяки своїм архітектурним проектам, а не спорудам Її проект оформлення фасаду "Пік-клуб" в Гонконзі переміг на конкурсі в 1983 і зміцнив її репутацію. В 1993 було закінчено перше велике будівлю за її проектом, пожежна станція для меблевої фабрики "Вітра" у м. Вейль-на-Рейні (Німеччина).

"ХАЙ-ТЕК" - ("висока технологія"), в архітектурі теорія проектування, що виникла у Великобританії в 1970-ті, заснована на застосуванні останніх технічних досягнень. Характерно наявність виступаючих елементів конструкцій та інженерного устаткування будівель з метою надання більшої виразності формам і простору. Будівля Гонконзького і Шанхайського банку в Гонконзі (1986) архітектора Нормана Фостера являють високий зразок цього стилю архітектури. Також представляють інтерес будівлю компанії Ллойда в Лондонському Сіті (1986) архітектора Річарда (Роджерса, вражаюче своєю по функціям великого

адміністративного будинку, і видавничий комплекс "Файненшл Тайме" в Лондоні (1988) архітектора Ніколаса Гримшоу.

ХЕЙПЛУАЙТ (Hepplewhite) Джордж (помер в 1786) - англійський меблевий майстер. Працював в стилі неокласицизму. Автор книги з малюнками зразків меблів "Керівництво для виготовлювача і шпалерника меблів", виданій після його смерті в 1788. Містить малюнки 300 моделей, що відрізняються витонченою простотою і зручністю. Виготовлені ним меблі не збереглися.

ХОЛОДНИЙ БАТИК — один із способів розпису по тканині. Полягає у нанесенні на тканину спеціального резерважу за допомогою пензлів та скляної трубочки з кулькою на кінці (або тьянтингом). Приготована та охолоджена суміш наноситься на відповідні місця тканини згідно з творчим задумом митця. Після випаровування бензину та повного просихання суміші незахищені місця тканини розписуються відповідними фарбами.

ХОФМАН Йозеф (Hoffman) (1870-1956) — австрійський архітектор і дизайнер, зазнав впливу "ар нуво". Один із засновників Віденських майстерень (кооперативу дизайнерів початку ХХ в. У Відні» Учень Отто Вагнера. Один з найбільш відомих проектів - санаторій в Пуркерсдорф (1903-05).

ХРОМАТИЧНИЙ ТОН. ХРОМАТИЗМ - усі кольори спектра та їх похідні: хроматизм - те саме, що й барвистість, багатоколірність.

ХУДОЖНЄ КОНСТРУЮВАННЯ - особливий вид проектної діяльності, об'єктами котрого є вироби промислового та побутового призначення, що виготовляються порівняно великими серіями промисловим способом. Характерна особливість об'єктів художнього конструювання - необхідність провідної участі у їх розробці інженера-конструктора та технолога. Під час роботи над виробом представник професії художнього конструювання - художник-конструктор – спирається на теоретичні та методичні завдання, що ставляться технічною естетикою.

ХУДОЖНЄ ПРОЕКТУВАННЯ - див. Дизайн.

ХУДОЖНІЙ МЕТОД - система принципів, конкретних

закономірностей способів пошуку, відбору та узагальнення художнього матеріалу, що виражає спрямованість мислення та професійну діяльність митця на певному історичному етапі розвитку мистецтва. Поняття художній метод тісно пов'язане з категорією стилю: метод характеризує процес творчості, стиль - кінцевий результат.

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ - специфічна, властива мистецтву форма відображення дійсності, що виявляє загальне через конкретне, індивідуальне, що виникає у творчому процесі митця і втілюється в матеріальній формі (див. Зображення). У художньому образі узагальнюються різноманітні сторони явищ діяльності за принципом: загальне в єдиному.

ХУДОЖНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ, ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ - найзагальніше поняття на означення творчої активності людини (як розумової, інтелектуальної, так і матеріально-практичної), спрямоване на створення художніх образів у будь-якій формі. Художня діяльність - частина культури, спосіб художньої діяльності. - мистецтво (естетика, естетична діяльність).

ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА - діяльність, спрямована на створення, розповсюдження, популяризацію, збереження, вивчення та реставрацію художніх творів.

ХУДОЖНЯ СВІДОМІСТЬ. МИСЛЕННЯ - частина художньої діяльності, що проходить уявно-логічно та інтуїтивно. Художня свідомість умовно відокремлюється від іншого компоненту творчого процесу - художнього ремесла, тому що має свою специфіку. Пов'язана з уявою, уявленням та фантазією.

ХУДОЖНЯ ЯКІСТЬ - у галузі дизайну позитивна якість зовнішнього вигляду виробу, інтер'єру тощо, що визначається гармонійністю форми стосовно розмірів елементів, пропорцій, ритмічного ряду, фактури, кольору та інших композиційних характеристик. Не менш важливим показником художньої яскравості є підпорядкованість усіх формальних характеристик загальній ідеї розробки виробу як органічного елемента предметного середовища, що слугує людям.

ЦЕНТРАЛЬНА ПРОЕКЦІЯ - окремий випадок фронтальної

перспективи; спосіб зображення простору на площині. коли єдина точка сходження (точка зору) знаходяться у центрі зображення.

ЦЕНТРАЛЬНА ТОЧКА СХОДЖЕННЯ (ТОЧКА ЗОРУ) - термін перспективи, котрий позначає точку на горизонті, в якій сходяться усі прямі лінії, перпендикулярні до площини зображення.

ЦІЛІСНІСТЬ - естетична якість форми, зорове злиття, нероздільність та взаємна гармонія усіх її частин. На рівні художнього формотворення - композиційна якість, смислова цілісність твору мистецтва. Протилежне значення: дрібність, деталізація.

ЧІППЕНДЕЙЛЕ (Chippendale) Томас (1718-1779) - англійський

майстер меблів. Відкрив майстерню на Сент-Мартін-лейн у Лондоні в 1753. У 1754 випустив альбом зразків меблів. Працював в основному в стилі рококо, але вдавався також і до стилів Людовика XVI, китайському, готичному і неокласицизму. Виготовляв меблі в основному з червоного дерева.

ЧЛЕНУВАННЯ — у художньому формотворенні — поділяти, визначати складові частини, позначаючи їх межі для пропорціювання, контрасту, гармонізації (акцент).

ЧОРНИЛО - матеріал для письма та праці митця. Призначене для авторучок, але придатне і для малювання звичайними перами та пензлями. Чорнило має високі якості, воно дуже глибоке за кольором, добре спливає з пера, швидко сохне на папері і не утворює зайвого осаду. Якщо розбавляти чорнило водою і працювати ним як аквареллю, можна досягти значних мальовничих та графічних ефектів.

ШАБЛОН - зразок за яким виготовлять будь-які однакові за формою

вироби. Шаблони можуть бути виконані у вигляді цільного реального предмета у відповідному масштабі або у вигляді абрисів чи форм його частин; пристосування для перевірки правильності форми та розмірів ряду готових виробів; креслення архітектурних деталей, профілю виконане в натуральний розмір; штамп, трафарет.

ШАНЕЛЬ (Chanel) Коко (Габріель) (1883-1971) - французький модельєр одягу, авторка напрямки в моді. Її моделі відповідали вимогам простоти, зручності, практичності. Мала значний вплив на моду 1920-х-1930-х; основними елементами її колекцій були кардигани, сукні з вовняного джерсі, "маленькі чорні сукні", брюки-кльош, відповідна костюму біжутерія. Улюбленими квітами для дня були сірий, синій, чорний і беж, а для вечора - білий, чорний і пастельні тони. В 1939 відкрила свою майстерню і повернулася в моду тільки в 1954 з колекцією класичних костюмів з твіду і джерсі, часто без комірів, з прикрасами зі штучних перлів і позолоченими ланцюжками. Продовжувала працювати до самої смерті.

ШАРЖ - в образотворчому мистецтві різновид художньої графіки, заснований на сатиричному або гумористичному загостренні, перебільшенні характерних рис, сторін, властивостей зображуваного; окремий графічний твір відповідного типу.

ШЕДЕВР - твір, визнаний найвищим досягненням мистецтва та майстерності. У ремісничих цехах Середньовіччя - зразковий виріб, котрий ремісник повинен був представити для присвоєння йому звання майстра.

ШЕЛАК - смолиста речовина, що виділяється комахами (лаковими червецьями) на пагонах тропічних рослин. У розчиненому стані - лак різноманітних кольорів: від прозорого, жовтого та оранжевого до чорного. В Індії та Китаї традиційно використовується твердий шелак (скорочено - лак) для декоративного різьблення або інкрустації.

ШЕРАТОН (Sheraton) Томас (1751-1806) - англійський дизайнер-мебляр, творець елегантною, витонченою інкрустованою меблів. В роботах Шератона відчувається вплив його попередників Хепплуайта і Чіппендейла. Автор книги "Малюнки для меблевиків і шпалерників' 11791).

ШИРМА - складана пересувна кімнатна перегородка у вигляді з'єднаних рам-стулок. зазвичай, дерев'яних, обтягнутих тканиною або папером, що декорується вишивкою або розписом. Важливий елемент оформлення житлового інтер'єру XVIII- XIX ст. ст.

ШИТТЯ. ШИТВО - найважливіша техніка виготовлення художніх виробів з тканини або шкіри. Шви виконуються одноколірними або однотонними із тлом нитками (накладні, «шиті в рубець»). У шкіряному шитті замість ниток іноді використовують вузькі шкіряні смужки для надання виробу більшої художньої виразності.

ШКОЛА - означення групи митців або художніх творів спільністю стилістичного, тематичного та технічного вирішень. Розрізняють школи як національно-стильове об'єднання та школи. як об'єднання учнів та послідовників будь-якого великого майстра. Початок розмежування шкіл простежується ще з давніх часів. Особливого розвитку класифікація на «школи» набула в історії мистецтва в добу Відродження («Сієнська школа», «Флорентійська школа», «Венеціанська школа» тощо). Щодо мистецтва XIX ст., то переважаючого значення набуло широкомасштабне тлумачення терміну за національними ознаками, напр.: «Українська школа», «Французька школа» тощо.

ШОВК - натуральне волокно - продукт виділення залоз гусені шовкопряда. Шовкова тканина різниться матовим блиском, легко фарбується; дуже цінувалась у стародавні часи, декорувалася розписом та вишивкою. Винайдена в Китаї у 2-у тис. до н.е. З IV ст. до н.е. експортувалася на Близькій Схід, а потім і в Європу.

ШПАЛЕРА — в історії прикладного мистецтва килими, тиснена шкіра, тканини тощо, що кріпляться до стіни «намертво». У XVIII ст. поширилися

паперові шпалери.

ШПАТЕЛЬ - у технології малярства інструмент у вигляді закріпленої на держаку металевої (інколи рогової) платівки з прямолінійно зрізаним кінцем. Використовується для ґрунтування, змішування фарб, очищення палітри тощо. Ототожнення термінів шпатель та мастихін - помилкове.

ШПОН - тонкі шари благородного дерева, що накладаються на поверхню меблів, виконаної з дешевого або необробленого матеріалу. Шпон широко поширений починаючи з другої половини XVII в.

ШРИФТ - особливий вид графічного мистецтва у вигляді письмових знаків-літер, сформованих в алфавіт, що має загальну закономірність побудови та єдиний стиль.

ШТАМПУВАННЯ — художня обробка металів тиском, внаслідок чого у штампі заготовка піддається пластичній деформації.

ШТРИХ — лінія, що виконується одним рухом руки і є складовою частиною певної лінійно-зображувальної системи. Штрих - основний найпростіший елемент техніки малювання. Головне його призначення - різницею у напрямках, абрисах та характері брати участь у передачі об'ємно-пластичних та просторових властивостей зображуваного. Значення штрихів особливо значне в офорті та малюнку пером.

ШТУКАТУРКА - суміш гіпсу, води та піску. Використовується у будівельній справі для вирівнювання та покриття нерівних цегляних або кам'яних поверхонь (див. Штук). Для виконання художніх творів (див. Енкаустика, Настінний розпис тощо.) готується спеціальна штукатурка відповідного складу.

ЮВЕЛІРНЕ МИСТЕЦТВО - мистецтво оброблювання

коштовного каменю та дорогоцінних металів і виготовлення з них прикрас; мистецтво мініатюри взагалі.

ЮГЕНДСТИЛЬ - див. Модерн.

ЯНТАР (БУРШТИН) - скам'яніла смола жовтого кольору, зазвичай,

- прозора. В обробленому стані використовують для ювелірних виробів та декоративного оздоблення.

ЯСКРАВИЙ, ЯСКРАВІСТЬ — якість насиченості кольору; звідси у переносному значенні - вражаючий, виразний (див. Емоційний, Ефектний).

ЯШМА - кремениста осадова порода, що складається з дрібних зерен кварцу червоного, сірого, зеленого, білого й чорного кольорів та халцедону. Використовується як декоративний камінь і для виготовлення художніх виробів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Біоніка в дизайні просторово-предметного середовища: навч. посіб. / С. П. Мигаль, І. А. Дида, Т. Є. Казанцева; Нац. ун-т «Львів. політехніка». — Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. — 225 с.
2. Бренд-айдентика. 5 компонентів, які визначають фірмовий стиль. ... — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://euprostit.org.ua/practices/132954>
3. Вебдизайн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Пасічник, В. В. Пасічник ; за заг. ред. В. В. Пасічника ; М-во освіти і науки України. — Л. : Магнолія 2006, 2010. — 519 с. : іл.
4. Веселовська Г. В. Комп'ютерна графіка: Навчальний посібник для вузів. — Херсон: ОЛДІ-плюс, 2004. — 582 с.
5. Гарнітура — це не шрифт. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://prodesign.in.ua/2019/02/lettering-tse-ne-shryft-abo-yak-rozibratysya-vterminologiyi-typografiky/>
6. Глосарій дизайнерських термінів. URL: <http://fishkaplus.com.ua/blog/glosarij-dyzajnerskyh-terminiv.html>
7. Даниленко В. Майбутнє європейського дизайну: Чехія, Польща, Україна. Харків, 2007.
8. Дизайн та образотворче мистецтво: Словник. Луцьк : ЛДТУ, 1999. 15 с.
9. Ковальчук М.О., Колесник Н.Є. Графічний дизайн та комп'ютерна графіка: монографія. Житомир, ТОВ «505» 2020. 440 с.
10. Ковальчук М.О., Колесник Н.Є. Психолого-педагогічні особливості кольору в дизайні: монографія. Житомир: ТОВ «505», 2020. 284 с.
11. Колір. Теорія кольору. Колористика. — [Електронний ресурс].
12. Режим доступу: <https://sites.google.com/view/distance-informatics-10/модульграфічний-дизайн/композиція-та-дизайн/урок-17?authuser=0>
13. Колесник Н.Є. Web-дизайн мультимедійної книги: теорія і практика: монографія. — Житомир : ТОВ "505" , 2020. — 180 с.

14. Колесник Н. Є. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання сучасних новітніх цифрових технологій у творчій діяльності учнів / Н. Є. Колесник // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – Рівне, 2017. – Вип. 15 (58). - С. 152-155.
15. Колесник Н. Професійна підготовка здобувачів вищої освіти засобами дизайну / Н. Колесник, О. Поліщук, Н. Краснова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. - 2020. - Вип. 1 (46). - С. 49-53.
16. Колесник Н. Є., Танська В. В. Екологічний дизайн у проєктній діяльності здобувачів вищої / Н. Є. Колесник, В. В. Танська // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2021. – Вип. 45, т. 1. – С. 76-80.
17. Мітченко В.С. Каліграфія Київ: Грамота, 2012. 48 с.
18. Морфологія культури: тезаурус / За ред. проф. В. О. Лозового. Х.: Право, 2007. 384 с.
19. Сотська Галина, Шмельова Тетяна. Словник мистецьких термінів. Херсон: Видавництво «Стар», 2016. 52 с.
20. Шевнюк О.Л. Словник термінів образотворчого мистецтва: Навч. посіб: Вид.2-ге, виправлене і доповнене. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. 100 с.
21. Фіголь О. Історія зародження і розвитку дизайну / Пластичне мистецтво. 2002. №1. С.4-46.
22. Art terms. MoMA Design Store. URL: <https://www.moma.org/collection/terms/>
23. Baditsa M. Bilingual model of future specialists' training by means of artistic design / M. Baditsa, N. Kolesnyk, & M. Polkhovska // Educational Dimension. – 2020. – Vol. 55. – P. 117-138. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/ped/article/view/3945>